

ОҚУ ОРНЫ МЫНАДАЙ МАМАНДЫҚТАР ДАЯРЛАЙДЫ:

0101000 – “Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту”
0102000 – “Тәрбие жұмысын ұйымдастырушы (деңгейлеп)”
0105000 – “Бастауыш білім беру”
0201000 – “Құқықтану”
0202000 – “Патенттану”
0401000 – “Кітапхана ісі”
0402000 – “Дизайн” (профиль бойынша)
0518000 – “Есеп және аудит” (сала бойынша)
0511000 – “Туризм”
0513000 – “Маркетинг” (сала бойынша)
0507000 – “Қонақ үй шаруашылығында қызмет көрсету және ұйымдастыру”
0517000 – “Статистика”
0519000 – “Экономика” (сала бойынша)
0514000 – “Бағалау”
0512000 – “Аударма ісі”
0501000 – “Әлеуметтік іс”
0516000 – “Қаржы” (салалар бойынша)
0515000 – “Менеджмент” (қолдану салалары бойынша)
0601000 – “Стандартизация, метрология және сертификаттау”

1211000 – “Тігін өндірісі және киімді модельдеу”
1206000 – “Жол қозғалысын ұйымдастыру”
1202000 – “Тасымалды ұйымдастыру және көліктегі қозғалысты басқару” (сала бойынша)
1304000 – “Электрондық есептеу техникасы және бағдарламалық қамтамасыздандыру”
1305000 – “Ақпараттық жүйелер” (қолдану салалары бойынша)
1509000 – “Экология және табиғат қорғау қызметі” (түрлері бойынша)

БІЛІМ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯ

ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК, ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

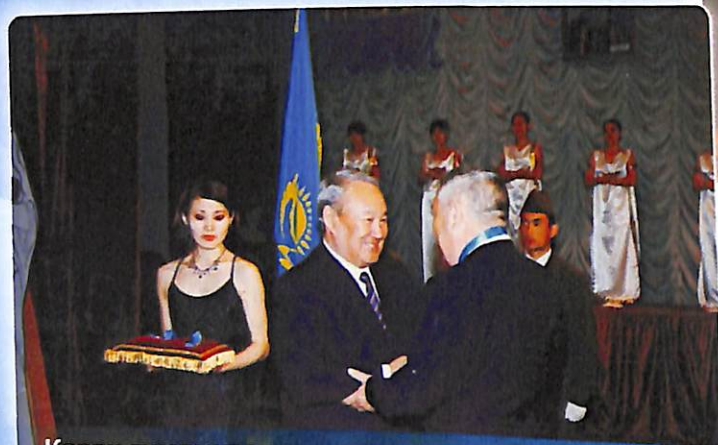
№1(1)
2010

Біз қара қылды қақ жарған әділ билер мен батырлардың, ақындар мен шешен халықтың ұрпағымыз. Халқымыз ауылға игі жақсылар ат басын тірегенде, оларға қонақжайлылық танытып, "Жақсының шарапаты тисін, ұлылардан ұлағат алсын", -деп кездесулер ұйымдастырып, кейінгі ұрпаққа үлгі-өнеге көрсетіп отырған.

Қазақ мемлекеттік заң Академиясының тұңғыш ректоры, з.ғ.д., проф. Нағашыбай Шайкеновпен кездесу

Қазақ гуманитарлық заң университетінің ректоры, профессор Мақсұт Нәрікбаевпен кездесу

Ақиық ақын Мұхтар Шахановпен кездесу

Мұрат Әуезов және ф.ғ.д. проф. Мекемтас Мырзахметов

Қазақтың тұңғыш ғарышкері Тоқтар Әубәкіровпен кездесу

Құрылтайшы «Білім шамшырағы» ЖШС

Бас редакторы

Тобашов Марат Шайхисламұлы - Қызылорда гуманитарлық заң колледжінің директоры, техника ғылымдарының кандидаты, доцент

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және Ақпарат Министрлігінің Ақпарат және Мұрағат комитетінде 2010 жылдың 28 сәуірінде тіркеліп, ЛК 0860-Ж куәлігі берілді.

Мекен-жайымыз:
Қызылорда қаласы. Қазыбек би №31
Тел: 8-(7242) 27-22-37. 27-75-27
26-21-91 (104.101)
E-mail: ko_kazguu@mail.ru
web-сайт: kazgua-college.kz

Журнал материалдары колледждің ақпараттық сараптау бөлімінде теріліп, беттелді

«Қызылорда дизайн» ЖШС баспаханасында басылды

Досжанова Гүлжамилә-редактор, Қызылорда гуманитарлық заң колледжінің I санатты оқытушысы
Кичигина Ольга - дизайнер

Басуға 21.06.2010 қол қойылды.
Авторлық б.т. 5
Таралымы -----1000 дана
Басылым мекен-жайы: Қызылорда қ. Абай даңғылы №28, инд: 120008

Редакциялық алқа

Алпамысова Зағипа - Қызылорда гуманитарлық заң колледжінің қаржы директоры, филология ғылымдарының кандидаты, доцент

Жонтаева Жаңыл-Облыстық білім басқармасының бастығы, педагогика ғылымдарының кандидаты

Елеусінов Бауыржан - Облыстық білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлау институтының директоры, физика-математика ғылымдарының кандидаты, профессор

Серікбаев Сәкен - Қызылорда гуманитарлық университетінің ректоры, тарих ғылымдарының кандидаты, доцент

Сәдуақасов Жеңіс - Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінің профессоры, филология ғылымдарының докторы

Нұрахметов Ермахан - Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінің «Роман-герман тілдері» кафедрасының меңгерушісі, филология ғылымдарының докторы, профессор

Сейсенов Бақытбек - Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінің профессоры, философия ғылымдарының докторы

Сырымбетұлы Бекмырза - Қызылорда гуманитарлық заң колледжінің жоғары санатты оқытушысы

МАЗМҰНЫ • СОДЕРЖАНИЕ

Ж.А.Жонтаева. Жаңа мазмұндағы білім ордасы.....	5
БАСШЫ МІНБЕРІ	
М.Ш.Тобашов. Жаңаша оқыту- заман талабы.....	6
ТАЛАП ЕҢБЕК, ТЕРЕҢ ОЙ	
Р.Т.Елеусінова. Білім беруде сапаны басқару және оны қамтамасыз ету.....	8
ҰЛТТЫҚ ДҮНИЕТАНЫМ	
Л.Бархатқызы. Халық тәлімі - тәрбие бастауы.....	10
ЖАС МАМАНҒА КӨМЕК	
Г.Б.Әмірова. Жаңа формация мұғалімі қандай болуы керек?.....	12
ТАҒЫЛЫМЫ ТЕРЕҢ ТӘРБИЕ	
А.Б.Қошқаров. Жастарға құқықтық тәрбие берудің кейбір мәселелері.....	13
О.С.Остаева. Алашын ардақтар ұрпақпыз.....	15
Н.М.Ким. Разработка открытого воспитательного мероприятия «Правила счастья».....	17
БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ТЕХНОЛОГИЯЛАНДЫРУ	
Г.С.Досжанова. Мамандыққа сәйкес кәсіптік білім - химия пәнінде.....	19
Г.Ж.Маханова. Жаңа технология оқу үрдісінде.....	22
Қ.Қ.Зұлқарнаева. Информатика пәнін деңгейлеп оқытудың инновациялық моделі.....	23
Кан Л.В. Виды мотивационных упражнений на уроках русского языка.....	24
Г.А.Нуруллаева. Гармония мысли и слова, речь-это основа контакта преподавателя с аудиторией.....	26
Ж.С.Балмаганбетова. Красноречие - составная педагогического мастерства.....	28
Н.Б.Жалиева. Воспитание интереса к русскому языку в начальном звене.....	30
Г.Д.Тажикова. Алгоритмизация - как специфическая познавательно-проектирующая деятельность.....	32
ЖАС ҒАЛЫМ БҰРЫШЫ	
С.К.Үмбетова. Мұнай өндірісі - халық байлығы.....	35

ҰСТАЗ ҚОРЖЫНЫНАН

М.К.Асқарова. Математика - ғылымдардың патшасы.....	39
А.У.Оспанова. Одиссея разума.....	41

ҮЙІРМЕНІҢ ҮЙРЕТЕРІ КӨП

Н.Накипова., Г.С.Досжанова. «Шебердің қолы ортақ» колернер үйірмесі.....	45
--	----

КОЛЛЕДЖ ТЫНЫСЫ

БІЗДІҢ МАҚТАНЫШЫМЫЗ.....	48
--------------------------	----

СТУДЕНТТЕР АРНАСЫ

Е.М.Мухамедова. Берегите матерей.....	55
Қ.Рамбергенов. Мұнай саласына қатысты мемлекетті реттеуді жетілдіру мәселелері.....	56
А.Нұрмаганбетова. Мамандығым-мақтанышым.....	59
Г.Омарбаева. Қызылорда облысында туристік қызметті ұйымдастыру мәселелері.....	60
Ж.Оразов. Аяулы ана.....	63
Ж.Дастанқызы. Тіл тағдыры - ел тағдыры.....	64
М.Жұмағалиева. Қызылорданың 190 жылдығы.....	65

ЖАҢА МАЗМҰНДАҒЫ БІЛІМ ОРДАСЫ

Қазіргі уақытта біздің елімізде техникалық және кәсіптік білім беру жүйесінде түбегейлі өзгерістер жасалып жатыр. Оған жол ашқан – «Қазақстан Республикасында техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2008-2012 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы».

Кәсіби білім алу саласындағы жағдай тұрақтанды және дамуға айқын бет алды. Облыс бойынша 5 мемлекеттік және 16 мемлекеттік емес колледж, 12 мемлекеттік және 1 мемлекеттік емес кәсіптік лицей жұмыс жасайды.

Колледждерде білім алуға деген сұраныс жылдан жылға артып келеді. Мысалы, 2007 жылы 17795 оқушы, 2008 жылы 20019 оқушы, 2009 жылы 20789 оқушы колледждерде кәсіптік білім алса, ал кәсіптік лицейлердегі 6006 оқушының 5899-ы мемлекеттік тапсырыс негізінде білім алуда. Солардың бірі - **Қызылорда гуманитарлық заң колледжі**.

Колледж ХХІ ғасырдың басындағы өркениетті дамудың талабына, әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарға батыл бетбұрыс жасаған оқу орны.

Дәлірек айтсақ, қазіргі өзекті мәселелердің бірі- өзгермелі әлеуметтік, экономикалық жағдайда өмір сүруге дайын ғана емес, айналасындағы шынайы өмірге белсенді қатынасын байқатып, оны жақсартуға ықпал ете алатын, оқу-тәрбие үрдісі арқылы уақыт пен қоғамдағы жаңалықтарға ілесіп, үн қататын, кеңістіктік және ақпараттық жариялылықтың шеңберінде жүзеге асыра алатын, жаңа педагогикалық технологиялардағы оқытудың интенсивті басымдылығына ие, білім беруді әлемдік стандарттық деңгейге көтеруге жағдай

Жонтаева Жаңыл Алпамысқызы
Қызылорда облысы білім басқармасының бастығы, педагогика ғылымдарының кандидаты

жасап, бәсекеге қабілетті жаңа буын қалыптасуға белсене араласатын жаңа формациядағы құрылым.

Бүгін, міне, осының айғағы ретінде Қызылорда гуманитарлық заң колледжінің бастамасымен білім саласына қатысты тағы бір басылым – «**Білім және Инновация**» журналының алғашқы басылымы шығарыла бастады. Жаңа басылымнан күтеріміз көп. Атауына сай білім саласындағы, әсіресе, оның кәсіптік және техникалық білім беру сатысындағы жаңалықтардың жаршысы болады деген сенімдеміз. Жаңа басылымға сәттілік, жағымды жаңалықтар, шығармашылық шабыт, толағай табыс тілеймін!

ЖАҢАША ОҚЫТУ-ЗАМАН ТАЛАБЫ

XX ғасырмен әлемнің кезекті эволюциясы аяқталып, тарих қойнауына индустрияландыру ғасыры да енді. Оның орнына келген ақпараттандыру ғасырының өзіндік сұранысы, талап-тілегі бар. Олай болуы заңды да. Еңбек нарқы, бәсекеге қабілеттілік, ауыспалы экономикалық жағдайға бейімделу процесі етек алған заманда білім саласы үшін өткенді зерделеп, болашақты болжайтын қасиет керек-ақ.

Білік иелері оңтайлы оқу жүйесін құра алмаса да, оны нарық құрып, өміршең болуына әсер етеді. Осыған орай қазіргі уақытта Қазақстанда білім берудің өзіндік үлгісі қалыптасып, реформалауды жүзеге асыру жолында әртүрлі инновациялық оқу орындары құрылуда. Солардың бірі болып, Қызылорда гуманитарлық заң колледжі де жаңа ғасыр табалдырықтан аттаған кезде жаңа формацияға бағыт алып бой көтерді.

2001-2002 оқу жылы Қазақ Мемлекеттік Заң Академиясының жанынан Қазақ гуманитарлық заң университетінің ректоры, профессоры Мақсұт Нәрікбаевтың 2001 жылдың алтыншы ақпанындағы №29 бұйрығымен құрылды. Тұрақты мемлекеттік лицензиясы ААН№0009927

Қызылорда облысының мемлекеттік құқықтық бағдарын жүзеге асыру және елімізді орта кәсіптік білікті заңгер мамандармен толықтыру, құқықтық білімді дамыту мақсатында әуелі Қызылорда заң колледжі болып ашылып, тек «Құқықтану» мамандығы бойынша талапкерлер қабылдады. 9 сынып негізінде 3 оқу тобы, 11 сынып негізінде 3 оқу тобымен бастау алған оқу орны 2002-2003 оқу жылы өз алдына отау тігіп, жаңа оқу ғимаратына ие болды. 2004-2005 оқу жылдарында «Кеден ісі», «Салық ісі», «Бастауыш сыныпты оқыту», «Қазақ тілі мен әдебиеті», «Қаржы құқығы», «Аударма ісі», «Экономика, бухгалтерлік есеп және аудит», «Банк ісі» мамандықтары ашылып, колледж аты Қызылорда гуманитарлық заң колледжі болып өзгертілді.

Колледж жаңа стратегиялық бағдарларға, жедел ақпараттануға, қарқынды дамуға, білім беруге қойылатын талаптарға ілесуде.

Айта кетсек, қазіргі таңда колледжде 29 мамандық, 56 біліктілік бойынша күндізгі, сырттай оқу түрінде мамандар даярлануда.

1999-2010 оқу жылында 0402000 «Дизайн» (профиль бойынша), 0516000- «Қаржы» (салалар бойынша), 1206000- «Жол қозғалысын ұйымдастыру», 0514000-«Бағалау», 0512000 «Аударма ісі», 0501000 «Әлеуметтік іс», 0515000- «Менеджмент». 0601000- «Стандартизация, метрология және сертификаттау», 1211000-«Тігін өндірісі және киімді модельдеу». 1202000- «Тасымалды ұйымдастыру және көліктегі қозғалысты басқару» (сала бойынша), 1304000- «Электрондық есептеу техникасы және бағдарламалық қамтамасыздандыру», 1305000- «Ақпараттық жүйелер», 1509000- «Экология және

Тобашов Марат Шайхисламұлы
Қызылорда гуманитарлық заң
колледжінің директоры, т.ғ.к., доцент

табиғат қорғау қызметі», 0101000- «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту», 0102000-«Тәрбие жұмысын ұйымдастырушы» (деңгейлеп), 0105000- «Бастауыш білім беру», 0401000- «Кітапхана ісі», 0511000- «Туризм», 0507000- «Қонақ үй шаруашылығында қызмет көрсету және ұйымдастыру» мамандықтары ашыла бастады. «Жол картасы» бойынша 2015-2016

«Жол картасы» бойынша 0507000- «Қонақ үй шаруашылығында қызмет көрсету және ұйымдастыру» 0518000- «Есеп және аудит», 0512000- «Аударма ісі», 1304000- «Электрондық есептеу техникасы және бағдарламалық қамтамасыздандыру» мамандықтары ашылды. Жыл сайын қолданылатын мамандықтардың

Жыл сайын колледж қабырғасынан қоғамымыздың мәдени, әлеуметтік-экономика салаларына өте қажетті мамандықтар бойынша жүздеген түлектер бітіріп, еліміздің түкпір-түкпірінде еңбек етіп, тәуелсіз мемлекетіміздің жарқын болашағына, экономикасының өркендеуіне, құқықтық мемлекетіміздің нығаюына өз үлестерін қосуда.

Қызылорда гуманитарлық заң колледжінің бай материалдық-техникалық базасы мемлекеттің стандарттарға сәйкес білім берудің соңғы талаптарын орындайтын оқу жүйесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Жалпы көлемі 1500 шаршы метрді құрайтын оқу ғимараты, 300 шаршы метр алаңды жабық спорт залы, 200 орындық асхана мен студенттер кафеі жұмыс істейді, 100 мыңнан астам кітап қоры бар интернет жүйесіне қосылған кітапхана, 140 дана жаңа үлгідегі компьютермен жабдықталған 8 компьютерлік, локалдық жүйесі бар кластар, мультимедия кабинеттері, WEB технологиялар, ақпараттық методикалық орталық, 30 дан астам арнаулы жабдықталған кабинеттер мен лабораториялар, жаңа үлгідегі қазіргі заман баспаханасы, дәрігерлік пункт, дебат орталығы,

300 орындық акт залы, 90 орындық конференц зал,
театр студиясы, тігін цехы және ағаш шеберханасы
қызмет етеді.

Колледж өміріне келетін болсақ, оқу орны 9 және 11 сынып негізінде оқушылар қабылдап, білім беру жүйесі күндізгі және сырттай оқу бөлімдерінде қазақ және орыс тілдерінде жүргізіледі. Оқушылардың әлеуметтік тұрмыстық жағдайлары да ескеріліп, жетім балалар мен І, ІІ топ мүгедектеріне оқу ақысына бірқатар жеңілдіктер қарастырылған. Қазіргі таңда колледж қабырғасында 1731 студент білім алуда, олар халықаралық, республикалық, облыстық және колледжаралық әр түрлі білім, өнер, спорт сайыстарына, қоғамдық іс шараларға белсене қатысады. Облыс бойынша өткен «Үздік колледж - 2009» байқауында біздің колледж «Үздік» номинациясын иеленіп, республикалық «Техникалық және кәсіптік білім беру оқу орнының үздігі» сайысына қатысуға жолдама алды. Облыстық «Алтын диск-2009» сайысында Информатика пәнінің оқытушысы Қарлығаш Зұлқарнаева жүлделі ІІІ орынды иеленсе, облыстық «Үздік колледж оқытушысы - 2009» сайысында қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы Барахатқызы Ләйлә бас жүлдені жеңіп алды.

Колледж оқушылары Сваев Рустам АСОИУ-9-15 бокстан халықаралық дәрежедегі спорт шебері, Миланда Әлем біріншілігінен 5-орын, Қостанайда Қазақстан біріншілігінен 1-орынды иеленді. Кикбаев Ербол НД-9-16 оқу тобының студенті грек-рим күресінен Тайпейде өткен Азия біріншілігінен 3-орынды иеленді, Ертаев Мұрат Ю-9-18 оқу тобының студенті карате-додан спорт шебері Лас-Вегаста өткен Әлем біріншілігінен 1-орын алды, Ганкгонгта өткен Азия біріншілігінен 1-орын алды, Кенжеғұлов Бекжан Ю-9-37 оқу тобының студенті кикбоксан Шымкентте 1-орынды, Атырауда 3-орынға ие болды. ФП-9-28 оқу тобының студенті Огай Виктор Қазақстан біріншілігінен 1-орынға, Мырзакәрімов Бексұлтан Ю-9-18 оқу тобының студенті Таразда 1-орынға, Алматыда 2-орынға, Ю-9-59 оқу тобының студенті Жұмағалиев Серікбол грек-рим күресінен Қарағандыда 2-орынға, 1-орынға ие болды.

Сондай-ақ оқушыларды азаматтық-ұлтжандылық бағытта қалыптастыру мақсатында «Қыран» атты полицияның жас достары құрылды. Оған колледждің «Құқықтану» пәнінің оқытушысы Қошқаров Аслан жетекшілік етуде. Ол оқушылармен бірігіп, ІІБ, ҚІІБ-мен тығыз байланыс жасай отырып, жасөспірімдер арасындағы қылмыстың алдын-алу, құқықтық мемлекетті қалыптастыру және дамыту, құқықтық сауатсыздықты болдырмау мақсатында ғылыми-практикалық конференциялар мен кездесу кештерін ұйымдастырып тұрады.

Жастарды экологиялық тұрғыда тәрбиелеу жөнінде колледжде «Жасыл ел» отряды құрылды. Отряд міндеті-оқу орнының айналасындағы, қала территориясындағы табиғи объектілерді қорғау, қала тазалығын сақтауға шақыру жұмыстарымен айналысу. Бұл жұмысты ПНК-9-16 оқу тобының ІVкурс студенті Ниязов Серік басқарады.

шығармашылық топтары құрылды.

«Микс» спорттық би студиясы Сейілова Ботагөздің жетекшілігімен, «Аманат» эстрадалық-вокалдық студиясы Қожахметова Үрләйдің жетекшілігімен, «Сыр заңгерлері» көңілді тапқыштар клубы АСОИИУ-9-16 оқу тобының студенті Есмағанбетов Еркебұланнның жетекшілігімен, «Ақиқат айнасы» дебат клубы (қазақ және орыс лигасы) қазақ лигасын КЯЛ-9-18 оқу тобының студенті Байділдаева Мақпалдың, орыс лигасын ПД-9-27 оқу тобының студенті Нұғыманов Нұржігіттің басқаруымен жұмыс жүргізуде.

Сонымен қатар оқушылардың бос уақытын бақылау, қызығушылығын ояту, белгілеп алған міндеттер мен жоспарларды орындауға бағытталған әрекетті ұйымдастыру, басқаларды қандай да бір жұмыс атқаруға бағыттау, бірге жұмыс жасайтын көмекшілер тауып, олардың ой-өрісін, қабілетін дамытуға ықпал ету барысында түрлі үйірмелер ашылды. Дәлірек айтсақ, «Драма» үйірмесі Досжанова Гүлжамиланың, «Шебер қолдар» үйірмесі Накипова Нұрғұл мен Досжанова Гүлжамиланың, «Өлкетану» үйірмесі Ахметова Өсемнің, «Заң клиникасы» Марат Нұржанның, «Жас банкирлер» үйірмесі Қошқарова Баян мен Алиханова Мақпалдың, «Жас техниктер» үйірмесі Зұлкарнаева Қарлығаш пен Елдеева Динаранның жетекшілік етуімен үйірме өз ісін жалғастыруда.

Колледжіміз түрлі мамандықтар бойынша студенттердің оқу және өндірістік іс-тәжірибеден өтуін жоғары оқу орындары, әр түрлі мекемелер, банкілер, ішкі істер басқармасы, әділет басқармасы, облыстық және қалалық сот, салық комитетімен ұзақ мерзімді келісімге отырып жүргізеді. Қазіргі нарықтық экономика заманына сәйкес даярланып жатқан колледждің бітіруші түлектері үлкен сұранысқа ие.

Колледж әлемдік білім беру кеңістігіне қосылу жолында ілгері қадам жасауда. Т-9-26 оқу тобының студенті Жукова Ольга Қытайда оқып, одан әрі білімін жетілдіре түсті. Көптілділікті меңгерту жолында волонтер Тед Паркермен ағылшын тілін тереңдетіп оқыту үшін келісімге қол қойылды. Корея аймағының Білім және даярлық орталығымен озық технологияларды енгізіп және оқу-тәрбие ірдісін инновациялау мақсатында меморандум жасалды.

Білім беруді әлемдік стандарттық деңгейге көтеру, бәсекеге қабілетті жаңа буын қалыптастыру, білім беру қызметі нарығынан орын алу, жетекші отандық және шетелдік білім беру мекемелерімен тең дәрежеде қарым-қатынас орнату мақсатында колледж 2008-2009 оқу жылында сапа менеджменті жүйесін ендірген болатын. 33 қызметкер «Интерсертифика-Орта Азия» Қазақстан-Ресей Біріккен кәсіпорны өкілдері білім беру мекемелерінің сапа менеджменті жүйесін халықаралық стандарттар ИСО 9001:2001 талабына сәйкес енгізу» семинарына қатысып, сертификатқа ие болды.

Заман талабына сай сапалы, білікті маман даярлауды ең басты міндеттерінің бірі деп танитын Қызылорда гуманитарлық заң колледжінің бүгінде беделі мен мәртебесі күннен-күнге артуда.

БІЛІМ БЕРУДЕ САПАНЫ БАСҚАРУ
ЖӘНЕ ОНЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Бүгінгі күні білім берудің ұлттық үлгісін жүзеге асыру жағдайында білім беру мазмұнына енгізілген өзгерістер: экономикалық-ұйымдық, құқықтық, құрылымдық, әдістемелік білім мекемелерінің басқару дәрежесін де жаңа сатыға көтеру қажеттілігін ұсынып отыр. Соған байланысты оны жүзеге асырудың бір жолы – білім беруде сапаны басқару әдістемесі. Сапаны басқару әдістемесі әлемде көптеген елдерде қолданылады. Бұл әдіс ең алғаш рет АҚШ-та дүниеге келген, кейін батыс, шығыс елдеріне тараған.

Сапаны басқару негізінде өндірісте, сауда, коммерциялық іс-әрекетте кеңінен тараған, соның нәтижесінде тұтынушылар тарапынан үлкен сұранысқа ие болған сапалы өнім шығарған.

Осы әдісті зерттей келе және оны тікелей тәжірибеде қолдану барысында байқағаным, бұл әдістің білім беру жүйесіне болатын тиімді жақтары көп. Өйткені бүгінде тұтынушы ата-анаға ұсынатын бірден-бір тауарымыз, ол – білім берудің жоғары сапасы. Басшылардың алдында жаңа міндеттер тұр, соның бірі – сапаны басқаруды жүзеге асыру. Сапаны басқарудың басты мақсаты – сапаны қамтамасыз ету, ал сапа, бұл – нақты нәтиженің мақсат пен міндеттердің талаптарына және осы нәтиженің барлық мүмкіндіктеріне сай келуі.

Бұл – біріншіден, колледждің іс-әрекетінің барлық бағыттарында, оған мүдделілердің бір мезгілде, білім беру үрдісінің сапасын жүйелі арттыру, екіншіден, үнемі өзгеріс үстіндегі күрделендірілген өмірде белсенді

**Раушан Тажмағанбетқызы
Елеусінова**

Қызылорда гуманитарлық заң
колледжі директорының оқу ісі
жөніндегі орынбасары

әрекетке дайын, сапалы бітіруші түлекті дайындау, үшіншіден, қызмет көрсету сапасын арттыру.

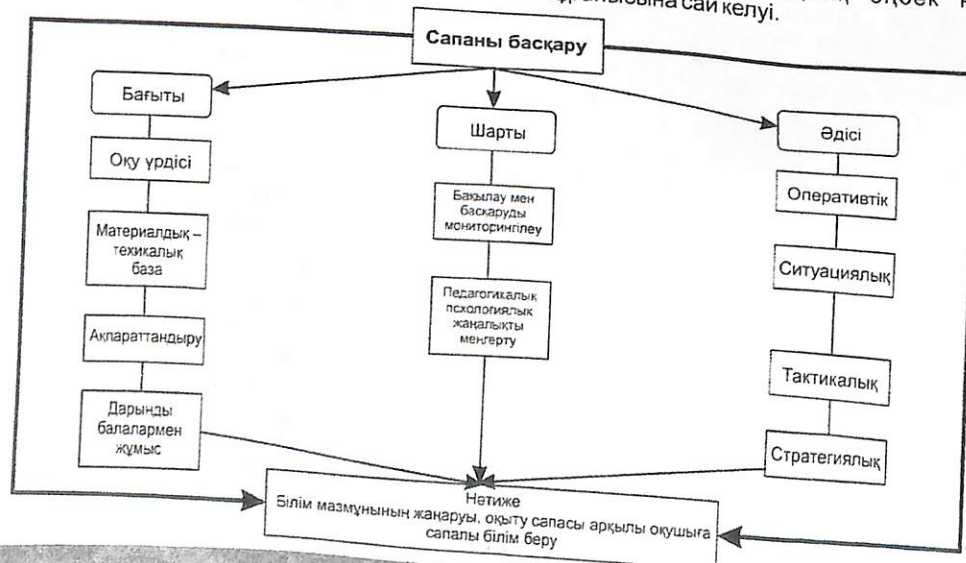
Сапаны басқару оқушылардың қажеттілігін анықтаудан және оны қанағаттандырудан басталады. Сондай-ақ осы мәліметтерді ата-аналардың тілегі, пікірі арқылы да алуға болады. Осы орайда оқушылар мен ата-аналардан сауалнама алынды.

Сапаны басқаруды жүзеге асыру үшін алты әрекетті орындау керек, олар:

- атқарылатын іс-әрекет немесе жүзеге асырылатын мәселе бойынша іздену, оқу;
- соған байланысты мақсат пен міндеттерді анықтау;
- мақсат пен міндеттерді орындау жолдарын, шартын көрсету;
- соның негізінде іс-әрекетті орындау;
- орындалған іс-әрекеттің нәтижесін шығару;
- басқарушылық ықпал жасау (қорытынды, түзету, шешім шығару, нұсқау дайындау жөн.т.с.с.)

Білім берудің функционалды сапасы:

- білім берудің оқушы қажетіне сай келуі;
- білім берудің қоғам қажетіне сай болуы;
- білім берудің ата-аналар сұранысына сай келуі;
- білім берудің кәсіптік білім беру талабына сай келуі;
- білім берудің аймақтық еңбек нарығындағы сұранысына сай келуі.

Жоғарыдағы алты әрекетті орындау, дайындау яғни сапаны басқаруды жүзеге асырудың тиімділігі неде? Ол:

Біріншіден, сапаны басқару тұтас жүйе, оның кезеңдері бір – бірімен байланысқан және бір біріне ықпал етеді, сондықтан, сапаны бүкіл жүйеде және оның әрбір кезеңде мақсатты, нақты іс атқарылады;

Екіншіден, сапаны басқару кадрды оқыту, дайындаумен басталады және сонымен аяқталады. Атқарылатын іс-әрекет немесе жүзеге асырылатын мәселе бойынша алдымен іздену, оқу анықталады, нұсқау шешім шығарылады, түзету жасалынады, нұсқау дайындалады, бұл-ізденіс пен оқудың жалғасуының айғағы. Бұдан шығатын қорытынды: үнемі ізденіспен оқудың пайдасы өте үлкен, себебі кез-келген жұмыстың сапасы кадрдың дайындығына тікелей байланысты. Атап айтқанда, нормативтік құжаттарды мұғалімдер оқи бермейді, сондықтан оларда осы мәселе бойынша оқыту, дайындау қажет. Дайындау барысында оларға мәселені таныстыру, дәріс оқу, бұл – оқытудың, дайындаудың тек бір ғана жағы, сонымен қатар педагогикалық ұжымды тәжірибе жүзінде оқытқан жөн. Мұндай жағдайда басшылардың өзіндік іс-әрекетінің рөлі өте зор, яғни өзіндік іс-тәжірибесі негізінде оқыту, үйрету. Сонда бұл ғана сөз бен істің сәйкес келуі жүзеге асады. Бұл жайлы американдық әріптестеріміздің «Біздер өзгедегі өзгерістерді көргіміз келсе, алдымен сол өзгерістер өзімізде болуы керек», - дегені өте әділ айтылған.

Кадрларды осылай оқыту, дайындау барысында олармен түгел жұмыс жасаумен қатар, олардың әрқайсысымен мақсатты жеке жұмыс жасау және олардың өздігінен білім көтеруіне ықпал ету өте тиімді. Өйткені, мұндай жағдайда біліктілікті үздіксіз арттырудың кезеңдері бір-бірімен жалғасын табады. Яғни еліміздің ертеңгі жарқын болашағының тұтқасын ұстайтын бүгінгі жас ұрпаққа білім беріп, тәрбиелейтін педагогтардың, мамандардың кәсіптік біліктілігінің жоғарылығы – осы саладағы реформаның жетістікке жетуінің басты шарттарының бірі. Іс тегінің кадрлар шешеді десек, білікті кадрмен қамтамасыз етілген мекеменің қазіргі кезеңде заман көшінін қалмайтыны белгілі. Педагогтің кәсіби деңгейінің, оның әдістемелік шеберлігі және жалпы мәдени біліктілігі арқылы оқытудың дәрежесін көтеру – оқушыларды сапалы біліммен қаруландыруға болатындығының кепілі. Біліктілікті арттырудың тереңдетілген, дифференциалды мазмұны және міндетті тақырыптар мен таңдау бойынша мәселелердің үйлесімді қатар берілуі, педагогтардың сұранысы мен қызығушылығын толық қанағаттандыруды қамтамасыз етеді.

Үшіншіден, сапаны басқаруда, мақсат пен міндеттерді орындауда кездесетін қиындықтардың алдын алып, оны болдырмау жағын ойластыруға мүмкіндік бар. Себебі, мақсат пен міндеттерді орындау жолын анықтаған да, сапаға әсер ететін факторлар алдын ала анықталып, ескеріледі, соның нәтижесінде сапа бүкіл үрдіс барысында қаланып отырады.

Төртіншіден, сапаны басқару барысында мектепшілік бақылаудың өзін-өзі бақылау және ауытқу бойынша бақылау принципі жүзеге асады.

Өйткені, бұл – үрдіске ұжымның әр мүшесі, тіптен педагогтармен қатар, ата-аналар, оқушылар қатысады, яғни басқару тек басшылардың ісі деп қарамай, оған барлық ұжым түгел қатысады. Соның негізінде сыртқы бақылаумен (басшылар жүргізетін) қатар, ішкі бақылау (педагогтардың, оқушылардың өзін-өзі талдауы, өзін-өзі бақылауы) қатар жүзеге асады.

Бұл Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңынан туындайды. (35- бап, 4 -тармағы), онда: «Білім беру үрдісіне қатысушылар, сол үрдісті басқаруға қатысуға құқығы бар», - деп атап көрсетілген.

Осындай сыртқы, ішкі бақылаудың қатар жүру тиімділігі, нәтижесі үрдістің тек соңында емес, оның барысында үнемі анықтуға мүмкіндік туғызады, ал бұл түбінде үнемі сапаға жетуге жол ашады.

Колледж жағдайында осындай сапа көрсеткіштері жас ұрпақтың білім, біліктілік, тәрбие, даму деңгейлері болса, үлкен жетістіктерге жетелейді.

Бесіншіден, сапаны басқару қоғамдағы әлеуметтік жағдайлармен байланысты, оның дамуымен бірге дамиды. Соның нәтижесінде ұжымда өзіндік сапа философиясы мен мәдениеті пайда болады. Атап айтқанда:

- бір реттік мүмкіндік жұмыс, ол тек-жақсы жұмыс;
- жақсы нәтиже бермейтін басқару, ол басқару емес;
- сапа мектеп үшін түйінді мәселе емес, ол сол түйінді мәселені шешу;
- сапаның төмен болуының мөлшер, шама деп қарамау;
- орта жұмысты нақты жұмыс деп санамау;
- нашар жұмысқа мүлдем келіспеу.

Сондай-ақ колледжде сапаға байланысты кеңес, зерттеу топтары, үйірме құрылады, айлық, апталық өтеді, сапа белгісі, жүлдесі тағайындалады.

Бұдан шығатын қорытынды: ұжым бірігіп, барлығы бір адым жасамай, әрқайсысы жеке жүз адым жасайды, сапа мұғалімнің ішкі жан дүниесіне еніп, адамгершілік категориясына айналады, біздер де жауапкершілікпен қараймыз. Ал, бұл - аса қажетті жағдай. Колледж білімнің, мәдениеттің, парасаттылықтың ошағы болса, онда атқарылып жатқан әрбір іс сапалы болса, бұл колледж абыройы үшін де үлкен мәртебе.

Алтыншыдан, сапа басқару ең алдымен әлеуметтік құндылық адамға бағытталған, соның нәтижесінде ұжымның әр мүшесінің жеке басын сыйлау, құрмет тұту, әрқайсысының ерекшелігіне, тіптен мінез-құлқына сай басқару, ұжым мүшелеріне дербестік беру, жеке бастамалардың дамуына жағдай жасау жүзеге асады.

Күтілетін нәтижелер орта білім мен негізгі білім негізінде кәсіптік білім берудің барлық сатысында пәндер бойынша бағдарламалық талаптың жоғары деңгейдегі сапасы артады.

Бар ресурстарды тиімді пайдалану ұстанымдары (қолда бар мүмкіндіктерді жүйелеу) қалыптасады. Мұғалімдердің оқыту үрдісінде технологиялық жүйе құрылымы жасақталады.

Үлкен өзендердің кішкене жылғалардан бастау алатыны сияқты, бүгінде атқарылып жатқан әрбір ісіміз сапалы білім беруге апарар ұзақ жолдың бір соқпағы сияқты.

ЖАҢА ФОРМАЦИЯ МҰҒАЛІМІ ҚАНДАЙ БОЛУ КЕРЕК?

Бүгінде жаңа формация мұғалімінің жаңа стилі қажет. Ол мынадай гуманистік тәсілдерден тұрады:

- бақылаудың орнына ынталандыру;
- мәжбүрлеудің орнына кеңес беру;
- ауыстырудың орнына сенім білдіру;
- үгіттеудің орнына түсіндіру;
- басқарудың орнына қатыстыру;
- айғайлаудың орнына өзілдеу;
- кінәлаудың орнына қорғау;
- бұйрық беріп, жаппай тексерудің орнына кәсіби көмек көрсетіп, қолдау жасауға ұмтылу керек.

Жаңа формация мұғаліміне кәсібін жетік білу маңызды. Бұл іс жүзінде психологиялық-педагогикалық теорияны қолдана білу, педагогика мен психологияны ғылыми деңгейде меңгеру; оқушыларды дамыту процесін шығармашылықпен жоспарлау; барлық тиімді тәжірибелерді күнделікті өмірде қолдану болып табылады. Еңбекке деген қабілеттілігі, жеке абыройына сенімі, өз ісіне жауапкершілігі, балалармен де, ересектермен де жұмыс істей білуі, төзімділігі, оқушылармен және әріптестерімен қатынасты тәртіптілікті ұстануы, әділетсіздікке жол бермеуі, өзгелерді сөзімен де, ісімен де төмендетпеуі, күш қолданбау этикасы жаңа формация мұғалімі деңгейіне жеткізеді.

Жаңа формация мұғалімі – материалының мазмұнын игеруді жеделдететін ТЬЮТОР, ЖАТТЫҚТЫРУШЫ;

Жағдайға байланысты ақпаратпен қамтамасыз ететін ШЕШЕН, КЕҢЕСШІ, ҰСТАЗ;

Оқу процесіне қатысушылардың топтық жұмысына жетекшілік жасайтын МОДЕРАТОР

Сондай-ақ моральдық парызы мен жауапкершілігі жоғары зерттеуші мұғалім, шебер де көшбасшы мұғалім.

Жаңа формация мұғалімі–оңды ойлай білуі, өзін қоршаған дүниеге оңды ықпал жасай білуі қажет; тұтастық пен үйлесімге ұмтылуы, өз бойында мынадай қасиеттерді жинақтай білуі керек:

- адами жеке тұлғаны қалыптастыруы керек;
- мұғалім өз білімі мен күшіне күдіктенбеуі керек;
- сабақта болған барлық жағдайға селқос қарамауы керек;
- сабақ композициясының бос болмауы керек;
- қозғалыстардың шектеулі болмауы тиіс;
- ұсынылған оқу әдістерімен оқушы жұмыс істей білуі керек;
- оқу әдістері бір текті болмау керек;
- оқытушының әсерсіз баяндауы;
- тіл байлығының жұтандығы;
- жаңа материалдарды құрғақ, бір сарынды баяндауы;
- сабақ міндеттерінен алшақ сұрақтармен әуестеніп, сабақ тақырыбынан ауытқушылығы;
- өткізілген сабаққа оқытушы талдау жасауы керек.

Сондай-ақ оқушымен жұмыс жасау кезінде әр оқушының, тіпті ең нашар дегенінің өзінің іс-

әрекетінен жақсы жақтарды таба білу маңызды. Қолдау, жақсы сөз айту-оқушылардың қызыметін жандандырып, олардың шығармашылық көңіл-күйін қолдаудың ең қасиетті құралы. Оқушының жетістігін топтың көзінше атаған дұрыс, ал кемшіліктерін сынау оқушы ескертулерге құлақ аспаған кезде орынды. Оқытушы жұмыстың өз ойындағыдай орындалмай жатқанын көрсе, сабыр сақтаған жөн. Сабырсыздық, айғайшылдық-оқытушы деңгейінің төмендігінің айғағы, күшінің емес - әлсіздігінің белгісі.

Г.Б.Әмірова - әдіскер

Сыншылдыққа бет бұрған оқушылардың жаман жағын көрсетуге ұмтылу жағдайды тек шиеленістіріп, оқытушының топ алдында беделін түсіруге әкеліп соғады.

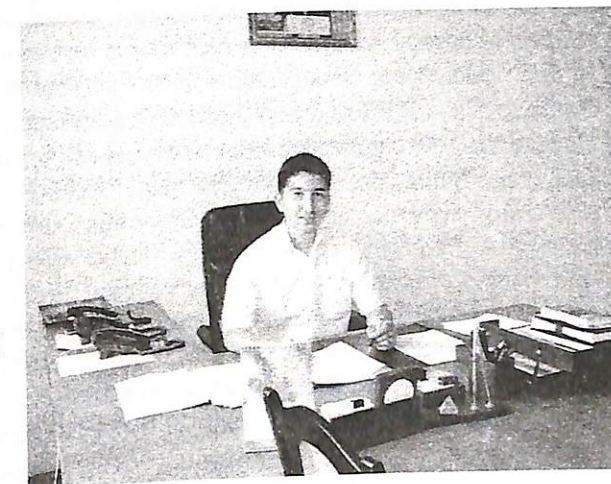
Оқытушының міндеті-оқушының күші мен уақытын бағалау, оның еңбегін оңтайландыру үшін қызмет ету

Даналық әліппесі

«Адам қалай болса, солай сүйреуге көне беретін тулақ та емес, қалай қақса солай домалайтын алланың добы да емес. Адам өзінің білігімен, еркімен қызмет ететін зат. Іштен туғаннан-ақ белгілі бір өнерге, қызметке икемді болып туады. Басқаша айтқанда, әр адамда бір нәрсе-талап, ыңғай, қабілет, яғни зеректік болады. Біреуі бала оқытуға, біреуі әкім болуға, біреуі дәрігерлікке берілуге, біреуі саудаға, біреуі сөзге ыңғайланып жаралады. Өмірге, түк жұмысқа икемі жоқ жан сирек болады. Тіпті болмайды да.»

Ж.Аймауытов

ЖАСТАРҒА ҚҰҚЫҚТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қошқаров Аслан
құқықтану пәнінің оқытушысы
Қызылорда гуманитарлық заң
колледжі

Құқықтық мемлекет құру үшін азаматтық қоғам орнату қажет. Азаматтық қоғам мүшелерінің құқықтық санасы мен мәдениеті жоғарғы деңгейде қалыптасуы керек. Адамның қоғамға, әлеуметтік топқа қатысты болуына қарай оның тікелей әлеуметтік рөлі мен атқарар қызметі, құқықтары мен міндеттері белгіленеді. Ал, жеке тұлғаның құқықтық дамуы – құқықтық тәрбиенің арнайы мақсаты болып табылады.

Еліміздің алтын бастауын ХҮ ғасырдан бері жібектей таратып келе жатқан «Қасым ханның қасқа жолы», «Есім ханның ескі жолы», Тәуке ханның «Жеті жарғысы», осылардың барлығы – біздің ту көтерер әділдігіміздің тірегі.

Қазақ халқында билер – көп жағдайда талқыға салып, демократиялық түрде шешім шығарушы болып есептелінген. Билер сонымен қатар адам дүниесін, мінез-құлқын бір көргеннен танып, саралай білетін психолог болған. Билер – тәрбиешілер, көкірегінде сәулесі, көзінде оты бар жастарды қия биіктен танып тәрбиелей білген. Сондықтан болар, дана, тәрбиеші, ұстаз бола білген билердің есімдері халық жадында мәңгі сақталып қалған.

Жастарға құқықтық тәрбие беруде билер өнегесінің тәрбиелік мәні зор. Әсіресе, бүгінгі таңда жастар арасында өріс алған қылмыс пен бұзақылыққа тұсау болар құқықтық тәрбиені күшейту үшін сан ғасырлық тарихы бар билер тәлім-тәрбиесін оқу тәрбие ісіне қолдану керек.

Елбасының жыл сайынға дәстүрлі Жолдауы осы жолы өзгеше әсерге бөледі. ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың 2007 жылғы 28 ақпандағы «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты

жолдауында құқық бұзушылықтың алдын алудың жалпы мемлекеттік жүйесінің қызметін қамтамасыз ету мен жастар арасындағы құқық бұзушылықты азайту мен алдын алуға бағытталған. Елбасының бұл Жолдауын зерделеу бәрімізге қажет, әсіресе жастарды тәрбиелеуде, құқықтық мәдениетімізді арттыра түсуге берері мол, қолданылып жүрген Ата заңымыздың әлеуметін одан әрі пайдалануымыз адам құқығын түсінуге үйретеді, бағалауға жеткізеді. Елбасымыздың білім беру реформасы – Қазақстанның бәсекеге нақтылы қабілеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдарының бірі екендігін атап көрсеткені орынды.

Өзіміз өмір сүріп отырған елдің белсенді және игілік өндіруші мүшесі болу үшін қоғамның бізге қандай үміт артатынын білуіміз қажет.

Азамат болу үшін өз мемлекеттігіне ие әлдебір елде туу жеткілікті деп ойлау қателік. Азамат болу – өз құқықтарыңды, міндеттеріңді саналы да сындарлы түрде ұғыну. Адамдар тұрмысынан ажырамас болып табылатын құқықтарға ие болатыны сөзсіз. Алайда, оларды қорғайтын заң шығарушы жүйелер жұмыс істемесе, ондай құқықтардың құны жоқ. Адамның өз болмысын тануға, ұмтылысына көмектесіп, тереңде жатқан талап-тілегін, қабілеттерін дамыту, рухани күш беру – құқықтық тәрбиенің басты міндеті. Жеке тұлғаны қалыптастыруда адамгершілігі жағынан жаны таза, жан-жақты, мәдениетті етіп тәрбиелеу – бүгінгі заманның басты талабы.

Қазақстан Республикасын демократиялық, зиялылық, құқықты, әлеуметтік мемлекет деп

Тағылымы терең тәрбие

12. Халық ағартушысы, Алаш қозғалысының мүшесі, «Бес арыстың» бірі кім болды? А.Байтұрсынов
13. «Түркістан Автономиясы» үкіметі қашан құрылды? 1917 жылы 22 қарашада
14. «Түркістан Автономиясы» үкіметінің президенті кім болды? М.Шоқай
15. «Түркістан Автономиясы» үкіметі дін мәселесінде қандай шешімде болды? Мемлекеттік дін - ислам діні деп енгізілді.
16. М.Шоқай қай жерде туып өскен? Қызылорда облысы Сұлутөбе ауылында (1890–1941 ж) туған
17. «Түркістан Автономиясы» үкіметі қашан құлатылды? 1918 жылы қаңтарда
18. Алашорда Кеңесінің уақытша ордасы қай қалада болды? Семейде
19. Алашорда үкіметінің төрағасы Ө.Бөкейханов қандай оқулықтың авторы болды? География оқулығының
20. Түркістан автономиясының алғашқы төрағасы кім болды? Мұхамеджан Тынышпаев

Концерттік номер. Көбегенова Ақмарал
«Жігерлендіру» М.Шаханов.

«Таусылмас ғылым теңіз, шалқып жатқан,
Өмір бойы оқысаң бір таусылмай,
Қиындығы қинайды жанға батқан.
Білімге қарсы тұрар қандай күш бар
Бас иер талай мырза кеуде қаққан...»
Оқу малды таңдамас, зейін таңдар...» - деп
С.Торайғыров ақынымыз айтқандай, келесі II турымыз
«Білімділер» сайысына кезек береміз. Бұл турдағы
сұрақтар Қызылорда қаласының 190 жылдығына және
облысымыздың 70 жылдығына арналып қойылады.
Командаларға 5 сұрақтан беріледі.

- 1) Қызылорда қаласының ескі атаулары қандай? Ақмешіт, Перовск
- 2) Қызылорда не себептен Перовск деп аталған? 1953 жылы орыс әскерлері Ақмешітті Қоңандықтардан азат етті. Орыс әскерін генерал Перовский басқарған
- 3) Қызылорда облысы қай жылы құрылды? 1938 жылы 15 қаңтарда
- 4) Перовск қаласы қай жылы Қызылорда қаласы болып өзгертілді? 1925 жылы
- 5) Қызылорда Қазақстанның қай жылдары астанасы болды? 1925–1929 жылдары
- 6) Қызылорда жерінен шыққан қандай қоғам қайраткерлерін білесіңдер? М.Шоқай, Ғ.Мұратбаев, Х.Ибрагимов, С.Лапин, Е.Қасымұлы, Т.Жүргенов, С.Есқараев, И.Тоқтыбаев, С.Қожанов, Ұ.Қараманов, т.б.
- 7) Қызылорда жерінен қанша адам Ұлы Отан соғысына қатысты? 150 мыңнан астам
- 8) Қызылордалық қанша Кеңес Одағының Батыры бар? 20 адам
- 9) Қызылорда қаласындағы Ө.Бөкейханов көшесінің бойында халыққа қызмет көрсететін қандай мекемелер орналасқан? Автовокзал, қалалық перзентхана, ерт орталығы, әскери комитет.
- 10) Қаламыздағы М.Шоқай көшесінің бойында халыққа қызмет көрсететін қандай мекемелер орналасқан? Жаңа базар, №187 орта мектеп, қазақ-түрік ер балалар лицейі, ДОСААФ, сауда орталықтары, Сығанақ базары т.б.

Концерттік номер. Қазақ биі - Әбдүкәдірова Аружан.
«Жер үстінде адам өмір өткізер,
Бар нәрсеге білім қолды жеткізер.
Бар ізгілік тек білімнен алынар,

Білемменен аспанға жол салынар» - деп Жүсіп Баласағұн бабамыз білімнің ұшаң теңіздігіне зор баға берген. Келесі кезекте III турымыз «Зеректерге» тоқталамыз. Бұл турдағы сұрақтар өмірімен, облыс тарихымен, «Алаш» партиясының қайраткерлері жайлы білімімізді шыңдауға арналған. Әр командаға 5 сұрақтан беріледі.

1. Қызылорда облысында қанша аудан бар? 7 аудан
2. Арал проблемасын көтерген қазақтың белгілі ақыны кім? М.Шаханов
3. Қызылорда қаласына 2008 жылы қанша жыл болды? 190 жыл
4. Қызылорда облысының құрылғанына 2008 жылы қанша жыл толып отыр? 70 жыл
5. М.Шоқай қай жылдары өмір сүрген? 1890–1941 жж
6. Ө.Бөкейханов қай жерде дүниеге келген? Қарағанды облысы
7. Қызылорда қаласының әкімі кім? М.Ергешбаев
8. Қызылорда облысының әкімі кім? Б.Қуандықов
9. Байқоңыр ғарыш аймағынан тұңғыш ұшқан қазақ ғарышкері кім? Т.Әубәкіров 1991 жылы 2 қазан
10. «Бейжің – 2008» олимпиадасының Қызылордалық алтын жүлдегері кім? И.Ильин

Концерттік номер. «Ұнаттым мен сені» - Нұржан Әбілқасымов.
«Адамның біліміне ақыл серік,
Ақыл кен таусылмайтын жанға корік» - деп Ақансері айтқандай команда көшбасшыларына бірнеше сұрақтар қояйық.

- 1) М.Шоқанға арналып ескерткіш қай жерде қойылған? Туған ауылында 1997 жылы.
- 2) Ө.Бөкейхановқа арналған ескерткіш қай қалада? Қарағанды қаласында
- 3) Қызылорда облысы географиялық орналасуы бойынша қай жерге жатады? Тұран ойпатына
- 4) Байқоңыр ғарыш айлағынан қай жылдан бастап зымырандар ұшырылуда? 1957 жылдан
- 5) Қызылордадан шыққан қандай ақын-жазушыларды білеміз? А.Тоқмағанбетов, А.Досжанов, Н.Бексжанов, Ө.Сәрсенбаев, С.Мәуленов т.б.
- 6) Қызылорда өңірінде қандай ежелгі қалалар орналасқан? Сығанақ, Сауран, Жаңакент, Шырық - Рабат, Ашнаст.б.

Концерттік номер. Қазақ биі – бишілер тобы.
Осымен бүгінгі сайысымызды қорытындылауға әділ қазылар алқасына сөз кезегін берсек.
«Білімдіден сөз тыңдасаң, күш тасыр,
Үйренгенді желге ұшырмай, іске асыр» - деп Махмұд Қашқари атамыздың аталы сөзімен сайысымыздың тамашалаған ұстаздар мен оқушыларға рахмет айтамыз. Әрқашанда жеңіс тұғырынан көріне беріңіздер!

Тағылымы терең тәрбие

РАЗРАБОТКА ОТКРЫТОГО
ВОСПИТАТЕЛЬНОГО МЕРОПРИЯТИЯ

«ПРАВИЛА СЧАСТЬЯ»

Ким Наталья Моисеевна
Преподаватель английского
языка

Цели и задачи:

- Формирование стремления жить в семье, выполнять социальные роли с учетом гендерных различий
- Формировать способность осознавать ценности семьи, стремление создать крепкую семью
- Формировать стремление к гармонизации отношений на основе учета гендерных особенностей
- Формировать знание, понимание и способность принять на практике сведения, касающиеся этики и психологии семейных отношений
- Формировать способность воспринимать прекрасное в общественной жизни, быту.

Оборудование: фото и видеоматериалы, плакаты, высказывания о счастье.

Ведущий: Добрый день, уважаемые гости и участники! Наше воспитательное мероприятие посвящено теме «Правила счастья».

Счастье - понятие, обозначающее такое состояние человека, которое соответствует условиям своего внутренней удовлетворенности условиями жизни, осуществлению бытия, полноте и осмысленности жизни, осуществлению своего назначения.

Как сказал знаменитый писатель Ж. Кондорсе, один из самых верных способов достигнуть счастья - это сохранить уважение к самому себе, иметь возможность смотреть на свою жизнь без стыда и угрызений совести, не видя в прошлом ни плохого поступка, ни зла, ни обиды, причиненной другому человеку.

Череда удовольствий, активная самореализация или созерцательный покой... Одни люди находят свое счастье в действии, другие - окидывая взглядом свои успехи, третьи больше всего счастливы, когда могут спокойно за жизнью и миром. Пусть универсального рецепта счастья не существует, но мы можем попробовать узнать, что в первую очередь делает счастливыми нас самих.

Предлагаю провести небольшой тренинг. Закройте глаза и представьте, что вы дотрагиваетесь до счастья. Опишите его. Я буду задавать вопросы о счастье, а вы отвечайте.

1. Каково оно выглядит? Форма?
2. Какого оно цвета?

3. Какого оно размера?
 4. Что вы ощущаете, прикасаясь к нему?
 5. Какой оно излучает аромат?
 6. Какое оно на вкус?
 7. Какие звуки издает счастье?
 8. Какой температуры счастье?
- Студенты и гости мероприятия отвечают на вопросы. Ведущий: А, теперь, попробуем изобразить счастье на бумаге. Перед вами плакат, на котором нужно показать свое представление о счастье.

Студенты рисуют.

Ведущий: А, сейчас, представитель каждой команды выйдет к доске и объяснит представление своей команды о счастье.

Студенты выходят к доске. Объясняют значение своих плакатов.

Ведущий: Нет и не будет универсального рецепта счастья. У каждого свои цели и приоритеты. И счастье для каждого человека - свое неповторимое. Кого-то манят неведомые дали, кто-то старается реализовать себя в любимом деле... А, еще, как гласит народная мудрость, каждый человек должен построить дом, вырастить сына, посадить дерево. И, сейчас, рассмотрим семейное счастье. Многие молодые люди женятся, а девушки выходят замуж, но не все могут сохранить семью.

- Как избежать конфликтов?
- Как сохранить семью?
- Когда заводить детей? и другие вопросы мы обсудим после того, как просмотрим небольшой видеосюжет.

Просмотр видеосюжета.

Ведущий: Вот мы и просмотрели видеосюжет. Давайте обсудим из чего состоит счастливая семья. Перед вами плакат, на котором изображен домик, олицетворяющий счастливую семью.

Тағылымы терең тәрбие

Ведущий наклеивает «кирпичи» и студенты обсуждают каждый из них.

Ведущий: Мы выслушали разные мнения, касающиеся основных составляющих счастливую семью. Бесплезно искать счастья в других людях, в далеких странах. Счастье всегда рядом. Источник нашего счастья находится внутри нас самих. Загляните в свое сердце, отыщите в нем ростки радости и добра. Начните прямо сейчас. Скажите, что отныне вы - счастливый человек. Радуйтесь каждой приятной мелочи, самым простым привычным, но таким прекрасным вещам - солнцу, теплоте ветерку, чистому голубому небу, доброй улыбке. Счастье и радость войдут в вашу жизнь!

Ведущий: А. сейчас, предлагаю вашему вниманию игру. Я раздам воздушные шары (Ведущий раздает шары) и представьте, что ваше тело, как и этот шарик, сосуд для счастья, от того какими мыслями, чувствами, поступками вы наполните этот сосуд, зависит ваше счастье.

Студенты надувают шары. Затем ведущий задает вопрос «Что вы сделаете со своим счастьем?» Студенты отвечают на вопрос.

Ведущий: Посмотрите, пожалуйста, на доску. Вы видите фотографии двух знаменитых голливудских пар. А, именно, Бред Питт - Анджелина Джоли и Брюс Уиллис - Деми Мур. Скажите, пожалуйста, почему имея все: стабильное материальное положение, детей, неплохую работу, разного рода жилье, отличное питание; 1-ая пара вместе, а эта нет? При том, что у Пита и Джоли своих детей не было, а у Уиллиса и Мур трое дочерей? Почему же такие пары разводятся? В чем причина?

Студенты обсуждают. Предлагают свои варианты.

Ведущий: Сущность реализации желаний очень проста - создавайте вокруг себя такой мир, в котором вы обретете свободу, радость, научитесь наслаждаться самым священным правом - правом на жизнь, изобилие, успех, здоровье - не причиняя вреда другим людям. Все, что вам для этого понадобится - это радость, смех, любовь к себе и миру.

На фото:

1. Студенты изображают свое представление о счастье на плакате.
2. Ведущий зачитывает рецепт счастья.

А, сейчас, предлагаю перейти к тесту «О, счастливчик!» На экране изображены 10 вопросов, пожалуйста, ответьте на них.

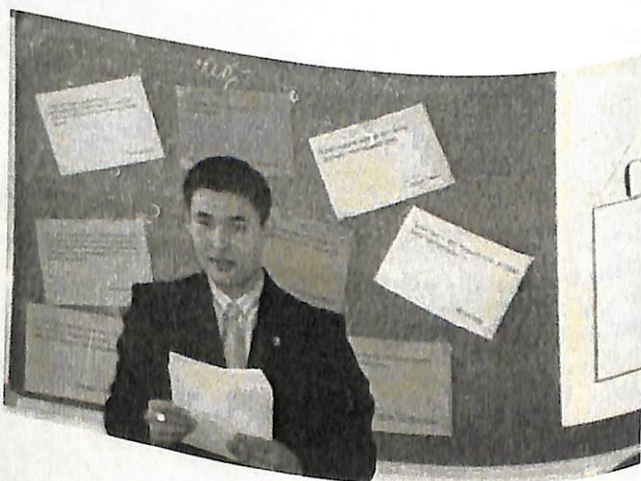
Ведущий: Предлагаю вашему вниманию стихотворение о счастье. (Зачитывается стихотворение)

Ведущий: Сегодня было столько сказано о счастье. Подведем итоги и ответьте на вопрос «Как вы понимаете счастье?» Студенты отвечают.

Ведущий: А, давайте, посмотрим какие еще существуют правила счастливой жизни. Просмотр слайдов.

Ведущий: А, вы, знаете, что существует рецепт счастья? Возьмите чашу терпения, влейте в нее полное сердце любви, добавьте две горсти щедрости, посыпьте добротой, плесните немного юмора и добавьте как можно больше веры. Все это хорошенько перемешайте. Намажьте на кусок отпущенной вам жизни и предлагайте каждому, кого встретите на своем пути. Мы тоже попробовали этот рецепт и получили вот такой пирог счастья. Пусть каждый попробует этот пирог и поймет, что все что нужно для счастья - это радость, смех, любовь к себе и миру.

В завершении хочется выразиться словами знаменитого писателя, А. С. Пушкина: Говорят, что несчастье хорошая школа, может быть. Но счастье есть лучший университет. Благодарю уважаемых гостей за внимание, а сокурсников - за активное участие!

Білім беру жүйесін технологияландыру

МАМАНДЫҚҚА СӘЙКЕС КӘСІПТІК БІЛІМ –

ХИМИЯ ПӘНІНДЕ

Қызылорда гуманитарлық заң колледжі
Химия пәнінің оқытушысы
Досжанова Г.С.

Қызылорда гуманитарлық заң колледжінде көптеген мамандық бойынша оқушылар білім алуда. Соның бірі «Аударма ісі» мамандығы. Кәсіби бағдар беру мақсатында мен осы мамандыққа арнап «Аударма ісі» мамандығы үшін химия пәні» атты оқу-әдістемелік құрал жазған болатынмын.

Сондай-ақ

«Көмірсутегілердің табиғи көздері», «Бейорганикалық қосылыстардың негізгі кластары», «Д.И. Менделеевтің өмірі және периодтық жүйесі» тақырыптарында ашық сабақтарды ағылшын тілінде өткіздім. Бүгін, міне, соның бірі «Д.И. Менделеевтің өмірі және периодтық жүйесі» атты ашық сабағымды жариялап отырмын. Бұл ашық сабақ кезінде оқушыларға «Д.И. Менделеевтің өмірі және қызметі» атты ағылшын тілінде мәтін берілді, оқушылар оны қазақ тіліне аударды, сондай-ақ осы мәтін бойынша ағылшын тілінде сұрақтар қойылды, оған ағылшын, қазақ тілдерінде жауап берді. «Puzzle time», яғни «Жұмбақ уақыт» сәтінде оқушыларға ағылшын тілінде криптограмма, чайнворд, кроссворд, есептер берілді. Оқушылар оларға жауап берді. Менің ойымша, әр пәннен әр мамандаққа сай кәсіби бағдар берілуі тиіс. Төменде өткізілген ашық сабақ талдамасы келтірілген.

The theme of the lesson «Periodic table of the elements, Mendeleyev's life and discovery»

Grammar materials: Periodic table of the elements, Mendeleyev's life and discovery

Educational objective:

1. Enriching the student's word outlook;
2. Enlarging the student's active speech;
3. To develop the students memory

Method of the lesson

Question-answer, demonstration

Aids of the lesson: Table of the elements, pictures, placards, books

I Preliminaries

1. Organization moment
2. Cheeking up the home task

II The main stage

1. Presentation of the new material
2. To do different exercises and games
3. Setting up the home task
4. Giving marks

1. Read the text «Mendeleyev» and translate
2. Read the text and speak about «Periodic table of the elements, Mendeleyev's life and discovery»
- a) The conditions in which the Mendeleyev's worked
- b) Mendeleyev's life in Tobolsk
- c) Mendeleyev, a famous scientist

Dmitry Mendeleyev

Dmitry Ivanovich Mendeleyev (sometimes spelled Mendeleyev; Russian: Дмитрий Иванович Менделеев listen) (8 February [O.S. 27 January] 1834-2 February [O.S. 20 January] 1907), was a Russian chemist and inventor. He is credited as being the creator of the first version of the periodic table of elements. Unlike contributors to the table, Mendeleyev predicted the properties of elements yet to be discovered.

Life

D. Mendeleyev was born in Tobolsk, Siberia, to Ivan Pavlovich Mendeleyev and Maria Dmitrievna Mendeleyev (born Korniliev). His grandfather was Pavel Maximovich Sokolov, a Russian priest. Ivan, along with his brothers, obtained new family names while attending Tver theological seminary.

Mendeleyev was the youngest of 17 siblings, but the exact number differs among sources. At the age of 13, after the passing of his father and the destruction of his mother's factory by fire, Mendeleyev attended the Gymnasium in Tobolsk.

In 1849, the now poor Mendeleyev family relocated to St. Petersburg, where he entered the Main Pedagogical Institute in 1850. After graduation, an illness that was diagnosed as tuberculosis caused him to move to the Crimean Peninsula on the northern coast of the Black Sea in 1855. While there he became chief science master

Білім беру жүйесін технологияландыру
of the Simperofol gymnasium №1, H...

of the Simperofol gymnasium №1. He returned with fully restored health to St. Petersburg in 1857.

Between 1859 and 1861, he worked on the capillarity of liquids and the workings of the spectroscope in Heidelberg. In the late August of 1861 he wrote his first book on the spectroscope in which it received high acclaim. In 1862, he married Feosva Nikitichna Leshcheva. Mendeleev became Professor of Chemistry at the St. Petersburg Technological Institute and the University of St. Petersburg. In 1863 he achieved tenure in 1867, and by 1871 had transformed St. Petersburg into an internationally recognized center for chemistry research. In 1865 he became Doctor of Science for his dissertation „On the Combinations of Water with Alcohol“. In 1876, he became obsessed with Anna Ivanovna Popova and began courting her, in 1881 he proposed to her and threatened suicide if she refused. His divorce from Leshcheva was finalized one month after he had married Popova in early 1882. Even after the divorce, Mendeleev was technically a bigamist; the Russian Orthodox Church required at least 7 years before lawful re-marriage. His other children were son Vladimir (a sailor, he took part in the notable Eastern journey of Nicholas II) and daughter Olga, from his first marriage to Feozva, and son Ivan and a pair of twins from Anna.

Though Mendeleyev was widely honored by scientific organizations all over Europe, including the Copley Medal from the Royal Society of London, he resigned from St. Petersburg University on August 17, 1890. In 1893, he was appointed Director of the Weights and Measures Department.

In 1893, he was appointed Director of the Bureau of Weights and Measures. It was in this role that he was directed to formulate new state standards for the production of vodka. His fascination with molecular weights led him to conclude that to be in perfect molecular balance, vodka should be produced in the ratio of one molecule of ethyl alcohol diluted with two molecules of water, giving a dilution by volume of approximately 38% alcohol to 62% water. As a result of his work, in 1894 new standards for vodka were introduced into Russian law and all vodka were produced at 40% alcohol by volume.

Mendeleyev also investigated the composition of oil fields, and helped to found the first oil refinery in Russia. Mendeleyev died in 1907 in St. Petersburg, Russia from influenza. The Mendeleyev crater on the Moon, as well as element number 101, the radioactive mendelevium, are named after him.

The periodic law

The periodic table shows three important things:
The elements are listed in order of increasing atomic number from the lightest to the heaviest.

The elements are listed in order of increasing weight, from the lightest element, hydrogen, to the heaviest elements, berkelium and californium. If you count the elements in order, this gives each element a number called the atomic number. Hydrogen, the lightest, has atomic number one, helium two, and soon.

1. Elements in the same vertical column

1. Elements in the same vertical column belong to the same family and have similar properties.
2. The first horizontal row has the lightest, has

2. The first horizontal row has two elements. The second row has eight elements, each one in a different family. The third row also has eight elements, but they belong to the same eight families as the elements of the second row.

😊 **Puzzle time**

How many words can you find in the chainword?

Oxy
genit
rogenic
kelem
entitaniuman
ganese

😊 **Puzzle time**

Find 12 words on the topic „Elements“

c	d	u	o	z
a	l	i	m	s
m	r	c	o	k
b	g	n	u	t

😊 **Puzzle time**

Complete the crossword. Write the names of elements

Hydrogen
x i
y t
g r
e o
n g
e n

😊 **Puzzle time**

☺ **Puzzle time**
What's the message? This is the key to the code?

1-a				
2-b	7-g			
3-c	8-h	13-m		
4-d	9-l	14-n	19-s	25-y
5-e	10-y	15-o	20-t	26-z
6-f	11-k	16-p	21-u	
	12-l	17-q	22-v	
		18-r	23-w	
			24-x	

3. 8. 5. 13. 9. 19. 20/ 25. - 9. 19/ 20. 8. 5/
19. 3. 9. 5. 14. 3. 5/ 15. 6/
19. 21. 2. 19. 20. 1. 14. 3. 5. 19/
- 20. 8. 5. 9. 18/ 19. 20. 18. 21. 3. 20.
20. 21. 18. 5/, 20. 8. 5. 9. 18/
16. 18. 15. 16. 5. 18. 20. 5. 19/

😊 **Puzzle time**
 gin each w

Puzzle time
Begin each word with the last letter of the previous one.
How many words can you write? Who is the champion?
Chemistry, y.

Chemistry, y...

Білім беру жүйесін технологияландыру

😊 **Puzzle time**

Write the elements that begin with "a". Who is champion?

A 10x8 grid of circles. The top row contains the letter 'a' in each circle. The other rows are empty.

ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯ ОҚУ ҮРДІСІНДЕ

**Маханова Гүлжан
Жұмағазықызы**
Химия пәнінің
оқытушысы

«Сабақ жасөспірімдердің интеллектуалды өміріне құр ғана сабақ болып қоймас үшін ол қызықты болуы шарт. Осыған қол жеткенде ғана мектеп жасөспірімдер үшін рухани өмірдің тілеген ошағына, мұғалім жасөспірімдер үшін құрметті иесі мен сақтаушысына айналады.»

В.А.Сухомлинский түсіндірме сөзін осы ошақтың бұл қандай да бір жеріне қойып, оны ошақтың

бұл қандай да болсын істері, шеберліктері, өнердегі амалдардың жиынтығы» делінсе, Б.Т.Лихачев педагогикалық ықпал деп түсіндіреді. Ал, технологиялық үрдісті нақты педагогикалық нәтижеге жетелейтін бірліктердің (өлшемдердің) белгілі бір жүйесі ретінде көрсетеді және педагогикалық технология түпкілікті өзгермейтін механикалық құрылым емес, қайта бала мен мұғалімнің үнемі түрленіп отыратын өзара қатынасының өзегі, мазмұнды өзара қатынасының құрылым дейді.

ЮНЕСКО-ның анықтамасы бойынша, педагогикалық технология – бүкіл оқыту үрдісі мен білімді техникалық және адам ресурсын олардың бір-біріне өзара әсерін, білім берудегі формасын оңтайландыру міндеттерін ескере отырып меңгеруді жүзеге асырудың жүйелі әдісі. М.В.Кларин «Педагогикалық технология – бұл педагогикалық мақсатқа қол жеткізу жолындағы қолданылатын барлық қисынды ілім амалдары және әдіснамалық құралдарының жүйелі жиынтығы мен жұмыс істеу реті», – деп жазады. Менің пікірімше, педагогикалық үрдіс технологиясы дегеніміз мақсат, мүддені анықтаудың жалпы әдіснамасы негізінде мемлекеттің қазіргі таңда білім беру саласына реттелген оқытудың мазмұн, форма, әдіс-амалдарының, дидактикалық талаптарының психологиялық, педагогикалық нұсқауларының технологиясын мектепте оқу үрдісіне қажетті әдіс, тәсіл, амал, дидактикалық талап секілді психологиялық педагогикалық іс-әрекеттердің жүйелі пайдаланылады. Ол оқушылардың кешені ретінде ынтасына, оқу іс-әрекетіне игі әсер етумен қатар, педагогиканы нақты ғылымға жақындату, мұғалімдердің интеллектуалдық, шығармашылық қызметі болып табылатын педагогикалық іс-тәжірибесінің нәтижелілігіне, жинақтылығына ұтымды әсер ететіндей оқу-тәрбие процесінің басты күре тамырының ролін атқарады. Бйлайша айтқанда, педагогикалық технология – оқу-тәрбие процесінің шығармашылықпен терең ойластырылған көптеген факторлардың үйлесімділігі оқыту мен тәрбиенің тиімділігін қамтамасыз ететін жанды құрамдас бөлігі

Қазіргі таңда әлемдік оқу үрдісінің өзегі-жаңа

технологиялар екені мәлім. Әлемнің бірнеше еліне сынақтан өткізілген жаңаша оқыту төрт бағытты қамтиды. Олар мыналар:

1. Модульдік технология
2. Рейтингік жүйе
3. Дамыта оқыту технологиясы
4. Сын тұрғысынан ойлау

Сын тұрғысынан ойлау
Әрбір технология өзінің жаңа әдіс-тәсілдерімен
ерекшеленеді. Әдіс-тәсілдерді мұғалім ізденісі арқылы
оқушы қабілетіне, қабылдау деңгейіне қарай іріктелініп,
қолданылады. Тимдік пайдалыларын жетілдіре түседі.
Көрнекті педагог К.Д.Ушинский «Мұғалім өзінің білімін
үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім. Оқуды, ізденуді
тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады.» деп
айтқан. Өйткені жай ғана сабақ құнарсыз тағам секілді
адам бойына жұқпайды. Қызықты сабақтар мұғалімнің
ашқан жаңалығы, өзіндік қолтаңбасы, әдістемелік
ізденісі, қолданылған әдіс-тәсілдері арқылы
ерекшеленіп, шәкірт жүрегінен орын алады. Өзім сабақ
барысында әлемнің 18 еліне сынақтан өткізілген дамыту
мен жазуды сын тұрғысынан ойлауды дамыту
технологиясының әдіс-тәсілдерін, С.Лысенконың
«Түсіндіре басқарып-оздыра оқыту» технологиясын
кеңінен қолданып, мына сызба арқылы жұмыс
жүргіземін.

Оқу мен жазуды сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы қызығуды ояту, мағынаны тану, ой-толғаныс кезеңдерінен тұрады. Қызығуды ояту кезеңі-бұрынғы білетін мен жаңа білімді ұштастыру. Яғни сабақта қарастырылғы тұрған мәселе жайлы оқушы не білетінін айқындаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғау, ояту, ми тітіркенгіш арқылы әсер етеді. Осы кезеңде мен тітіркенгіш арқылы әсер етеді. Осы қолданамын.Топтау» (ассоциация) әдісін белсенділігін Топтау әдісі арқылы оқушы өзінің таным бойынша жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бітімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жұмыс жасалады. Оқушылардың тақырып бойынша жұмыс топқа бөлінеді, бұл әдіс жалпы мәселені алдымен жұпты, сосын ұжымда талқылауға лайықталған. Бұл әдіс игерілетін материалдардың ауқымы кең болған жағдайда қолданылған тиімді. Себебі мәтін әр топқа бөлініп беріледі. Тақырып беріледі.

«Қырып алды» деген тіімді, себебі мәтін әр кезеңінде жүзеге асады. Осыған орай әр сабақ тақырыптарының ұқсас ерекшеліктеріне қарай «Венн диаграммасын» толтырамын. Жаңа сабақты бекітуде «Кубизм» әдісінің орны ерекше. Бұл әдістің оқушы ойына сараптауға көмегі мол. Сонымен қатар бұл әдіс баланы қызықтырады, нақты жауап беруге үйретеді. Жаңа тақырыпты қорытындыланғанда «Бес жолды өлең» әдісін сабақ соңында қолданамын. Бастапқыда бірден соққан бұл әдіс оқушылардың қызығушылығын құрап оятады. Келе-келе оқушылар өз бетінше үйлерінен құрап келетін болды. Сонымен «Бес жолды өлең» әдісі бала шығармашылығын қалыптастырады, оқушы өз бетінше ізденеді, сөйлеу қабілетін дамытады және ойын сараптауға үйретеді. «Ой толғау» әдісін кез-келген сабақта қолдануға болады. Бұл оқушыға, оған сын көзбен қарап, ойын түйіндеуге, жазу, оқу, сөйлеу қабілеттерін арттыруға жәрдемдеседі.

ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ДЕҢГЕЙЛЕП ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ МОДЕЛІ

Зұлқарнаева Қарлығаш-информатика пәнінің оқытушысы

Қызығушылықты ояту

Бір сарайда
тұрады екен
Бес атаның баласы
Қыдырмашы біреуі
Бір күн бар да бір
күн жоқ
Соны есепке алсақ
Ханны саны жүз жеті

Ұзын тұра
жалқаубек
Тұрмай ылғи
жатады
Қозғала қалса
артынан
Ешбір белгі

Экранның бетінде оның тұрағы
Қашан болсын жыпылықтап тұрады

Ақпартарды қағазға шығарады.
Бұл құрылғы қалай деп аталады?

Егер білсең айта ғойшы
Бұл қандай құрылғы
Ақпаратты қағаздағы
Компьютерге енгізеді

Максаты:

Білімділік:

MS Word программасы бойынша меңгерген білімдерін қорытындылау арқылы, білімін жүйелеу, жетілдіре отырып, өз бетінше еңбектенуге баулу. Мәтіндік редакторда графикалық объектілермен жұмыс істеу бойынша базалық білім беру.

Дамытушылык:

Оқушылардың жанама ойын жетілдіре отырып, шығармашылық қабілеттерін арттыру. Оқушылардың ойлау қабілеттерін, танымдық белсенділігін арттыру

Тәрбиелік:

Тәрбиелік:
Уақытты тиімді пайдалануға, өзін-өзі бағалауға, жүйелі ойлауға, ұқыптылыққа, шапшаңдыққа, компьютерлік сауаттылыққа тәрбиелеу.

ВИДЫ МОТИВАЦИОННЫХ УПРАЖНЕНИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Преподаватель русского языка
Кан Лилия Викторовна

Основной целью обучения русскому языку является не формирование знаний о языке, а овладением им. А это требует прежде всего коммуниктивной организации учебного процесса, - ведь без коммуниктивности «нет современной методики обучения языку». Коммуниктивность понимается как такой подход, в соответствии с которым содержание обучения, обусловлено не грамматикой, а природой самого общения, его потребностями и интересами обучающихся. Именно коммуниктивная направленность обучения позволяет сблизить учебную деятельность с практическим использованием языка в реальном общении. Этот подход должен быть реализован в учебном процессе.

В коммуникативно направленных упражнениях

В коммуникативно направленных упражнениях освоение звуковой, мотивационных орфографической и грамматической сторон отобранной лексики ориентировано на формирование соответствующих умений и навыков. Фонетические, лексические, орфографические, грамматические навыки представляют собой интегральные элементы комплексных речевых умений. Формирование языковых навыков – лексических и грамматических – должно осуществляться в условиях максимально приближенных к реальному речевому общению. Лишь тогда эти навыки будут более качественно функционировать в качестве элементов комплексных речевых умений.

Мотивационные упражнения направлены на формирование и совершенствование коммуникативной компетенции обучаемых, комплексное развитие всех видов речевой деятельности. В зависимости от характера речевой деятельности и степени ее управляемости всеми различаются подготовленные и неподготовленные мотивационные упражнения (НМУ), (ПМУ)

Примерный набор ПМУ

1.1 Прочитайте текст. Подумайте, как бы вы озаглавили его.

Ханы и султаны с участием влиятельных биев разбирали наиболее важные категории дел, связанных с взаимоотношениями казахов и жузов или родов.

расстраивали дела, связанные с убийством представителей феодально-родовой знати. Суд биев рассматривал основную массу уголовных и гражданских дел.

Происхождение биев как социальной категории уходит своими корнями в далекую эпоху истории казахского народа. Бии должны были знать нормы казахского обычного права, обладать ораторским искусством. Не все богатые феодалы могли стать биями. Только после выступлений на суде, на родовых собраниях, показав вышеуказанные качества, они получали признание как бии-судьи. Бии старались сделать свое звание наследственным.

Судебный процесс носил устный состязательный характер. Он завершился тем, что обе судившиеся стороны в знак согласия с решением суда разрезали ленту. Этот обряд примирения назывался «даушыга жип-кесер». По нормам казахского обычного права биям-судьям за рассмотрение и решение дела полагалась определенная плата «билик акы».

А) Выпишите...

1.2. Прочитайте текст и решите задачи к нему.

А) Выпишите из каждого абзаца термины, являющиеся ключевыми.

Б) Разделите текст на смысловые части и определите их границы. Составьте каждую смысловую часть.

В) Сформулируйте вопросы к каждому абзацу.

Г) Трансформируйте вопросный план в тезисный. Опираясь на данный план, подготовьте пересказ текста.

Д) Составьте конспект данного текста: сократите его, сохранив основной смысл текста.

1.2 Прочитайте текст. Разделите его на композиционные части. Найдите в тексте слова, связывающие предыдущий абзац с последующим.

Санкции

Санкции

Слово «санкция» весьма многозначно. В переводе с латинского — это «строжайшее постановление», «одобрение», «власть», «источник власти», «принудительная мера». Латинянам, как и нам сегодня, не чуждо было понимать санкцию как часть правовой нормы. Однако во всех значениях санкция рассматривается как нечто властное, исходящее от авторитета, стремление что-то вытеснить и запретить (несправедливое) и, напротив, что-то разрешить (поощрять).

В нашем словосочетании «политические санкции» понимание слова «санкции» должно быть однозначным, то есть

В нашем словопотреблении закрепилось тройкое понимание санкции. Во-первых, речь идет о даче санкции действия со стороны лица, облеченного специальной властью (например, дача прокурором разрешенным (объект)). Данное разрешение закрепляется специальным документом или в виде резолюции на документе. Однако можно представить, в том числе устное, разрешение исполнителю со стороны вышестоящего руководителя, когда без такого указания юридически невозможно

совершение соответствующих действий.

Государство в ряде случаев не издает само правовую норму, а уполномочивает на ее издание какие-то иные формирования (например, профсоюзы). Это второе понимание санкционирования.

В-третьих, санкцию понимают как ту часть правовой нормы, в которой указываются последствия выполнения или невыполнения самого правила поведения (диспозиция формы). Правовая норма теряет бы свое значение, не будь в ней указания на возможные последствия. В зависимости от характера правовой нормы различаются и ее санкции.

А) Составьте план данного текста. Запишите.
Б) Кратко сформулируйте основные положения текста. Запишите.

В) Скажите, чем различаются поставленные вами план и тезисы?

1.3. Составьте библиографию по гражданскому праву (можно по отдельной проблеме каждой отрасли права).

Второй подвид мотивационных упражнений составляет написание реферат, аннотации, рецензии, подготовку доклада, сообщения, так как указанные виды текстов научного стиля (в письменной и устной формах) в отличие от плана, тезисов и конспекта требуют сформированности коммуникативной компетенции.

Формы аннотирования и реферирования русского текста являются основными в обучении курса практического русского языка. Терминологическая лексика, отработанная в процессе усвоения данных жанровых форм, активно используется на уровне подготовки и написания дипломных работ.

Аннотация является краткой характеристикой документа, его части или группы документов с точки зрения назначения, содержания, формы и других особенностей. Она является жанром функционального стиля научной и технической литературы, наряду с общими закономерностями, ему присущими, имеет свои, свои специфические особенности, которые определяются как условиями существования и функционирования данного условия использования.

Составление аннотации (аннотирование) представляет собой процесс аналитико-синтетической переработки первичных документов с целью их анализа и извлечения необходимого сведения. Этот процесс завершается составлением аннотации – вторичного документа, дающего предельно краткие сведения, характеризующие первичный документ со стороны его содержания, идейно-политической направленности, ценности назначения и основных особенностей. Следует обратить внимание на аннотацию аналитическую, которая дает краткую характеристику только тех глав, параграфов и страниц документа, которые посвящены определенной теме. Содержание же остальной части документа аналитической аннотации чаще всего носят справочный, информационно-поисковый характер.

Справочные аннотации имеют особое значение при написании курсовых, дипломных работ как наиболее эффективные в представлении своевременно информации о новейших достижениях в различных областях науки и техники, что является одним из современных условий научно-технического прогресса, и способствуют времени на поиски и сбор научной информации.

Знания же правил в составлении аннотации и умелое использование ими способствуют адекватному извлечению основных положений источника по тем исследованиям и их оформлению в соответствии с требованиями научных документов.

Структура аннотации любого вида состоит из 2 частей: библиографического описания и текста аннотации.

Работа по аннотации является основной в сфере самостоятельной работы студентов (СРС). Она определяется композицией, отбором сведений, языком своим объемом.

Анализ заданий по СРС определяет уровень подготовленности группы, каждого студента, задаче педагога по работе с данным курсом.

Таким образом, работа по формированию навыков

аннотирования студентов-казахов на русском языке нацеливает на использование их в речепроизводстве. Аннотирование как жанровая форма синтезирует с себе знания по грамматике и стилистике русского языка, выводит обучающихся на язык специальности.

Следующий основной формой обучения научной речи студентов-казахов является реферирование. Реферат – это краткое изложение содержания документа или его части, включающая основные фактические сведения и выводы, необходимые для первоначального ознакомления с документом и определения целесообразности обращения к нему.

Реферат как жанр научной литературы, помимо общих закономерностей функционального стиля научной и технической литературы /речи/, имеет частные особенности, присущие данному жанру в отличие от других жанров данного стиля, что обусловлено функцией реферата: его информативным назначением.

В отличие от статьи реферат не несет научной обстоятельности изложения, в нем отсутствует развернутое доказательство рассуждений, сравнений, сопоставление результатов и оценок, этот жанр убеждает читателя в получаемой информации.

Если аннотация отвечает на вопрос «о чем говорится?» в первичном документе и дается сжатая характеристика в виде перечня основных проблем, то реферат дает ответ на вопрос, «что именно, что нового, существенного в первичном документе», и передает, излагает основное содержание документа, новую проблемную информацию, содержащуюся в нем.

Составление реферата (реферирование) представляет собой процесс аналитико-синтетической переработки первичных документов с целью их анализа и извлечения необходимых сведений. Этот процесс завершается составлением реферата — вторичного документа, дающего краткое изложение содержания первичного документа с указанием на характер документа, методику исследования и его результаты, а также время и место проведения исследования. Реферат не должен отражать субъективных взглядов референта на излагаемый вопрос. В реферате не дается оценка реферлируемого документа. Замечания референта выносятся в примечание.

Для адекватного изложения основных положений источника будущему специалисту необходимо владеть не только научными знаниями, соответствующей отрасли науки, но и навыками реферирования, необходимо знать правила составления реферата в соответствии с требованиями нормативных документов.

В структурном отношении реферат состоит из двух частей: библиографического описания и текста. Библиографическое описание дает исходную информацию о первичном документе.

Несмотря на условия компрессии в передаче материала основной аннотируемый и реферлируемый материал первоисточника, как показывает анализ данных видов работ, представлен лексикой и фразеологией специальности. Данный материал обучаемые должны осознавать и использовать их в своем речепроизводстве. Все это обеспечивает эффективную работу обучаемых при выполнении курсовых и дипломных работ при извлечении источников на русском языке.

При освоении учебных моделей помимо аннотирования и реферирования нами предусмотрено проведение научной конференции, связанной с будущей профессиональной деятельностью студентов. Организация деловых игр, внедрение различных инновационных форм обучения в рамках практических занятий по научному стилю.

ГАРМОНИЯ МЫСЛИ И СЛОВА, РЕЧЬ – ЭТО ОСНОВА КОНТАКТА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ С АУДИТОРИЕЙ.

■ Нуруллаева Гульжан
Преподаватель английского языка

Великие интересы – великие страсти.
Вот источник великих слов, полновесных слов.
Д.Дидро

Прежде чем начать речь о гармонии мысли и слова, основе красноречия, остановимся на вопросе – от чего так мало имеем сейчас, всемирно известных талантливых ораторов? Неужели это зависит от недостатка национального образования (которыми мы свободно владеем). Истинная причина малого числа знаменитых ораторов нашего времени, наверно в том, что в них нет надобности. Сейчас нет слушаемой аудитории, больших народных собраний, которые слушали бы ораторов, нуждались бы в их красноречии. Образоваться и развиться в человеческом обществе может лишь потребность.

Основное правило ораторского искусства требует свободного проявления взглядов оратора, искренности и веры в правдивость его слов, потому и процветание ораторского искусства возможно только в обществе, признающем в человеческой деятельности не силу и слепое подчинение, а убеждение.

Развитие красноречия зависит, прежде всего, от уважения к слову, от такого общественного порядка, в котором речь убежденно играет значительную роль, содействует осуществлению практических целей. Процветание красноречия немислимо также, если речь оратора не связана с жизнью, не из нее черпает свое движение, не отвечает жизненным запросам требованиям времени.

Великий историк Н. Карамзин говорил, что «слова не изобретаются Академиями: они рождаются вместе с мыслями». Повторение одних и тех же мыслей, сказанных только другими словами, без чувства, не только бывает не нужно, но и неприятно.

Речь – сложный объект. Она изучается не только лингвистами, ее изучают психологи, физиологи, информатике и др. Проблемы речи находятся в фокусе внимания философов, логиков, социологов,

литературоведов, ораторов.

Речь – деятельность человека, использующего язык в целях общения, выражения эмоций, оформления мысли. Познания окружающего мира, для планирования своих действий и пр. Речь – это реализация языка, который обнаруживает себя в речи. Она материальна, состоит из артикулируемых знаков, воспринимаемых чувствами. Речь – конкретна, связана с объектами действительности, может оцениваться с точки зрения истинности, она преднамеренна и устремлена к определенной цели, динамична, развивается во времени и пространстве, она субъективна и индивидуальна.

Между гармонией мысли и слова и красноречием есть прямая связь, нет красноречия без мысли и слова и наоборот. Есть люди, которые думают, что красноречие в громких словах и выражениях, и думают, что быть красноречивым значит блистать риторическими украшениями, и чем высокопарнее они, тем кажется им красноречивее. Он мало заботится о мыслях и их расположении, не хотят действовать на разум, волю и страсти. Они ошибаются.

Иные думают: быть красноречивым значит уметь выражать мысли необыкновенным образом, с применением непонятных иностранных слов и терминов, и чем темнее, тем, кажется, что он говорит глубокомысленнее, и следовательно, красноречивее. Они мучают себя и мучают слушающего, жаль бывает смотреть, на таких – стараясь сказать так, как никто не говорит то, что почти всем известно.

«Истинное красноречие, – писал П.Пестель, состоит не в пышном облачении незначущей мысли громкими словами, а в приличном выражении полезных, высоких, живо ощущаемых помышлений». Или как говорил Пушкин – «Есть два рода бессмысленности: одна происходит от недостатка чувства и мысли, заменяемого словами; другая – от полноты чувств и мысли и недостатка

слов для их выражения».

Педагог в своей деятельности выступает как источник информации, как организатор коллективной деятельности и взаимоотношений его с учащимися, имеет первостепенное значение. Оптимальное педагогическое общение – такое общение педагога с учащимися, которое создает наилучшие условия правильного формирования будущих специалистов, творческого характера учебной деятельности, обеспечивает благоприятный эмоциональный климат, препятствует возникновению «психологического барьера» и позволяет максимально использовать в учебном процессе личностные особенности самого педагога – лектора.

Следует выделить следующие этапы контакта или педагогического общения:

1. Моделирование педагогом предстоящего общения с аудиторией, например в процессе подготовки к лекции, практическим занятиям (прогностический этап).
 2. Организация непосредственного общения с группой (начальный период общения).
 3. Осуществления общения, управлением им педагогическим процессом.
 4. Анализ осуществление системы общения и моделирование новой системы общения.
- Нередко на этапе взаимодействия педагога с аудиторией возникают «психологические барьеры», которые мешают общению и отрицательно сказываются на общем уровне занятий, самочувствии и студентов.

Типичные из них:

«Барьер» несовпадения установок – педагог приходит с замыслом интересного практического занятия, увлечен им, а группа равнодушна, не собрана, не внимательна и в результате молодой педагог раздражен, нервничает и т.д.

«Барьер» боязни группы характерен для начинающих педагогов; они неплохо владеют материалом, хорошо подготовлены к занятиям, но сама мысль о непосредственном контакте со студентами, особенно невнимательными, разговорчивыми «пугают» их, сковывают творческую инициативу;

«Барьер» отсутствие контакта; педагог входит в аудиторию и вместо того, чтобы быстро и оперативно организовывать взаимодействие с учащимися, начинает действовать «автономно» (молча заполняет журнал, что – то ищет в своих бумагах).

«Барьер» негативной установки на группу, который может формироваться порой неожиданно, необдуманно, на основе мнений других представителей работающих с этой группой или в результате собственных педагогических неудач;

«барьер» боязни педагогических ошибок (опоздать на урок, не уложиться во времени, неверно оценить ответ)

«барьер» подражания: молодой преподаватель подражает манерам общения, деятельности другого педагога, но не осознает, что механический перенос чужого стиля, манера общения на свою педагогическую индивидуальность невозможно.

Все эти «барьеры» можно изжить путем:

1. быстро, оперативно и правильно ориентироваться в меняющихся условиях педагогического общения;
2. правильно планировать и осуществлять саму систему, коммуникации путем речевого воздействия;
3. быстро и точно находить адекватные содержания общения, индивидуальных особенностей группы, его лидера;
4. постоянно ощущать и поддерживать обратную связь в общении, контакте.

Всем педагогам следует держать в памяти:

- появление в аудитории – бодро, уверенно, энергично;
- иметь коммуникативное настроение; ярко выраженная готовность к общению;
- употреблении в общении – оперативность, гибкость, ощущение собственного стиля общения, умение организовать единство общения и метода воздействия;
- речь – яркая, образная, эмоционально насыщенная, высококультурная;
- мимика – энергичная, яркая, педагогически целесообразная.

Многие преподаватели не могут устоять против соблазна говорить слишком много и этим обесценивают свою речь. Желая исчерпать тему, они исчерпывают лишь терпение слушателей (учащихся).

Общеизвестно, что не уметь хорошо выражать своих мыслей – недостаток, но не иметь самостоятельных мыслей – еще гораздо больший недостаток. Самостоятельные мысли возникают только из самостоятельно приобретенных знаний.

Эту истину можно подтвердить словами И. Гончарова: «Когда чувство высказывается душой и искренно, в них у говорящего взгляд, тон голоса, движения полного огня и силы. Если он просто запишет, что он сказал – выйдут, холодные, бледные слова и больше ничего». Сказано хорошо, добавить больше – только навредить.

КРАСНОРЕЧИЕ

- СОСТАВНАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА

Родиной ораторского искусства считают по праву Древнюю Грецию. Древние греки называли риторику (красноречие) искусством. К У в. до н.э. в Древней Греции уже сформировалась культура монологической публичной речи. Уже тогда ясно были осознаны ее традиции и определены виды. По мнению древних греков, ораторская речь преследует 3 цели:

- 1) Разъяснять (что-либо)
- 2) Побуждать (к определенному мышлению, действию или решению)
- 3) Доставлять слушателям удовольствие.

Усладить слушателей оригинальной и смелой мыслью, благородными чувствами (добра, справедливости, гражданского долга, патриотизма) считается особо важной задачей оратора.

Есть профессии, в которых талант и мастерство в значительной мере реализуются в речевой деятельности. К ним в первую очередь относятся юристы (прокуроры и адвокаты), политики и педагоги.

Особенно явственно красноречие проявляется в педагогической деятельности. Есть казахская поговорка «Өнер алды – қызыл тіл» («Первое из искусств – красноречие»). Это высказывание можно отнести прежде всего к педагогу, так как он реализует свое мастерство в слове.

Преподаватель должен уметь увлечь аудиторию своим предметом и темой своего урока, стимулировать освоение изучаемого материала, пробудить в учащихся стремление к самообразованию.

Учитель обращается к молодым, формирует в них духовные ценности, знания и умения, навыки и убеждения, мировоззрение и добивается всего этого на учебном занятии (уроке, лекции, семинаре, консультации и т.п.) главным образом посредством публичной речи.

Качество педагогического дела и слова – явления неразрывные, взаимообусловленные. А раз так, педагог не может проявить свое профессиональное дарование и мастерство, не обладая профессиональным красноречием.

Педагогическое красноречие – это основа основ педагогического дарования и мастерства. Установка педагогического красноречия – заинтересовать, увлечь обучаемых научным процессом и объектом познания, научным поиском и духовными исканиями лучших представителей человечества. Это видимая часть айсберга педагогической культуры. Но это и его скрытая часть. Высказанной речи предшествует речь внутренняя – внутренний монолог, процесс оформления определенного суждения и умозаключения.

Педагогическое красноречие – это одна из основ педагогической эстетики, ибо помогает формировать эстетическое сознание, оказывать эмоциональное воздействие, вести воспитание в комплексе с другими типами педагогического влияния. Если политик и юрист осуществляют более всего общественно-политическое и правовое воспитание, то любой педагог – химик или физик, историк или филолог – занимается в первую очередь нравственно-эстетическим воспитанием, формируя уважение и любовь к человеку, интерес к

Балмаганбетова Ж.С.
Преподаватель
русского языка

духовным ценностям, к науке и искусству. Лишь в педагогической деятельности утверждается посредством профессионального слова незыблемость животворной триады – Истины, Добра и Красоты.

Одна из главных целей педагога – воспитание подрастающего поколения. Учителю в любом обществе – ведущая социальная группа. Педагогическая деятельность направлена на то, чтобы сформировать в учащихся знания, умения и навыки, применение которых будет содействовать общественному прогрессу, успешному функционированию общества, его развитию. Педагогическая деятельность призвана сформировать в обучаемых знания, умения и навыки, которые смогут сделать их полезными своей стране и народу.

Учебное занятие – это произведение педагога, которое создается его творчеством. Оно сродни творчеству драматурга, режиссера и актера. В основе этих типов творчества лежит слово, которое должно произойти в сердцах и умах тех, кому адресовано. Это произойдет лишь в том случае, если слово красноречиво. А значит, в среде педагогов и в их alma mater должен быть культ красноречия.

Слово педагога функционирует в разных ситуациях общения с обучаемыми, однако чаще всего на учебном занятии, строго регламентированном, и в постоянной аудитории. В этом есть свое преимущество: можно в следующий раз лучше проявить себя, что-то скорректировать при повторении и закреплении пройденного, исправить шероховатости пройденного некачественного урока. Но есть здесь и свои минусы: преподавателю каждый раз надо искать и использовать новые импульсы, чтобы обеспечить хорошее впечатление, воздействуя на слушателей. Ведь не всем нравятся учебный предмет, а у кого-то и совсем душа к нему не лежит. Педагог сталкивается с большими затруднениями, чем кто-либо другой. Следовательно, педагогическое красноречие надо «закалять», делать маневренным и ситуативным. На мой взгляд, в педагогических вузах надо больше внимания уделять совершенствованию ораторского искусства будущих преподавателей.

Большинство студентов не готовится должным образом к семинарским занятиям, к выступлениям на них. И поэтому чаще всего они не выступают на них, а читают. Формальность соблюдена: студент выступил,

«принял активное участие» в семинаре. А высокое качество выступления – это уже «идеальный вариант», роскошь учебного общения, примета незаурядности студента. Но это чаще всего бывает спровоцировано небрежностью самого педагога. У преподавателя-оратора студенты получают импульсы красноречия, и он вправе предъявить им определенные требования. Если же на лекции, семинаре, практическом занятии звучит вялая, неубедительная и невыразительная речь педагога, построенная без учета особенностей воздействия на аудиторию и не подкрепленная выразительными и уместными примерами, он услышит такие же выступления студентов: как аукнется, так и откликнется.

Необходимо срочно повысить внимание к педагогическому красноречию, важен также серьезный анализ качества речи педагогов на семинарах и уроках.

Как слово наше отзовется?

Этот вопрос актуален сегодня не только по отношению к писателям и политикам, но и к педагогам (к ним, возможно, более всего).

Выдающийся судебный и общественный деятель II половины XIX века, замечательный русский адвокат Анатолий Федорович Кони рекомендовал в процессе подготовки к лекции, к любому устному выступлению составить план своего выступления. Еще лучше – написать речь и, тщательно обработав ее в стилистическом отношении, прочитать вслух. Письменное изложение предстоящей речи очень полезно начинающим педагогам.

При составлении плана предстоящего выступления, тем более полного его текста следует использовать продумать, что говорить, какие слова использовать, насколько они понятны аудитории. При этом активно развивается и собственная речь: письменная и устная. А вместе с тем приобретает уверенность, необходимая педагогу в общении, так как он должен обладать лидерским началом, способностями ведущего.

Не мешает помнить и другой совет А.Ф.Кони: «Перед каждым выступлением следует мысленно пробежать план речи, т.е. приводить в порядок имеющийся материал. Когда лектор сознает, что хорошо помнит все то, о чем предстоит сказать, то это придает ему бодрость, внушает уверенность и успокаивает».

А.Ф.Кони советовал избегать шаблона речи. К сожалению, педагоги часто используют шаблонные слова и выражения. Между тем очень важно не применять в речи одни и те же выражения, одних и тех же слов, так как однообразие снижает эстетическое восприятие услышанного и прочитанного.

Форма речи лектора должна быть простой и понятной. Иностраный элемент допустим, но его тут же следует объяснить, а объяснение должно быть кратким и точным. Лучше не допускать трудно понимаемых ироний, аллегорий, так как все это трудно усваивается учащимся. Лучше использовать простое наглядное сравнение, выразительный эпитет.

Для педагога особенно важны первые слова в беседе с учащимися, вступление. Ему надо:

- 1) завоевать внимание слушателей;
- 2) удержать внимание до конца речи.

Привлечь внимание слушателей – первый ответственный момент, самое трудное дело. Внимание любого слушателя обычно легко возбуждается каким-либо простым, интересным элементом, близким к тому, что переживал и испытывал каждый. Значит, первые слова педагога должны быть чрезвычайно просты, доступны, понятны и интересны. Они должны «зацепить» внимание. Этих «зацепляющих» крючков вступления может быть очень много: что-нибудь из жизни, какой-нибудь парадокс, неожиданность.

Речь педагога, в частности начало, должна соответствовать аудитории.

Вторая задача – удержать внимание аудитории. Удержать и даже увеличить внимание слушателей можно:

- 1) краткостью;
- 2) быстрым движением речи;
- 3) краткими освежающими отступлениями.

Краткость речи состоит не только в краткости во времени, в течение которого она произносится. Лекция может длиться целый час и все же быть краткой. Она же при десяти минутах может казаться длинной и утомительной.

Краткость – это отсутствие всего лишнего, не относящегося к содержанию, всего того водянистого, засоряющего, что обычно портит речь. Надо избегать лишнего: оно расхолаживает и ведет к потере внимания слушателей.

А.П.Чехов сказал: «Краткость – сестра таланта». Нужно сделать так, чтобы слов было относительно немного, а мыслей, чувств, эмоций – много.

Качество речи педагога обеспечивает и быстрое ее движение. Внимание слушателя не должно утомляться.

Важное значение имеет и конец речи. Он должен закруглить речь, связать ее с началом, чтобы слушатели почувствовали, что лектор подытоживает свое выступление.

Известно, что тот, кто хорошо мыслит, хорошо говорит и пишет.

Для успеха речи важно течение мысли лектора. Если мысль скачет с предмета на предмет, перебрасывается, постоянно прерывается, то такую речь невозможно слушать. План выступления надо построить так, чтобы вторая мысль вытекала из первой, третья из второй и т.д., чтобы был логический, естественный переход от одной мысли к другой. Естественное течение мыслей, в аряду с умственным наслаждением, доставляет еще и глубокое эстетическое наслаждение. Это должно быть присуще любому общению, но в особенности педагогическому.

При недостатке собственной глубокой мысли можно пользоваться мудростью великих людей.

В общении велика роль интонации, тона, паузы. Говорить следует громко, ясно, отчетливо, не монотонно, по возможности выразительно и просто. В тоне должна быть уверенность, убежденность, сила.

Завершая речь о том, какой должна быть речь учителя, хочется привести слова известного педагога Ю.П.Азарова, который справедливо замечал, что она «должна быть свободной от штампа, трафарета, воспитатель должен владеть культурой слова. Умение найти нужное слово и придать ему необходимую эмоциональную окраску, умение, когда это нужно, вызвать в себе необходимые переживания, сконцентрировать все свои эмоции в слове, в структуре и ритме речи, в интонациях – все это то, без чего педагог обойтись не может».

Неумение педагога найти соответствующую форму для выражения своих чувств приводит к тому, что даже лучшие намерения воспитателя не достигают цели».

Итак, педагогическое красноречие, несомненно, – одна из основных составляющих мастерства учителя, его дарования и творчества. Поэтому так важно уже в вузе формировать у будущего педагога соответствующие знания, умения и навыки, актуализировать их в ходе педагогической практики, расширять, углублять и закреплять в процессе самообразования и самовоспитания педагога, повышения его квалификации.

ВОСПИТАНИЕ ИНТЕРЕСА К РУССКОМУ ЯЗЫКУ В НАЧАЛЬНОМ ЗВЕНЕ

Жалиева Н.Б.
Преподаватель русского языка

Великий Абай восторженно относился к русскому народу, к России Пушкина и Белинского, Лермонтова и Чернышевского, Ломоносова и Радищева.

Абай мечтал, чтобы судьба его родины была навеки связана с Россией вдохновенного революционного порыва и дерзновенной прогрессивной мысли. И поэтому в двадцать пятом слове он говорит: «... Нужно учиться русской грамоте. Духовные богатства, знания, искусство и другие несметные тайны хранит в себе русский язык. ... Русский язык откроет нам глаза на мир. ...».

Приобщение казахов к русскому языку началось в XIX веке, и язык этот изучался во всех республиках крупнейшего государства ушедшего века – СССР. Несмотря на то что Советский Союз распался, исчез с карты мира как государство, остались люди самых различных национальностей, которых самыми тесными узами связывает история. История общая, в которой было множество побед, радостей и печалей, и которая нас всех объединяла в единый советский народ. Но сегодня мы живем в разных государствах, и у каждого свои проблемы и интересы. И с каждым прошедшим днем мы все больше убеждаемся, что выжить одному сложнее и, видимо, поэтому наши государства на уровне политических руководителей все чаще, выражая интересы простого населения, встречаются друг с другом и ведут переговоры об интеграции и восстановлении прежних экономических связей между нашими странами. И в этих наших устремлениях огромную роль играет язык, на котором мы с другими государствами общаемся.

Русский язык – язык, на котором творили великие русские классики XIX века, и он то наше общее достояние, благодаря которому мы, жители постсоветского пространства, понимаем друг друга хоть чуточку лучше, чем других и этот язык, нужно признать, положила руку на сердце, есть путеводитель на уровень достойной жизни в ряд цивилизованных государств современности. Русский язык востребован, и это – непреложная истина.

Русский язык как школьный предмет, к сожалению, не у всех учащихся вызывает интерес и

пользуется популярностью. Язык они часто воспринимают лишь как свод орфографических и пунктуационных правил. Поэтому задача воспитания интереса к русскому языку, особенно в начальном звене, очень важна и актуальна. Не менее важна здесь методическая обеспеченность учебной деятельности младших школьников в процессе обучения русскому языку в казахской школе. Необходимость методического обеспечения учебной деятельности по русскому языку в школах с нерусским языком обучения объективно возрастает. Одним из путей решения проблемы методического обеспечения учебной деятельности учащихся и учителя, и особенно в начальном звене, является создание учебного комплекса, который призван обеспечить:

- 1) формирование и развитие всех компонентов и сторон учебной деятельности младших школьников для полноценного усвоения ими программы;
- 2) средства обучения и правильную последовательность их использования в организации классной и домашней работы учащихся;
- 3) учет особенностей восприятия и уровня сформированности навыков учебно-познавательной деятельности учащихся того или иного возраста;
- 4) возможность организации и управления учебной деятельностью школьников со стороны учителя.

Необходимым условием реализации вышеперечисленных требований к комплексу является опора на такие свойства активной учебной деятельности как интерес к учению, инициативность, и познавательная самостоятельность, определенный уровень сосредоточенности и напряжения умственных и физических сил, необходимых для успешного усвоения программного материала учащимися конкретного класса.

Основная цель обучения русскому языку на начальном этапе – формирование и развитие элементарных навыков русской речи: обучение младших школьников общению преимущественно в

семейно-бытовой и учебной сферах, ибо именно здесь закладывается фундамент знаний, умений и навыков, необходимых для дальнейшего овладения языком межнационального общения.

Как организовать речевую деятельность на русском языке в не русскоязычной аудитории? Необходимо создать благоприятные условия, чтобы дети заговорили на не родном языке. На уроке надо допускать интеграцию видов речевой деятельности.

В процессе обучения должна соблюдаться одновременность четырех видов речевой деятельности, также должен присутствовать общий языковой материал, использоваться должна специальная серия упражнений. С самого начального обучения все виды речевой деятельности должны развиваться параллельно, при этом отработка одного вида способствует совершенствованию других, облегчает овладение ими. Нужно четко определить с какого вида начинается урок или цикл уроков, какой вид доминирует, а какой является вспомогательным. Например, на уроке введения нового материала будут преобладать такие виды, как слушание и чтение, а при осуществлении контроля следующие виды речевой деятельности – письмо, говорение.

Следующее требование, которое должно соблюдаться в процессе обучения, общий языковой материал. Общий языковой материал специально отобранный лексико-грамматический материал, который должен быть включен в один вид речевой деятельности, с определенной частотой и в разных формах встречаться в других. Он должен быть активным, т.е. служить базой для развития речи. Лексико-грамматический минимум должен включать слова, необходимые для реализации тем. При создании лексического минимума нужно не только составить перечень тем, но и наполнить каждую из них наиболее важной и необходимой для ее раскрытия лексикой. В начальных классах формируются и совершенствуются элементарные навыки общения на русском языке в учебной и вне учебной сферах деятельности школьников. Словарный материал в этих классах ограничен темами, микро темами и ситуациями. Учащиеся начальных классов овладевают элементами лексической системы практически, не знакомясь с теоретическими сведениями об особенностях русской лексики.

Вводимые в речь учащихся уже на первых уроках вводного фонетического курса слова должны быть объяснены учителем рисунком с его изображением и реже путем перевода на родной язык. Ученик осознанно отрабатывает произношение русских звуков, слов, интонирование предложений, понимая их смысл.

С самого начала обучения второму языку ребенка

надо приучать к работе со словарем, добиваться понимания смысла прочитанного.

На отработку языковых средств, способов формирования и формулирования мысли должны быть направлены системы упражнений. Речевые упражнения – это упражнения в самой деятельности, которые должны обеспечить усвоение языкового материала для выражения своих мыслей и понимания мыслей других, т.е. они должны учить пользоваться языком как средством общения. Большая часть упражнений в учебниках русского языка для начальных классов (2,3,4 классов) направлена на усвоение значения новых слов и их употребления в составе типовых предложений: это ответы на вопросы, пересказ текста. Диалогические упражнения не ставят коммуникативной задачи, служат только усвоению определенных звуков, букв. /учебник для 2-го класса, стр. 46/

Основным средством в процессе обучения речевой деятельности должен стать текст. Текст – основная единица реализации речевых задач в обучении.

В работе с младшими школьниками особенно актуальными являются принципы доступности и наглядности, что должно повлиять на подбор текстов, характер грамматических заданий.

Он выступает и как «участник» общения с учеником, и как образец речевого произведения, и как повод для общения. Чтобы текст помогал решать коммуникативные задачи, в нем должны соединяться и тема, и ситуация, и монолог с диалогом. В учебниках для начальных классов много искусственных текстов, которые не содержат ни ситуации, ни диалогов, – они подчинены чисто языковым задачам: накоплению учениками словарного запаса и усвоению новых слов в структуре типовых предложений.

В текстах должна быть разработана система ситуативных упражнений, которые помогают решить задачи речевого общения. Минимизация языкового материала и предпочтение искусственных текстов идеально позволяют реализовать основной принцип дидактики – последовательность и доступность материала, но не решают вопросов овладения речевой деятельностью.

Необходима перестройка содержания обучения для начального этапа в целях максимального его приближения к речевой деятельности. Ведь речевая деятельность – это и процесс, и конечная цель обучения. Поэтому важно, чтобы обучение было результативным, т.е. формировало способность к самостоятельной продуктивной речевой деятельности.

АЛГОРИТМИЗАЦИЯ - КАК СПЕЦИФИЧЕСКАЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНО-ПРОЕКТИРУЮЩАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Тажигова Гульшара
Дуйсенбаевна - преподаватель
высшей категории
специальности
«Автоматизированные системы
обработки информации и
управления»
Кыргызского гуманитарно-
юридического колледжа

Любую человеческую деятельность всегда можно представить в виде процесса решения человеком тех или иных задач (учебных, познавательных, трудовых и др.). При организации деятельности ведущую роль имеет мышление. Оно всегда является процессом, который направлен на преобразование определенного объекта (реального или идеального). И во многом процесс мышления определяется именно характером объектов и способами их преобразования, «манипуляции» ими. Опираясь на основные положения психологии мышления, разработанные Л. С. Выготским, С. Л. Рубинштейном, В. С. Мерлином, О. Г. Леонтьевым, В. В. Давыдовым и др., будем считать, что стиль мышления – это система мыслительных способов действий, приемов, методов и соответствующих им мыслительных стратегий, которые направлены на решение задач определенного класса, и которые детерминированы этими задачами.

С п е ц и ф и ч е с к и м и о б ъ е к т а м и, рассматриваемыми в алгоритмике, являются алгоритмы как определенные артефакты, продукты человеческой деятельности. Поэтому, в общем случае, считается, что алгоритмический стиль мышления – это система мыслительных способов действий, приемов, методов и соответствующих им мыслительных стратегий, которые направлены на решение как теоретических так и практических задач, и результатом которых являются алгоритмы как специфические продукты человеческой деятельности.

Для описания и исследования такого рода процессов, которые получили название алгоритмических, возникла теория алгоритмов как раздел математики. В этой теории основное ударение делается на понятие принципиальной вычислимости алгоритмов, а форма представления алгоритма особой роли не играет. При этом характерной особенностью алгоритма является выбор минимальных средств для представления и

преобразования информации, что диктуется с точки зрения удобства формализации самого понятия алгоритма. Но процедуры конкретных вычислений, записанные с помощью такого рода алгоритмических систем, как правило настолько громоздкие и сложные для понимания, что в реальной практике не могут быть использованными. Это касается прикладной математики и особенно информатики. Ведь «... генетическая информатика зависит от математики, от ее языка и формальных конструкций; однако, если объекты, которые изучаются математикой, формальны с самого начала, то сфера влияния информатики – моделирование объектов, которые изначально неформальны, средствами формальных языков». Поэтому для практической реализации алгоритмических методов преобразования информации на базе классической теории алгоритмов возникает прикладная теория алгоритмов. При этом применение алгоритмических методов исследования выходит за пределы математики, кибернетики, информатики. Это произошло потому, что «представление посредством алгоритмов позволяет выявить определенные закономерности в поведении сложных систем, взаимосвязь частей, что ее составляют, изучить ее динамические характеристики. Место формул, не отрицая их, а обобщая, заняли алгоритмы». То есть речь уже идет не об отдельном изолированном разделе математики или информатики, а об отдельной методологии научного исследования. Понятие алгоритма проникло в отрасли гуманитарных и общественных дисциплин, например, в психологию – для описания психических процессов, в педагогику – для описания и организации процесса обучения и т. др. Но в связи с использованием в «размытых», не сформированных формально областях науки, произошло и определенное «размытие» самого термина «алгоритм». И это понятно – ведь не все реальные процессы строго формальные. Мир не исчерпывается лишь алгоритмическими формами. Даже в процессах, которые удается так или иначе описать посредством алгоритмов, есть неформализованные компоненты, недопустимые в пределах строго математического понятия алгоритма. Поэтому применяются так называемые ослабления понятия алгоритма. В самой математике уже встречается понятие ослабления алгоритма (это ослабление реализуется в алгоритме сводимости – предписанию, которое сводит решение задач определенного типа к задачам, которые принимаются за уже решенные). В отличие от «абсолютных» алгоритмов, операции которых строго формальные, определенные

предписания алгоритмического типа допускают правила, которые имеют смысловой характер. Например, если в качестве исполнителя выступает человек, то алгоритмы могут содержать действия, что существенно зависят от человеческого понимания; в силу этого операции, из которых состоят предписания, могут быть, по сути дела, достаточно сложными «блоками» умственных действий – лишь бы исполнитель, например, человек, мог оперировать без осложнений такими «смысловыми блоками».

Таким образом, на данный момент можно выделить три смысловых значения, которые могут интерпретировать понятие алгоритма:

1. как строго определенный математический объект;
2. как термин, используемый в прикладной теории алгоритмов – эмпирическое понятие, но сам алгоритм является строгим формальным предписанием;
3. как термин, используемый в ослабленном, «размытом» значении.

Считается, что с точки зрения обучения алгоритмике наиболее пригодно понятие алгоритма, используемое в прикладной теории алгоритмов. Эмпирическое понятие алгоритма, с одной стороны, является формальным, что отличает его от «размытого», а, с другой стороны, является понятным, простым для применения в сравнении с его математическим толкованием. Поэтому дальше в работе, используя термин «алгоритм», мы будем понимать его с точки зрения эмпирического понятия. Существует много толкований алгоритма. Например:

1. **Алгоритм (алгоритм)** – точное предписание, которое определяет вычислительный процесс, что

ведет от варьируемых исходных данных к искомому результату;

2. **Алгоритм (алгоритм)** – способ (программа) решения вычислительных и других задач, которая точно приписывает, как и в какой последовательности получить результат, который однозначно определяется входными данными;

3. **Алгоритм** – система правил выполнения вычислительного процесса, который приводит к решению определенного класса задач после конечного числа операций;

4. **Алгоритм** – система операций (например, вычислений), что применяются по строго определенным правилам, которая после последовательного их выполнения приводит к решению поставленной задачи;

5. **Алгоритм** – это некоторый конечный набор операций, выполнение которых одна за другой через конечное число шагов приводит к поставленной цели (решению задачи).

Алгоритм может приобретать две формы – идеальную и знаковую (рис. 1). Идеальная форма является отображением ментального образа алгоритма в ментальном пространстве человека, носителем семантического значения алгоритма. Знаковая форма есть своеобразная промежуточная формой и служит для передачи алгоритма от конструктора алгоритма к его исполнителю, а также для сохранения алгоритма для последующего использования. Следовательно, знаковая форма необходима, во-первых, для устранения семантической разницы в интерпретации алгоритма конструктором и исполнителем а, во-вторых, для сохранения или передачи алгоритма для последующего применения.

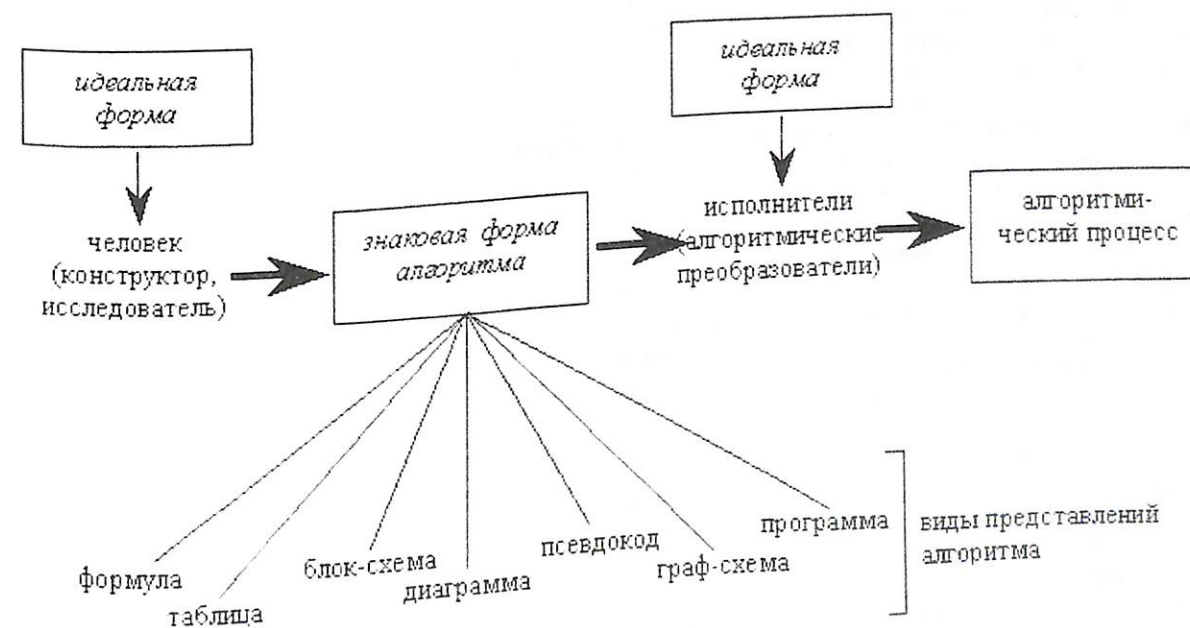

Рис. 1

Қазақстанның жер қойнауы әлі де көп бөлігі игерілмеген табиғи байлықтарға толы. Кеңес уақытындағы «Қазақстанның жер қойнауынан Менделеев таблицасының барлық элементтері саз тегін

элементтері табылды» деген қанатты сөз теңіп айтылмаса керек. Біз жер қойнауында жасырынған осы мол байлықтың жүзден бір бөлігін де меңгергеніміз жоқ. Қазіргі кезде біздің еліміз табылған мұнай қорының көлемі жөнінен Каспий шельфіндегі энергоресурстарды есепке алмағанда дүние жүзінде 12-ші орында, газ бен газ конденсаты жөнінде 15-ші орында тұр. Қазақстан үлесіне әлемдегі табылған және барланған мұнай қорының Каспий шельфіндегі энергия ресурстарын есепке алмағанда 3-4% тиеді. Ал Қазақстанның құрлықтағы бөлігіндегі көмірсутегі ресурстары қазіргі мезгілде 2,8 млрд. тона мұнай мен 1,8 трлн. текшеметр газға тең [1,4].

Еліміздің территориясында 200-ден астам мұнай және газ кен орындары бар. Өнеркәсіптік категориядағы мұнай қоры Қазақстанның алты әкімшілік облысында шоғырланған. Еліміздің батыс аймағының төрт облысында алынатын мұнай қорының 90 пайызы шоғырланған. Атап айтсақ, осы аймақта: Теңіз, Қарашығанақ, Өзен, Жаңажол, Кенбай сияқты және мұнай-газ қоры 100 млн. тоннадан асатын ірі кен орындары бар.

Табиғи газдың негізгі қоры екі облыста шоғырланған. Батыс Қазақстандағы (Қарашығанақ) және Ақтөбедегі (Жаңажол). Мұнай кен орындарындағы ілеспе мұнай газының потенциалы зор.

Қазақстан Республикасындағы шикізаттар
дәлелденген мол қорымен қатар болжамды ресурстар
көлемі де баршылық.

Республикамыздағы мұнайдың құрылыс
болжамды алынатын қоры 7,8 млрд. тонна және оның 2/3-
бөлігі Батыс Қазақстанда шоғырланған, ал табиғи газдың
болжамды қоры 7,1 трил.м куб болып табылады.

Каспий теңізінің Қазақстандық секторындағы газ қоры да мол. Каспий теңізінің солтүстік-шығыс бөлігіндегі Шығыс Қашаған құрылымына бұрғыланған барлау ұңғыларының нәтижесінде мұнай мен газдың

Қазіргі кезде Каспий маңы ойпатында, Солтүстік
Үстіртте, Маңғышлақ пен Оңтүстік Торғай ойпатында
орналасқан 60-қа жуық кен орны игерілуде. Қазақстан

Республикасында мұнай және конденсат көлемі 2004 жылы 60 млн. тоннадан асты, ал газ өндіру көлемі 14.5 млрд. м куб құрады.

Мұнай өнеркәсібінің қарқынды дамуына және ұңғы өнімін кәсіпшілікте жинау, тасымалдау және

дайындау жүйесін жетілдіру мәселесіне көп көңіл аудару қажет.

Мұнайгаз өндіру кәсіпорындары мұнай өндіруді, мұнайды жинау, дайындау және тасымалдауды; мұнай газын жинау және дайындауды; қабат қысымын ұстап тұру жүйесінде пайдаланылатын тұщы және қатпар суларын қабатқа айдау үшін дайындауды қамтамасыз ететін негізгі және қосалқы міндеттерді атқаратын қызметтерді жүргізіп келеді болып табылады.

Мұнай кен орындарының тұрғызу жобасын жасауда және мұнай мен газ кен орындарын игеру кезінде жер қойнауы мен қоршаған ортаны қорғауға, топырақтың, судың және атмосфералық ауаның ластануынан сақтауға үлкен көңіл бөлінеді.

Мұнай ұңғымаларының өнімдерін кәсіпшілікте жинау және дайындау жағдайында өтіп жатқан құбылыстардың, үрдістердің және туындайтын мәселелердің сан алуандығы тереңірек үнілуге толық мүмкіндік бермейді. Мұнай кен орындарын игерудің қазіргі таңдағы дүниежүзілік тәжірибесі әртүрлі жағдайларда мұнайды, ілеспе және суды тиімді жинау және сапалы дайындауды қамтамасыз ететін әртүрлі техникалық және технологиялық шешімдерді, тәсілдер мен жабдықтарды қолданумен сипатталады. Технологиялық үрдістерде өнімділігі жоғары, толығымен немесе бір бөлігі ғана автоматтандырылған саңылаусызданған блоқты аппараттар мен жабдықтар қолданылады. Химиялық реагенттердің кең спектрі қолданылады.

Қазіргі кезеңде әлемдегі аса ірі байлық көзінің біріне саналатын мұнай өндіру біздің республикада үлкен маңызға ие болып отыр. Қазақстанда Ембі-Атырау мұнайын игерудің тарихы өріден басталады. Онан кейін Маңғыстау Ақтөбеден мұнай өндіріле бастады. Біздің облыста мұнай өндірудің көлемі республикада Маңғыстау мен Ақтөбеден кейін үшінші орынға шықты [2, 1].

Қызылорда облысындағы мұнай өндіріс орындары облыс жерінде мұнайгаз барлауы соғыстан кейін жылдары жүрді. 1955 жылдары Сырдарияның төмен ағысы Жосалы төбесі мен Төретам аралықтарында 100 тереңдікте бұғылау жұмыстары жүргізілді. Келем, сейсмологиялық барлау жұмыстары 1967 жылы басталды, соның негізінде шығыс Арал өңірі келешегі зор екендігі көрсетті. Мұнай мен газдың пайда болуы мен сақталуына

көрсетті. Мұнай мен газдың мұнай және газ кендеріне қарай жеткізіліп, Юраментембегордың құмшауытқабаты қолайлы жағдайда жасайды. Облыстағы экономикалық жағынан басым мұнай. Бүгінгі таңда облыс жерінде Құмкөл, Арысқұм, Майбұлақ, Қызылтой, Ақсай-Нұралы, Ақшабұлақ, Бектөбе т.б. кен орындары ашылды. Солтүстік Арал бассейні (Құланды, Қаратұп, Кекарал) Арал-Шалқар темір жолының аралықты алып жатыр. 1988 жылы ҚазССР Ғылым Академиясының геология институтының мамандарымен геологиялық құрылысымен Арысқұм мұнай газ бассейнінің ұжастағы анықталған. Барлау көрсеткендей «Құмкөл» мұнайының барлық қоры 155 млн тонна, ал алынатыны - 5 млн тонна, Арысқұм бассейнінде Құмкөлден басқа барланған кендердің қоры 200 млн тонна. Ал солтүстік Арал бассейніндегі Түнгүріксор кенінің қоры 100-1500 млн тонна деп есептеледі. Қазіргі таңда бұл өңірде шетелдік инвесторларды тартып, көптеген «мұнай-газ» өндіріс фирмалары жұмыс істеуде. Олар бір жағынан жергілікті

фирмалары жұмыс істеуде.

Жас ғалым бұрышы

халықты да жұмыспен қамтуда біршама рөл атқаруда [3, 4]. 70-шы жылдардың соңында кең көлемді геологиялық зерттеу жұмыстарының басталуымен аймақ кеңеттен адамдарға өзінің ең бай кенін ашып, жаңа атау Оңтүстік-Торғай иініне ие болды. Бұл жерде мынаны атап өту керек. 1927 жылы Қызылордада Қазақстанның алғашқы геологиялық органы Қаз АССР-і үкіметі жанындағы КСРО Геолкомының өкілеттілігі ашылды [4, 123].

Аралдан түстікке қарай, Оңтүстік Торғай иінінде мұнай болуы мүмкін деп 1928 жылы ең алғаш рет болжам айтқан академик Губкин еді. Сонан бері бірнеше экспедициялық байқаулар жүргізілді. Бірақ нәтиже шыға алмады. 1973 жылы Мәскеу жағы бұл маңда мұнай жоқ деп алаңсыз қойған болатын. 1979 жылдан бастап Қазақстан тарапынан осы аймақта екі барлаушы топ құрылды. «Бар», «жөк»- деген қарама-қарсы екі пікір болды. Оның қайсысы дұрыс екенін тек бұрғылау шешетін еді. Қазақ КСР геология Министрлігінде министр орынбасары болған Әзбекқалиев жауапкершілікті өз мойнына алып, бұрғылауды жүргізуге Шымкенттегі «тоғыз» экспедициясына тапсырма берді. Сонан қазіргі Құмкөл алабынан мұнай бұрқағы атқылды. Құмкөл аймағында шамамен 350 млн. тоннадан астам мұнай, 100 млрд. тоннадан астам газ қоры бар деп есептелінді [5, 1].

1982 жылы, - деп әңгімелейді «Құмкөл-Лукойл» АҚ бас геологы К.Д. Айдарбеков, - ПГО «Южжгеология», «Казгеофизика» және Қазақ КСР ҒА мұнай геологиясы институты мамандары Оңтүстік-Торғай ойпатындағы мұнай мен газға бағытталған геологиялық-геофизикалық жұмыстарды жүргізудің геологиялық-бағдарламасы жасалған болатын. Дәл сол жылы Оңтүстік-Қазақстан мұнай барлау экспедициясы (ПГО «Южжгеология») кескінің мұнай газдылығын зерттеу мақсатында ойпаттың оңтүстік бөлігі аймағында (Арысқұм иіні) параметрлік ұңғымаларды бұрғылады [6, 123].

1983 жылы Құмкөлде алғашқы іздеу ұңғымасын бұрғылау басталды, одан Оңтүстік Торғай ойпатындағы алғашқы мұнай кен орнының ашылуын белгілеген мұнай көзі 1984 жылы атқылды. 1987 жылы қараша айында ҚСРО ГПЗ 89,4 млн. тонна көлемінде мұнайдың ірі шығарылатын қорының ашылғаны бекітілді [7, 123].

1996 жылы «Харрикейн Хайдрокарбонз Лтд» компаниясы Қазақстан Республикасымен арада қол қойылған жекешелендіру туралы келісімге сәйкес Құмкөл кен орындары тобын иеленетін және басқаратын «Оңтүстік мұнайгаз» компаниясын сатып алды. Сол сәтте Құмкөлдегі өндіру деңгейі шамамен күніне 55000 баррель мұнайды құраған еді. Аталған сатып алу мәмілесінің шенберінде «Харрикейн Хайдрокарбонз Лтд» АҚ-ндағы 100%-дық үлесті; «Құмкөл-ЛУКОЙЛ» ЖАҚ-ндағы (қазіргі «Торғай Петролеум» АҚ) 50%-дық үлесті және «Харрикейн» АҚ-ндағы 50%-дық үлесті сатып алды [8, 1].

«Харрикейн» Құмкөл мұнай» компаниясы жайлы толығырақ тарихын баяндап айтсақ, 1986 жыл – Калгари қаласында (Альберта провинциясы, Канада) «Харрикейн Хайдрокарбонз Лтд» компаниясы құрылды және тіркелді. «Харрикейн» Құмкөл мұнай» АҚ президентінің міндетін атқарушы Марло Томасты өз фирмасының неге ұмтылатынын, мұнай-газ өнеркәсібінде Қазақстан қандай саясат жүргізетінін, шетелдік «қонақтарға» жергілікті халық қандай әртатынын жақсы біледі. Марло Томас көп білді және өз білімін Құмкөл жер аумағында мүмкіндігінше толығырақ іске асыруға ұмтылды. Бұл таңғаларлық жайт емес.

Канадада орналасқан, мұнай өндіру жөніндегі компания «Харрикейн Хайдрокарбонз Лтд» халықаралық масштабта мұнай-газ жобаларын әзірлеуді 1991 жылы жүргізді. 1996 жылы «Харрикейн» Қазақстанда мұнай мен газды алғаш ірі жекешелендіруге қатысты және мұнай мен газ өндіру жөніндегі бұрынғы алды [9, 170].

Компанияның мұнай мен кен орындары Оңтүстік Қазақстанның орталығы- Қызылорда облысында тұр. Оңтүстік Торғай бассейнінің 80000 шаршы километр аумағында орналасқан. Дәлелденген және ықтимал мұнай қоры тәуелсіз бағалау бойынша 429 млн

баррель құрады.

162000 гектармен 8 кен орны «Харрикейн» үлестік қатысуын құрайды. «Харрикейн» сондай-ақ 207300 гектарды барлауға рұқсат алды. 1997 жылы акционерлік қоғам өнімі 16,6 млн баррель мұнай, ал 1998 жылы күніне 56000 баррель мұнай құрады [10, 17].

Құмкөл кен орны-бұл Қазақстандағы «Харрикейн» негізгі өндіруші активі. Кен орнының оңтүстік бөлігі, Оңтүстік Құмкөл толығымен «Харрикейнге» тиесілі. Мұнай шикізатының өнеркәсіптік қоры 137 млн баррельге бағаланады. Құмкөл кен орнының солтүстік бөлігінде «Харрикейнге» үлестік қатысудың 50 пайызы тиесілі, ал қалған 50 пайызына біріккен кәсіпорындағы «Харрикейн» серіктесі Ресей компаниясы «Лукойл» ие болды. Солтүстік Құмкөлдегі «Харрикейн» үлесі мұнай шикізатының өнеркәсіптік қорының 115 млн аррельге бағаланды. [11, 2]

2003 жылғы 2 маусымнан бастап Компания «Харрикейн Хайдрокарбонз Лтд» атауын «ПетроҚазақстан Инк.» етіп өзгерту мақсатында өзінің жарғысына өзгерту енгізді. 2006 жылғы 31 желтоқсанда Топ ЛҚОП компаниясының жарғылық капиталының 99,43%-ын иеленеді. 2005 жылғы 21 тамызда барлау мен өндіру жөніндегі Қытай Ұлттық Мұнайгаз Корпорациясы (бұдан әрі – CNODC), Қытай Ұлттық Мұнай Корпорациясының (бұдан әрі – «CNPC») 100%-дық еншілес компаниясы «ПетроҚазақстан Инк.» компаниясымен келісім жасасты да, оған сәйкес CNPC компаниясы «ПетроҚазақстан Инк.» компаниясының шығарылған жарғылық капиталының барлығын сатып алды. Мәміле 2005 жылғы 26 қазанда аяқталды. Оны CNPC компаниясының сатып алуының нәтижесінде «ПетроҚазақстан Инк.» компаниясы CNODC компаниясының 100%-дық еншілес компаниясына айналды. Қазақстан Республикасының «Жер қойнауын пайдалану туралы» Заңына сәйкес 2005 жылғы 15 қазанда CNODC өзінің 100%-дық еншілес компаниясы CNPC арқылы «ҚазМұнайГаз» Ұлттық компаниясы» АҚ-мен (бұдан әрі – «ҚМГ») өзара түсіністік туралы меморандум жасасты, оған сәйкес ҚМГ АҚ «ПетроҚазақстан Инк.» акцияларының 33%-ын сатып алды. Мәміле 2006 жылғы 5 шілдеде аяқталды. «ПетроҚазақстан» – тігінен интеграцияланған энергетикалық топ, оның акционерлері Қытай Ұлттық Мұнай Корпорациясы және «ҚазМұнайГаз» Ұлттық компаниясы болып табылады [12, 38].

Өңірімізде құрылған тағы бір компания- «Қуатмолмұнай» біріккен кәсіпорны («ҚАМ» БК) «Қуат» ХК ағылшындық «Амлон Трейдинг ЛТД» компаниясымен бірігіп, 1994 жылы мұнай операциясына қатысу үшін құрылған алғашқы заңды тұлғалардың бірі болып табылады. «ҚАМ» БК құру 1994 жылы 6 қыркүйегінде № 998 санмен «Қоныс және Бектас кен орындарында көмірсутегілерді барлау, зерттеу, өндіру, тасымалдау, экспорттау және сату жөніндегі «Қуатмолмұнай» біріккен кәсіпорны туралы» Қазақстан Республикасының Министрлер Кабинетінің Қаулысымен мақұлданған, Құрылтайшы келісімімен бекітілген.

«Қуат» ХК мен «Амлон Трейдинг ЛТД» арасындағы кәсіпорын құру және қызметі туралы Келісім жер қойнауын пайдалану жөніндегі келісім ретінде Мемлекеттік тіркеу актісімен 4 қараша 1994 жылы тіркелген [13, 220].

Шетелдік компания іздеу, таңдау, біріккен кәсіпорынды құру және оны одан әрі дамыту- «Қуатмолмұнай» Бас директоры Құлжанов Медғат Каримұлының еңбегі (ол бір мезгілде «Қуат» ХК президенті болып табылды). Әрине, біріккен кәсіпорын құру барысында, пайдалы кен байлықтарын барлау және өндіруді ұйымдастыру сияқты, түйінді мәселелерді шешуде жеке құрылымдардың рөлін түрлі министрліктер мен ведомствалардың шенеуніктерінің түсінбеушілігінен көрінетін, көптеген кедергілер жасалды. Әсіресе, игеруі үлкен қаржы салуды талап

Жас ғалым бұрышы

ететін мұнай және газ кен орындарын зерттеу. Сондықтан біздікі сияқты жеке компаниялар осы шенеуніктердің барлығында ашық сенімсіздік тудырады. Бұл «Қуатмолмұнай» біріккен кәсіпорнынан құруға және мұндай қадамды Қазақстан республикасы Үкіметінің қолдауына осынша көп уақыт қажет болуының себебі қызметін атқарды.

Қызылорда облысындағы алғашқы мұнай компаниялардың бірі- «ҚазГермұнай» жауапкершілігі шектеулі серіктестіктің 1993 жылдың 9-шы қарашасында «ҚазГермұнай» біріккен кәсіпорнының қызметі және құрылуы жөніндегі келісім-шарт негізінде құрылды. Кәсіпорынның негізгі қызметі мұнай өндіретін үш кешендігі: Ақшабұлақ, Нұралы, Ақсайдағы мұнай қорын бақылау, орналастыру, өндіру, тасымалдау, экспорттау және көмірсутектерді пайдалану болып табылады.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қор балансына сәйкес Ақшабұлақ кешені келесі уәкілдерден тұрады: Ақшабұлақ-Орталық, Ақшабұлақ-Шығыс, Ақшабұлақ-Оңтүстік; Нұралы кешені: Нұралы-Орталық, Нұралы-Батыс, Нұралы-Шығыс.

1994 жылы Қазақстан Республикасының құзырлы органдарымен Ақшабұлақ, Нұралы және Ақсай кешендерінде барлау жұмыстарын жүргізуге рұқсат берілді. Нұралы және Ақсай кешендерінде мұнай қорын өндіру жұмыстары 2002 жылдан бастап жүргізілді. Бұл кешендерде өңдеу жұмыстары немістер тарапынан қаржыландырылады, ал Қазақстан жағы тек өз рұқсатын ұсынып отырады. Яғни, жұмысқа инвестиция құрылтайшылардың несиелері есебінен қойылады. Сондықтан компания жұмысын да жүргізетін неміс құрылтайшылары болып табылады. Халықаралық өндірістік кооперация шеңберінде Қазақстан және Германия Оңтүстік-Торғай ойпатындағы Ақшабұлақ, Нұралы, Ақсай кешендерінен шыққан көмірсутектерді өңдеу, өндіру, тасымалдау, экспорттау және өткізу мақсатында «ҚазГермұнай» Біріккен кәсіпорын құру жөнінде келісім-шартта отырды.

Кәсіпорынның бастапқы құрылтайшыларының құрамы мынадай болады:

Қазақстан жағынан «Оңтүстік мұнайгаз» (50%) және немістер жағынан ЭЗГ (25%) және Феба Ойл (25%) мұнай компаниялары [14, 3].

«ҚазГермұнай» Біріккен кәсіпорнының қызметі Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Герман Федеративтік Республикасының Мемлекеттік кепілдігі негізінде жүргізіледі.

1995 жылы біршама жекелендірушілерден кейін кәсіпорын құрылтайшыларының бірі – Феба Ойл «ҚазГермұнай» Біріккен кәсіпорнының құрамынан шықты. Нәтижесінде, құрылтайшылардың құрамы төмендегідей өзгерді:

50% - «ХКМ» АҚ (Қазақстан)
25% - «РВЭ - ДЭА» АҚ (Германия)
17,5% - «ЭЗГ» ЖШС (Германия)
7,5% - Халықаралық қаржылық Кооперациясы

Біріккен кәсіпорынның органдары болып, құқықтары мен міндеттері

құрылтай Шарты мен Уставында көрсетілген құрылтай жиналысы қадағалаушы кеңесі және орындаушы комитет табылады. Кәсіпорын басшыларының қызметі сегіз адамнан (Қазақстан жағынан төрт өкілден, немістер жағынан төрт өкілден) тұратын қадағалаушы кеңесімен реттеліп отырады. Орындаушы комитеттің құрамы бақылау кеңесінің өкілі және оның сұрақтар кезінде тұрады. Жедел шешілуі қажет сұрақтар орнына экзекүтивті комитет қадағалаушы кеңесінің Біріккен шешім қабылдай алады. «ҚазГермұнай» Біріккен кәсіпорынның қызметін тең құқықтарға ие екі директор басқарады. Егер директорлар қандай да бір сұраққа келісімге келе алмаса, шешімді қадағалаушы кеңесі қабылдайды. Кәсіпорынның негізгі коммерциялық қызметі жылдық бюджет болып табылады. Бақылау программасын дайындау болып табылады. Бақылау кеңесінің бір ауыздан қабылдаған шешімі негізінде саясат пен бизнестің көрнекті өкілдерінен тұратын

консультативтік кеңестері шақыра алады.

Консультанттар саны төрт адамнан аспауы керек, оның ішіндегі екеуі Қазақстан жағынан шақырылады. Бұл кеңестің міндеті Қазақстан Республикасы мен Герман Федеративтік Республикасы арасындағы экономикалық кооперациясы жөніндегі, сондай-ақ екі елдің экономикалық және саяси тұрақтылығы жөнінде консультация беру болып табылады.

Қазір Қызылорда облысының статистика басқармасының мәліметі бойынша өңірімізде тіркелген 24 мұнай компаниясы бар:

1. АО «Петро Қазақстан Құмкөл Ресурсиз»
2. ТОО СП «КАМ»
3. АО «Торғай Петролеум»
4. ТОО СП «Казгермұнай»
5. АО «НК» КОР»
6. ТОО «Актолык»
7. ТОО «Жанрос дриллинг»
8. ТОО «Жігер ойл сервис»
9. ТОО «Ордагеосервис»
10. ТОО «Фрак Джет»
11. ТОО «Нефтьтехсервис»
12. ТОО «Ориент-Терра»
13. ТОО «Ақ Желкен-2030»
14. ТОО «Дачин и К»
15. ТОО «Казрос-Мұнай»
16. ТОО «Арал мұнай»
17. ТОО «Дос инжиниринг ЛТД»
18. ТОО «Инженерная буровая компания «Сибур-Кызылорда»
19. ТОО «Орда нефтегаз сервис»-KZ»
20. ТОО «Бурение и К»
21. ТОО «Кумколь-Сервис»
22. ТОО «Мұнай Сервис Центр»
23. ТОО «TRICAN WELL SERVICE KAZAKHSTAN LIMITED»
24. ТОО «DPS Кызылорда» [15, 1]

Облыстағы мұнай компанияларының халықтың әлеуметтік және экономикалық жағдайын жақсартуда көптеген іс-шаралар жүргізіп жатыр. Қызылорда облысының әкімшілігі және «Петро Қазақстан» компаниясы арасында қол қойылған Меморандум бойынша 2006 жылы «Петро Қазақстан» «Демеу» фонды арқылы 3 миллион долларын бөлді. Бұл қаржы арқылы облысы бойынша өткізілетін әртүрлі Қызылорда облысы және спорт жобаларын жүзеге асыру әлеуметтік, мәдени және спорт жобаларын жүзеге асыру үшін жұмсалды. Қазіргі уақытта ПҚҚР-ден басқа Қорға мұнай» компаниялары болып табылады. «Демеу» мұнай» компаниялары болып табылатын жобалардың ең қорының есебінен жүзеге асырылатын жобалардың облыс маңыздысы Қордың Қамқорлық Кеңесіне кіретін, облыс әкімшілігінің өкілдері және қорға қатысушы «Петро Қазақстан» және «Торғай Петролеум» екі ең ірі компания іріктелді. Қамқорлық Кеңес жобалардың және жалпы Меморандумның мониторингінің жүзеге асырылуын бақылайды. «ПетроҚазақстан Құмкөл Ресурсиз» бақылайды. «ПетроҚазақстан» компаниясы болса әлеуметтік жағынан жауапкершілікті компания бола отырып, облыстың әлеуметтік саласын дамытуға, сондай-ақ қайырымдылық және демеушілік іс-шараларға пәрменді түрде ат салысады. ПҚҚР компаниясы үшін басымдықтардың бірі қоғамның әл-ауқатын жақсартуға, әлеуметтік инфрақұрылымды дамытуға бағытталған қайырымдылық және демеушілік іс-шаралардың болып табылады. Бұл жұмыстың басты жоғарылату болып табылады. Көмек көрсету болып өлшемі бағытты әрі мақсатты ұзақ мерзімді бағдарламаларға, табылады, бұл орайда ұзақ мерзімді бағдарламаларға, халықтың қорғаныс топтарына, балаларға, соғыс және еңбек ардагерлеріне, мүгедектерге, денсаулық сақтау жүйесіне, мәдениет пен өнер мекемелеріне көмек көрсетуге айрықша назар аударылады.

1997 – 2009 жылдар. Лагердің қайта жанданғанына, тіпті құрылғанына деуге де болады, міне, он үш жыл болды. Жылдан жылға, бірте-бірте, материалдық-

техникалық базаны жақсарту және оқу-тәрбие бағдарламасын жетілдіру бойынша қомақты, тынымсыз жұмыс атқарылып келеді. Бүгіндері көпшілікке жақсы мәлім, балалардың «Арай-Санрайз» сауықтыру лагері Сырдарияның жағасындағы елсіз жерде 1997 жылы ірге көтерді. Дәл сол кезде «Ақ үйдің» алғашқы кірпіші қаланып, лагерьдің аумағындағы ғимараттарды қайта тұрғызу және нысандарды безендіру бойынша үлкен жұмыс атқарылған еді. Жазғы лагерьдің пайда болуы ескелең ұрпақты сауықтыру бағдарламасындағы бетбұрысты сәт болды. Және де бұл ПҚҚР компаниясының балалардың мүддесіндегі және демалушылық көмек көрсетуді шешті, ол сол кезден бастап осы уақытқа дейін әл-ауқаты төмен отбасыларының және балалар үйлерінің бүлдіршіндері үшін тегін қуатының нәтижесінде жаңа оқу-тәрбие бағдарламасы құрылып, іске асырылды. Оның шеңберінде экономикалық, ағылшын тілі, спорт, шығармашылық мақсаты – балалардың бойына жеңіл өрі қызғылықты пішінде білім алуға, қол еңбегінің дағдылары мен машықтарын игеруге деген ұмтылысты дарыту. Балалар қолдан кілем, гобелен тоқуды, қыш ыдыс жасауды, іс үйірмелерінде музыкалық қабілетін дамытуға, бейнелеу өнері үйірмелері арқылы эстетикалық тәрбие беруге көңіл бөлінеді. Аталған бағдарламаны іс жүзіне асыру үшін конкурстық негізде шығармашылық ой түйетін, жоғары білімді ұстаздар, бала психологиясын жақсы білетін мамандар іріктеліп алынды. Кейіннен лагерьдің негізінде «Еңбек биржасы» құрылып, тез арада-ақ мақсат – балаларға экономикалық білім мен қарым-қатынас негіздерін үйретуге деген талпыныс еді. Балалардың денсаулығын нығайтып, салауатты өмір салтын қалыптастыру үшін бірқатар іс-шаралар қарастырылды. Компанияның Кубогын жеңіп алуға арналған бірінші футбол турнирін өткізу жарқын айналды. 1999 жылы Компания лагерьді компьютерлермен жарақтандыруды және компьютерлік сауаттылық үйірмесінің ашылуын қаржыландырды. Балаларды жаппай қуанып, «Ғажайыптар елі» атты қуыршақ театры ашылып, онда балалар актерлік шеберлікті оқып-үйренді. Жалпы лагерьлік бағдарламаны орындауға Қазақстандағы АҚШ Бейбітшілік корпусынан келген, ағылшын тілінде сөйлейтін еріктілер елеулі үлес қосты. «Синема» кинозалы ашылды. Сонымен бірге лагерь радиобукамен және қазіргі заманғы аудио- және бейнеаппаратурамен жарақтандырылды. Ең соңында барлық санитарлық нормаларға сай келетін кір жуатын бөлме және қыз балаларға арналған тазалық бөлмесі ашылды. Арайлықтардың толыққанды, қызықты өмірі баспасөз құралдарының мұқият назарына ілікті. Лагерьге шетелдіктер қонаққа жиі келетін болды. 2001 жылы Компания бассейні мен спорт алаңын қайта құруға әлемінде сезінді, тәрбиешілердің күш-қуатымен Робинзон Крузоның үйшігі, Шахерезаданың шатыры, Хуторок, джунгли бұрышы тұрғызылды. Әшекейлі киіз үлгісі сипат берді. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін және оларды болашақ журналистік қызметке дайындау үшін «Арай News» балалар газеті құрылып, онда балалар өздерінің өлеңдерін, мақалалары мен шығармаларын қуана-қуана жариялайтын болды. [16,2]

Қазіргі сәтте лагерьге жыл сайын 1020 бала демалуға қабылданады. «Арай-Санрайз» жазғы балалар республикадағы ең жақсы лагерлердің бірі деп орынды саналады. Лагерьді ұстауға «ПетроҚазақстан» компаниясы жыл сайын жұмсайтын қаражат 250 000 АҚШ долларынан асады. [17,3]

1998 жылдан бастап Компания Қазалы қаласындағы мүгедек балалардың «Шапағат» оңалту орталығына (50

орынға арналған) («Демеу» қоры арқылы 2006-2008 жылдар аралығында) қолдау көрсетіп келеді, ал 2001 жылдан бастап толық қаржыландырады. 2001 жылдан бері көп балалы және тұрмыс жағдайы төмен отбасылардың балаларына, сондай-ақ жетім балаларға арналған «Балдәурен» балабақшасын (50 орынға арналған) Компания түгелдей қамтамасыз етіп (балаларды тамақтандыруға және балабақшаны ұстауға жұмсалатын қаражат) келеді. [18,4]

1999 жылы «Жастар жетістіктері» қоғамдық қорының пилоттық жобасы «Арай-Санрайз» лагерінің негізінде, тек Қызылорда облысының мектеп оқушыларына ғана емес, сондай-ақ экономикалық бағдарламаға мүдделі оқытушыларына да арналған 6 күндік семинарлар түрінде іске қосылды. 2000 жылдан бастап Компанияның бастамасы бойынша «Жастар жетістіктері» аймақтық орталығы қоғамдық қоры ашылды, ол түгелдей «ПетроҚазақстан» компаниясының қаражаты есебінен жұмыс істейді.

Сонымен, Қызылорда облысындағы мұнай кешендерінің өткені мен бүгінін саралай келіп, мынадай қорытынды жасауды жөн көрдік:

- Біріншіден, кешегі Кеңес дәуіріндегі тоқырау және қайта құру жылдарында өлкедегі кәсіпорындардың негізгі жұмысы шикізат шығаруға ғана бейімделген еді. Енді егемендікке қол жеткізгеннен кейін сапасы жағынан халықаралық стандартқа сай дайын өнімдер өндіретін зауыттар салатын уақыт келді. Сонда аған біз Қазақстанды тек шикізат көзі деп қабылдайтын кері көзқарастан құтыламыз.

- Екіншіден, облысымыздағы кеніштерді шетелдік фирмалардың басқаруына бергеннен кейін, олардың іс-әрекеттеріне заңды түрде Үкімет тарапынан қатан бақылауда болғаны жөн.

- Үшіншіден, бірлкен компанияларда жұмыс істейтін жергілікті адамдардың санын арттырған жөн. Республика нарықтық экономикаға бейімделген соң жұмыссыздық күрт өсуіне байланысты кен орындарына жұмыс іздеп келген ауыл адамдарын тарту көңіл керек және жергілікті халықтардың әлеуметтік даму деңгейіне де барынша көңіл аудару қажет. Әлі де шешімін таппай тығырыққа тіреліп тұрған мәселелер көп. Олар жергілікті басшылардың шетел компанияларымен арнайы келіссөз жүргізуі арқылы шешімін табары жақ.

- Төртіншіден, өлкедегі ірі кен орындарының бүгінгі тыныс-тіршілігі мен тәжірибесін негізге ала отырып, аса көңіл аударатын жай-өндіріс басқару ісіне қатысатын ұлттық кадрларды даярлау мәселесі. Өндіріске араласқан жергілікті халықтың негізгі бөлігі орта және төменгі буында жұмыс істейді. Себебі олар соңғы кездегі дамыған шетел технологияларын жетік білмейді. Сондықтан да Үкімет шетелдік компаниялардың басқаруындағы кәсіпорындардың өндіріске қажетті мамандарын даярлаудың кешенді бағдарламасын жасауы керек. Білікті мамандар даярлау үшін шетелдіктер арнайы қаржы бөліп, жастарды тек республика көлеміндегі оқу орындарында даярлауына ғана жағдай жасап қоймай, шетелдерге оқуға жіберіп, ондағы озық тәжірибелерге үйреткені жақсы.

- Бесіншіден, Үкімет тарапынан қоршаған ортаның ластануын қадағалаған жөн. Ашық кенді өлкелерде ауа мөлшерден тыс көп бүлінуде. Шетел компанияларымен келіссөз жүргізу барысында арнайы экологиялық жағдайды қадағалайтын бөлім болғаны дұрыс. Елде абаттандыру жұмыстары жыл сайын жүргізілсе, әр адам өз ортасына аса жауапкершілікпен қараса, нұр-үстіне нұр болар еді. Қызылорда облысы экономикасында өнеркәсіптің негізгі үлесін мұнай өндіру саласы құрайды. Мұнай өндіру саласындағы атмосфераға шығаратын қалдықтардың үлесі барлық саланы қоса есептегенде 70-80 % құрайды. Бір тонна мұнай өндіргенде орташа есеппен 2,9 кг қалдық шығады екен, бірақ бұл республика деңгейінде алып қарағанда ең төменгі көрсеткіш болып саналады. 2004 жылға дейін облыстағы мұнай компаниялары тек мұнай шығарумен айналысып, ілеспе газ далаға жанып қоршаған ортаны ластады.

МАТЕМАТИКА – ҒЫЛЫМДАРДЫҢ ПАТШАСЫ

М.К.Асқарова
Қызылорда гуманитарлық заң
колледжінің оқытушысы

Математика төрт амал негізінде
Туындатқан талай заң келбетінде
Жұмбақ әлем болғанмен ей замандас
Меңгерілер еңбек талап шеңберінде.

Математика, математика қандай қиын
Оқымасаң ешбір түйін
Ал өмірде тек соның көмегімен
Орындалар заңдылық байлам дүйім.

Кезек команда капитандарында. Команда
капитандарын ортаға шақырамыз.

1-тур. Таныстыру.

Ең жоғарғы баға-5ұпай.

2-тур. Бәйге.
Берілген логикалық сұраққа кім тез жауап берсе, жеңіс
соныкі. Жауап нақты тез болуы керек. Қай ойыншы
қолындағы карточкасын бірінші көтереді, сол оқушы
бірінші жауап береді. Бағалануы-5ұпай.

1. Столдың 4 бұрышы бар, егер 1 бұрышын кесіп тастаса,
неше бұрыш қалады? (5бұрыш)
2. Жер полустері геометрияда қандай түзулерді еске
түсіреді? (перпендикуляр)
3. Бір тонна мақта ауыр ма, әлде бір тонна темір ауыр ма?
(тең)

4. Тұрмыста қолданылатын қандай геометриялық
фигураларды білесіңдер? (төртбұрыш, дөңгелек,
үшбұрыш, ромб, т.б.)

5. Екі санның қосындысы 8-ге тең, айырмасы 2-ге тең,
көбейтіндісі 15-ке тең. Олар қандай сандар? (5 пен 3)

6. Бір бөлмеде 2 әке, 2 бала отыр. Бөлмеде неше адам
бар? (3 адам)

7. Дорбада 10 асықты 10 бала бір-бірлеп алды. Сонда бір
асық дорбада қалды. Бұл қалай? (бір бала дорбасымен
алды)

8. Түнгі сағат 10-да жауын жауып тұрса, 24 сағаттан кейін
күннің жарқырап тұруы мүмкін бе? (жоқ, түн)

9. Қосарлап жегілген ат-арбамен Жантілеу 25 шақырым
жол жүрді. Оның әр аты неше шақырым жол жүрді? (25)

10. Үш түйеқұс ұшып келе жатты. Аңшы олардың бірін
атып алды. Қаншасы қалды? (түйеқұстар ұшпайды.)

3-тур. Шешендік өнер. Бұл бөлімде екі сайыскер өздеріне
тиесілі тақырып бойынша қарама-қарсы пікірлерді
дәлелдеп, шешендік өнерін ортаға салады.

Бір команда позитивтік, екінші команда негативтік бағыт
ұстайды, яғни берілген тақырыптар «Математикасыз өмір
жоқ», «Математикасыз да өмір сүруге болады»

4-тур. Математикалық жұмбақтар.
Математикалық атаулар мен ұғымдар
Есте болар, құрбылар, бәрінің де
Енді бір сәт солар жайлы жұмбақ шешсек
Артық болмас, бастайық кезек бізде дей отырып
Математикалық жұмбақтарға кезек берейік

1. Алпыс төрт бөлмеде
Отыз екі тұрғын бар
Ақ қара қып бөлгенде

Математика ғылымдардың патшасы деп
Мойындатқан бар ғылым жер шарында
Сол қағида тағы да дәлелденбек
Бүгінгі кеш бағдарлы жоспарында

Бірін-бірі қуғандар
Ханы үшін де жаны үшін де
Бермейді олар намысын. (шахмат)

2. Бір көлден 12-ден қаз ойнайды
Алсам деп бірін-бірін аз ойлайды
Келгенде жақындасып, қожандасып
Бірін-бірі алмасына еш қоймайды. (Дойбы)

3. Үлкен кіші сандарды сен
Ажыратқың келсе егер
Қандай таңба қояр едің
Қане ойлан куәгер. (Теңсіздік)

4. Патшаларға мола болған
Геометрияға мұра болған. (пирамида)

5. Бірдей санды бірнеше рет
Көбейтуден тұрады
Егер оны ықшамдасаң
Қандай атау болады? (Дәреже)

6. Дүниеде бүтін нәрсе бола бермейді
Көңілге армандаған қона бермейді
Бүтін нәрсе бөлігін көрсететін
Қандай сан бар достарым пікір демейді. (бөлшек сан)

7. Нүктеден екі сәуледен
Құралған айтыш бұл не екен? (бұрыш)

8. Нәрселерді санағанда
Керек ол бізге ауадай
Айтыңдаршы бұл қандай сан
Жан-жағына қарамай. (натурал сан)

5-тур. Математикалық мақал-мәтелдер.
Мақал айтсаң жол көрсетер
Мәтел айтсаң жаныңды жадыратар, - деп келесі турымыз
Мәтелдер сайысына кезек берейік. Ойыншы мақал-
мәтелдегі қажетті санды тауып 3 тілде қазақша, орысша,
ағылшынша атау керек.

1. (2) жарты - (1) бүтін.
2. 100-ден біреуі шешен - (1000) - нан біреуі көсем.
3. (7) рет өлшеп (1) рет кес.

4. (1) кісі қазған құдықтан, (1000) кісі су ішер.
5. (30) тістен шыққан сөз, (30) рулы елге жайылады.
6. Жігіт адамға (70) өнерде аз.

7. (6) ала болса,
Ауыздағы кетеді.

(4) түгел болса,
Төбедегі келеді.

8. (50) жыл да ел жаңа

(100) жылда қазан.

9. (100) сом ақшаң болғанша

(100) жолдасың болсын.

10. Бесік баласы

(5) түлейді.

11. (90) ауыз сөздің

Тобықтай түйін ібар.

6-тур. Формулалар сыры.

Бұл сайыста математикадан формулалар
жасырылады. Тақтада цифрлар жазылған торкөзді
оқушылар тандайды. Әр оқушыға дұрыс жауабы үшін тор
көздегі сан мөлшерінде ұпай қосылады.

10	20	30	40
10	20	30	40

1. $(a+b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$ Қысқаша көбейту формуласы

2. $(U+V)' = U' + V'$ Туындыны қосу формуласы
3. $S = f(b) - f(a)$ Қисық сызықты трапецияның ауданы
4. $V = 1/3 \cdot S \cdot H$ Призманың көлемі.
5. $C^2 = a^2 + b^2$ Пифагор теоремасы
6. $S = 1/2 \cdot a \cdot h$ Үшбұрыштың ауданы
7. $X^2 + Y^2 = R^2$ Шеңбердің теңдеуі
8. $D = b^2 - 4ac$ Дискриминантты табу формуласы.

7-тур. Ойлан тап. Команда капитандарына.
30 секундта 30 сұраққа жылдам және тез жауап беру
керек. Әрбір дұрыс жауап 5 ұпай қойылады. Әр топқа 15
сұрақтан келеді.

1. Геометрияның жазықтықтағы фигураларды зерттейтін
бөлімі. (Планиметрия)
2. Жазықтықтың негізгі геометриялық фигурасы. (нүкте)
3. «Қатаң» деген атқа ие болған фигура. (үшбұрыш)
4. Жазықтықтағы қиылыспайтын екі түзу. (параллель)
5. Қосу амалын өрнектейтін белгі. (плюс)
6. Тік бұрышты үшбұрыш туралы теорема кімнің атымен
аталады. (Пифагор)
7. Уақыттың өлшем бірлігі. (тәулік)
8. Миллион ұғымын қазақ жеріне алғаш таратқан кім? (Ы.
Алтынсарин)
9. Бұрышты өлшеу құралы. (транспортир)
10. Тек бір жағынан шектелген түзу. (сәуле)
11. Бағыты бар кесінді. (вектор)
12. Белгісіз бар теңдік. (теңдеу)
13. Санның жүзден бір бөлігі. (процент)
14. 100 жыл. (ғасыр)
15. Квадраттық функцияның графигі. (парабола)

1. Геометрияның кеңістіктегі фигураларды зерттейтін
бөлімі. (стереометрия)
2. Нүктенің орнын анықтайтын сан. (координата)
3. Тік бұрыш жасап қиылысатын екі түзу. (перпендикуляр)
4. Көпбұрыштың барлық қабырғаларының қосындысы.
(периметр)
5. Азайту амалын өрнектейтін белгі. (минус)
6. Кубтық функцияның графигі. (гипербола)
7. Делелдеусіз қабылданатын сөйлем. (аксиома)
8. Үшбұрыш төбесінен қарсы жатқан қабырғаның ортасын
қосатын кесінді. (медиана)
9. Бұрыштың түрлері. (сыбайлас, сүйір, доғал, тік)
10. Тік бұрышты үшбұрышта көлбеудің ролін атқаратын
қабырға. (гипотенуза)
11. «Кем» ұғымына қарама-қарсы ұғым. (артық)
12. Қалдықты табу үшін пайдаланатын амал. (бөлу)
13. Аристотельден кейінгі екінші ұстаз атанған кім? (Әл-
Фараби)
14. Шеңбер ұзындығының диаметрге қатынасы. ((Писаны)
15. Бұрышты қақ бөлетін түзу. (биссектриса)

Қорытынды.
Сайыс-толқын айналған қатты ағысқа
Табылғандай таным да, жат дауыста
Біреу озып келеді қатарынан
Біреу кейін келеді аптығыста
Сайыс-толқын жатқандай асып-тасып
Біреу мығым, біреулер шалыс басып
Бұл сайыста байқалар ғұлама ойлар

Жеңсең де, жеңілсең де қалма жасып, деген өлең
шумақтарымен жеңген команданы анықтау үшін сөз
өділқазылар алқасына беріледі. Бүгінгі сайысымыздың
жеңімпаздарын құттықтай отырып, «Математика
ғылымдардың патшасы» атты сайысымызды аяқтаймыз.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ ШОУ «ОДИССЕЯ РАЗУМА»

Цель урока:

Формирование интереса к общественным наукам,
развитие логического мышления и ораторского
мастерства через игру, воспитание самостоятельности и
чувства ответственности

а) образовательная
сформировать умения и навыков по предметам,
контроль знаний.

б) воспитательная
осуществлять нравственное воспитание: патриотизм,
гуманизм, интернационализм, уважение к людям,
осуществлять трудовое воспитание: уважение к труду,
стремление к труду, осуществлять эстетическое
воспитание: чувство прекрасного, стремление к красоте

в) развивающие
развивать интеллект: умение анализировать,
сравнивать, обобщать, выделять главное
развивать общие умения: работа со справочной
литературой, с инструментами
развивать познавательный интерес: стимулы развития
познавательного интереса, историзм, современные
достижения науки и техники.

Наглядное пособие:
мультимедия, шары, слайды, буклеты, газеты, эмблемы,
раздаточные карточки

Программа игры:

1. Знаете ли вы что...?
2. Полиглот
3. Математическая разминка (логические вопросы)
4. Великолепная пятерка
5. Конкурс красноречивых

Мы рады приветствовать всех Вас на нашей
интеллектуальной игре. Здесь и сейчас померятся
лучшие знатоки истории, географии, химии, биологии,
физики.

Подходи честной народ,
Конкурс года здесь идет!
Собирайся, кто умен,
За смекалку приз даем.

Представляем участников в таком порядке:
Любимое занятие
Любимое блюдо
Любимые фильмы
Любимое кино
Девиз:

Оспанова Амина Умирбековна
Преподаватель истории и
географии

Оценивать знание участников будут преподаватели
колледжа по истории, по географии, по химии, по
географии, по физике. Каждому участнику
засчитывается по 1 баллу

Наша игра сегодня даст Вам возможность проявить
свой интеллект и доказать всем, что вы действительно
знатоки истории, географии, химии, биологии, физики то
есть дисциплин, которых изучает общество.
И так начинаем игру:
1-тур Знаете ли вы что...?
Этот тур предназначен для тех, кто много читает,
познает, интересуется загадками природы и вселенной.
Так, давайте начнем игру!

Вопросы I-го тура

1. Отец Истории? - Геродот
2. Свод законов Таукехана - Жетыжаргы
3. Государственный язык - казахский
4. Автор музыки нашего гимна - Шамши Калдаяков
5. Заповедник расположенный на территории
Кызылординской области - Барсакелмес
6. Би среднего жуза - Казбекби
7. Сколько областей в Казахстане? - 14
8. Самый древний город в Казахстане - Тараз
9. Самая высокая точка в Казахстане - Хан Тенгри
10. В каком городе расположен пластмассовый завод в
Казахстане? - Атырау
11. Плата за кредит - проценты
12. Наука, изучающая народов население, его
численность? - демография
13. Что означает в переводе с латинского «витамин»? -
жизнь

14. Автор книги «Путь Абая» - Мухтар Ауэзов
15. Столица Канады - Оттава
16. Столица США - Вашингтон
17. На какой горе собирались греческие боги? (на Олимпе)

Ұстаз қоржынынан

18. Как называется военно – историческое кольцо? – Блокада
19. Уменьшение покупательской способности денег – инфляция
20. Как называется бумажные деньги? (банкноты)
21. Символ Астаны? (Байтерек)
22. Как называется информация о товаре? (реклама)
23. В какой реке утонул Чапаев? (Урал)
24. Как называются товары привезенные из границы? (Импорт)
25. Как называются металлические деньги? (Монеты)
26. Гадание на руке это..... (Хиромантия)
27. Когда сладости бросает на виновников торжества? (Шашу)
28. Утверждение не вызывающее сомнений? (Аксиома)
29. Что такое квартет? (Коллектив 4 человека)
30. Самая большая пирамида? (Хеопса)
31. Как называется незаконное ввоз товара? (Контрабанда)
32. Как называется сферический купол юрты? (Шанырак)
33. Каким должно быть число цветов в букете? (Нечетным)
34. Для чего используются банкноты? (чтобы обналить деньги)
35. Назовите самое большое озеро в мире? (Каспийское)
36. Назовите птицу – символ мира? (голубь)
37. Сакская царица, известная в истории? (Томирис)
38. Где находится Эрмитаж? (в Санкт-Петербурге)
39. Кто из древних философов изучал медицину? (Ибн-Сина)
40. Всенародное голосование это..... (Референдум)
41. Страна восходящего солнца (Япония)
42. Ученый основатель многих наук и искусств, первый философ Востока (Аль-Фараби)
43. Мифический конь, изображенный на гербе Казахстана (Тулпар)
44. Песня с которой начинается той (Тойбастар)
45. Философия в переводе с греческого означает..... (Любовь и мудрость)
46. Кто из казахских певцов получил звание «Золотой голос Казахстана»? (А. Днишев)
47. Как называется наука, изучающая народонаселение его численность, состав, изменение (Демография)
48. Как называются товары, проданные за границу? (экспорт)
49. Что такое глобус? (Модель земного шара)
50. Какая дуга вошла в военную историю XX века? (Курская дуга)

2-тур Полиглот

- 1 ведущая:**
На земном шаре, по подсчетам ученых – языковедов, свыше 2500 различных языков. Однако большинство населения нашей планеты говорит только на 13 языках.
- 2 ведущая:**
Можно ли выучить все языки, если невозможно сократить их число? Сын одного плотника из Болонии Джузеппе Гаспар Меццофанти знал 30 европейских, 5 африканских, 7 азиатских, а всего, видимо, около 100 языков.
- 1 ведущая:**
Лев Толстой в совершенстве владел французским, английским, латинским, испанским, итальянским, чешским, болгарским языками. В его библиотеке в Ясной Поляне до 22 тысяч книг и журналов на 35 языках мира.

БІЛІМ ІННОВАЦІЯ

Ұстаз қоржынынан

- через 72 часа? (нет, так как через 72 часа будет ночь)
4. Быстро сосчитай: сколько пальцев на двух руках? А сколько пальцев на 10 руках? (50)
5. Летела стая уток, одна утка впереди и две позади, одна позади и две впереди; одна утка между двумя и три в ряд. Сколько летело уток? (три утки друг за дружкой)
6. В комнате 4 угла. В каждом углу сидит кошка. Против каждой кошки сидят три кошки, и на хвосте у каждой кошки сидят по кошке, сколько в комнате кошек? (4 кошки, каждая из которых сидит на своем хвосте в своем углу комнаты).
7. В корзине 5 яблок. Как разделить эти яблоки между 5 малышами так, чтобы каждому досталось по яблоку и одно яблоко осталось в корзине. (Одному малышу нужно отдать яблоко вместе с корзиной)
8. Сколько месяцев в году содержат 30 дней? (11 месяцев)
9. Летели галки, сели на палки. Сели по одной – галка лишняя, сели по две – палка лишняя. Сколько было галок? Сколько было палок? (4 галки, 3 палки)
10. Горело 7 свечей, две свечи погасили. Сколько осталось свечей? (осталось 7 свечей)
- 4 тур «Великолепная пятерка»**
- 2 ведущая:**
В этом туре были собраны вопросы из пяти наук как: физика, химия, история, география. Многие вопросы имеют многовековую историю и являются маленькими научными шедеврами. Предлагаемые вопросы посылны всем учащимся. Но главное нужно уметь или научиться рассуждать, основывать, доказывать, так как без этого невозможно добиться успехов в любом деле.
- Условия игры: Перед вами несколько кубиков. За каждым кубиком скрываются вопросы, в зависимости от сложности вопроса проставлены очки. За каждый правильный ответ участнику прибавляется очко соответствующего кубика.

Химия

1. Для лечения какой болезни используется муравьиная кислота? (ревматизм)
2. Где применяются спирты? (в медицине, в парфюмерии)
3. Он -17-ый ребенок в многодетной семье, отец был директором местной гимназии, а также он является тестем русского поэта Александра Блока. (Менделеев Д.И.)
4. В каком году открыт фосфор? (1669)
5. Это был великий русский ученый, физик-технолог, литератор. Он создал впервые в России химическую лабораторию. По его инициативе в 1755 году был открыт Московский университет. Он много занимался русским

БІЛІМ ІННОВАЦІЯ

языком, грамматикой и стихосложением. Одной из главных тем его поэзии была восторженная похвала науке, в том числе, химии. Как звали этого русского ученого? (М.В. Ломоносов)

6. Это слово образовано от названия острова Кипр. Какой это химический элемент? (сиргум)
7. Они открыли полоний и радий. Ей было 24 года, когда она приехала из Польши в Париж. В Париже она встретила молодого ученого, с которым связала свою личную жизнь и научную карьеру. Как звали эту пару? (Мария Склодовская Кюри и Пьер Эжен Кюри).

Физика

1. Единица измерения магнитной индукции (тесла)
2. Основные 3 утверждения МКТ?
А) Вещество состоит из частиц или молекул
В) Частицы хаотично (беспорядочно) движутся
С) Частицы взаимодействуют друг с другом
3. Чему равна постоянная Больцмана? $K = 1,38 \cdot 10^{23}$ Дж/К
4. Возникающий в замкнутом контуре индукционный ток своим магнитным полем противодействует тому изменению магнитного потока, которым он вызван. Как называется это правило? (Правило Ленца)
5. Какие бывают электрические соединения проводников? Последовательное, параллельное, смешанное
6. Кто был основоположником МКТ? Ломоносов
7. Перечислите основные законы оптических явлений
А) Закон прямолинейного распространения света
В) Закон независимости световых пучков
С) Закон отражения
Д) Закон преломления
8. Чему равна скорость света? $C = 3 \cdot 10^8$ м/с

География

1. Ведущие места в международном туризме занимают? (Испания, Италия)
2. В каком географическом поясе Евразии можно собрать 3 урожая в год? (тропическом)
3. Норма шума для жилых районов крупных городов находится в пределах: (Вьетнама)
4. Главная продовольственная культура стран Азии? (Рис)
5. Какой процент населения Земли проживают на территории Евразии? (75%)
6. Самое большое в мире островное государство? (Индонезия)
7. Красное море образовалось в

Ұстаз қоржынынан

результате... (Медленных колебаний земной коры)
История

1. Священная книга персов? (Авеста)
2. Брак среди родственников (эндогамия)
3. К какому сословию Древней Индии относятся «войны и правители»? (кшатри)
4. В чем выражались мышление и представления египтян? (в постройках и иероглифах)
5. Как в исламе называют ежедневную пятикратную молитву? (намаз)
6. Кто изобрели шахматы? (индейцы)
7. Дворяне в Японии. (самурай)
8. Как еще по другому называли хана Абылая? (Абилмансур, Сабалак)
9. Из скольких букв состоял алфавит японцев? (48)
10. Самая ранняя Египетская пирамида? (Джосера)
11. Основатели Казахского ханства? (Джанибеки Кирей)
12. Какую страну называли страной фараонов? (Египет)
13. Годы жизни Абылай хана? (1711-1781)
14. Перечислите биев 3х – жузов. (Толе би, Айтеке би, Казыбек би)
15. Где найден золотой человек? (в кургане Иссык)
16. Основатель буддизма? (Сидхартха Гаутама)

3 тур «Конкурс красноречивых»

Игра учит быстрому, почти моментальному применению общего правила к частому случаю.

/// Участники шоу ///

/// Тур «Знаете ли вы что?» вопрос – ответ ///

БІЛІМ
ИННОВАЦИЯ

тренирует мышление, так как каждый ответ связан с напряженной работой мысли. Игра развивает внимание, требует сообразительности и гибкости ума. Ведущий раздает игрокам листки бумаги с неоконченными пословицами. Игроки должны вставить в пословицы необходимые по смыслу слова. За каждый ответ присуждается балл.

1. За двумя зайцами пойдешь - ни одного не поймаешь
 2. Что посеешь, - то и пожнешь
 3. Не имей 100 рублей, а имей 100 друзей
 4. Земля родная - колыбель золотая
 5. Дружба дружбой, а - а служба службой
 6. Многословие серебро - молчание золото
 7. Век учись - век живи.
 8. Ученье свет - а не ученье тьма
 9. Озеро с озером сходится - поток с потоком сводится
 10. Почетному гостю - почетная еда
 11. Без труда не вынешь - рыбку из пруда
 12. Без копейки нет рубля, - без жеребенка нет коня
 13. Наука море, - а знанье лодка
- Вот мы определили самых умных, самых эрудированных и самых находчивых студентов первокурсников. На этой веселой ноте мы Вам говорим Досвиданья!

ҮЙІРМЕНИҢ ҮЙРЕТЕРІ КӨП

«ШЕБЕРДІҢ ҚОЛЫ ОРТАҚ»
ҚОЛӨНЕР ҮЙІРМЕСІ«Шебер қолдар» үйірмесінің жетекшілері:
Накипова Нұргүл, Досжанова Гүлжамила

үйірме ашты. Олар gobelen тоқу, бисермен жұмыс, әшекей бұйымдарды орнату, майлы бояумен сурет салу, тоқу технологиясы, тігу технологиясы бойынша, тамақ әзірлеу технологиясынан және т.б. қолөнер түрлеріне оқушыларды үйретуде

«Шебер қолдар» үйірмесінің мақсаты:

Колледжде 2009-2010 оқу жылына төмендегідей бағыттарда үйірмелер ашылып, оның жетекшілері бекітіліп, олардың жұмыс бағдарламасы жасалып, бекітілді. Кейбір «Заң клиникасы» «Құқықтық пәндер», «English around us» орыс тілі және шет тілі бірлестігінің «Шебердің қолы» үйірмелерінің ашылуы қарастырылуда. «Шебердің қолы ортақ» атты шебер қолдар үйірмесін құру сәуір айына жоспарланған болатын. «Шебердің қолы ортақ» үйірмесінің жетекшілері Накипова Нұргүл мен Досжанова Г.С. дарынды, ісмер оқушыларды жинап

Оқушылардың бос уақытын бақылау, қызығушылығын ояту, белгілеп алған міндеттер мен жоспарларды орындауға бағытталған әрекетті ұйымдастыру, басқаларды қандай да бір жұмыс атқаруға бағыттау, бірге жұмыс жасайтын көмекшілер тауып, олардың ой-өрісін, қабілетін дамытуға ықпал ету, ұнамды, басқаларға үлгі бола алатын адамдармен дұрыс қарым-қатынас орнату

«Шебердің қолы ортақ» үйірмесінің бағдарламасы
(134 сағат)

№	Іс атауы	Керекті құрал-жабдықтар	Сағат саны
1	Кіріспе сабақ. Үйірменің бағдарламасымен таныстыру. Техникалық қауіпсіздік және санитарлық-гигиеналық ережелермен таныстыру. Техникалық-технологиялық мағлұматтар		2
2	Гобеленмен жұмыс	Мата, түрлі-түсті жіптер, ине	2
3.	Бисермен жұмыс	Мата, бисер, желім	2
4	Кесте тігу	Мата, түрлі-түсті жіп, ине	2
5	Майлы бояумен сурет салу	Картон., акварель, ПВА	2
Тоқу технологиясы			
6	Тоқыма жіпті іліп алу	Тоқитын сым, тоқыма жіп	2
7	Тоқу түрлерімен таныстыру	Тоқитын жіп, тоқитын сым	4
8	Шарф тоқу	Тоқитын сым, тоқитын жіп	4
9	Пинетка тоқу	Тоқитын сым, тоқитын жіп	4
10	Жеңсіз тоқу	Тоқитын сым, тоқитын жіп	8
11	Шалбар тоқу	Тоқитын сым, тоқитын жіп	

ҮЙІРМЕНІҢ ҮЙРЕТЕРІ КӨП

№	Іс атауы	Керекті құрал-жабдықтар	Сағат саны
Тігу технологиясы			
12	Тігіс түрлерімен таныстыру	Ине жіп, мата қиындысы	2
13	Кесте тігу	Ине жіп, түрлі-түсті жіп, мата қиындысы	2
14	Ою-өрнек ою	Ине жіп, түрлі-түсті жіп, мата қиындысы	2
15	Өшекей бұйымдарын орнату	Ине жіп, түрлі-түсті жіп, мата қиындысы	2
16	Құрақ құрау	Ине жіп, түрлі-түсті жіп, мата қиындысы	4
17	Жамау	Ине жіп, түрлі-түсті жіп, мата қиындысы	2
18	Макраме	Жіп	6
Тамақ әзірлеу технологиясы			
19	Тағамдарды дайындау, әшекейлеу, ұсыну, өз бағасын есептеу	Тағам түріне қарай	2
20	Қамыр илеу	Ұн, су, тұз, жұмыртқа	2
21	Халқымыздың екінші ет тағамдарын дайындау, палпу, қуырдақ (Оқушылардың өз қалауы бойынша)	Тағам түріне қарай	8
22	Гарнир, тұздық қосылған екінші тағамдарды дайындау (Оқушылардың өз қалауы бойынша)	Тағам түрлеріне қарай	8
23	Салат жасау	Салат түріне қарай	8
24	Ұн тағамдарын дайындау, (бисквит, печенье және қамыр өнімдерін пісіру)	Тағам түріне қарай	10
25	Бірінші тағамды пісіру (Оқушылардың өз қалауы бойынша)	Тағам түріне қарай	8
26	Котлет, тефтели, рулет пісіру	Тағам түріне қарай	8
27	Балық тағамдарын әзірлеу	Тағам түріне қарай	4
28	Қазы айналдыру, әспі, қима, дірілдек, бұжы дайындау	Тағам түріне қарай	10
29	Тосап, компот дайындау	Тағам түріне қарай	4
30	Күздік салаттар дайындау	Тағам түріне қарай	6

ҮЙІРМЕНІҢ ҮЙРЕТЕРІ КӨП

Огай Виктор
ФП-9-28

Қызылорда облысы бойынша
Джиу-джитсудан 2007-2008
жылдары 2 мәрте жүлдегері,
Қазақстан біріншілігінен 1-
орын иеленген спорт шебері

Ертаев Мұрат
Ю-9-18

Карате –до-дан спорт шебері
Лас-Вегаста өткен Әлем
біріншілігінен 1-орынды
иеленді.
Халықаралық және
республикалық жарыстардың
бірнеше дүркін 1-орын иегері

Киікбаев Ербол

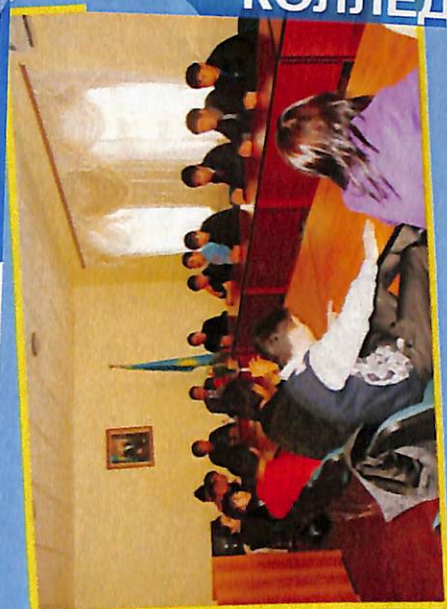
Грек-рим күресінен
2 дүркін
Азия ойындарының қола
жүлдегері, яғни Тайпейде
өткен Азия біріншілігінен 3-
орынды иеленді.
Қазақстан Республикасының
чемпионы

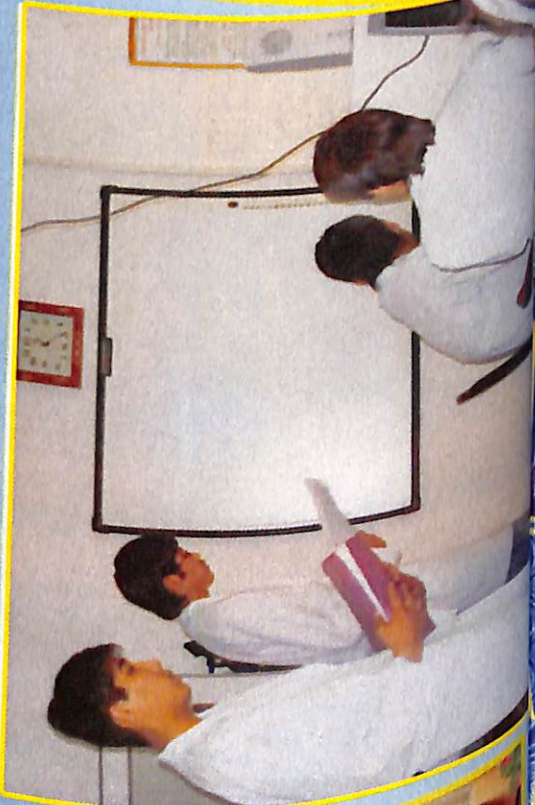
Бокстан Халықаралық
дәрежедегі спорт
чемпионы, Миланда Әлем
біріншілігінен 5-орын, Қазақстан
біріншілігінен 1-орынды
иеленген спорт шебері

КОЛЛЕДЖ ТЫНЫСЫ

БІЛІМ және
ИННОВАЦИЯ

КОЛЛЕДЖ ТЫНЫСЫ

Мәсiрiрiтeм Жаңа-жандығы жағдeсi әрiн

БІЛІМ және
ИННОВАЦИЯ

Егемен елім ержетті

"Дағарыста жаңару мен даму"

Армасын, өз Наурыз!

Мухамедова Енлик
студентка группы Ю-9-27

БЕРЕГИТЕ МАТЕРЕЙ!

Любовь к Родине начинается с любви к матери. И все лучшее, что в человеке, достается ему от матери.

Нет ничего святее слова «мать». Оно рождается вместе с нами. Любовь к матери заложена в нас самой природой. Это чувство живет в человеке до конца его дней. Как можно не любить мать, если ты обязан ей своим появлением на свет? Место матери в нашей жизни совершенно особое, исключительное. Мы всегда несем ей свою боль и радость. И находим понимание.

Материнство – это великая миссия женщины. Мать находит себя – должна находить! – в беззаветной любви, посвященности детям, а дети отвечают ей – должны отвечать! – тоже любовью, вниманием, заботой.

Как известно, было написано немало произведений о матери. Для всех мама – олицетворение всего самого святого: правдивости, нравственной чистоты, верности. Заметное место во всех произведениях занимает большой цикл рассказов о матери, написанных им в разные годы. В годы Великих бедствий, в годы сталинской репрессии и в годы Великой Отечественной Войны и т.д. Везде созданы сильные, романтические образы, воспеты всепобеждающие силы материнской любви.

У казахского писателя Габита Мусрепова это традиционное символическое значение углубляется. Овеянные романтикой образы Капии, Нагимы, Аклимы настолько реальны. Образы героинь рассказов претерпевают эволюцию. Мужественные натуры, способные на самопожертвование во имя жизни на земле, они воплощают в себе богатства материнской души.

Героиня рассказа «Мужество матери» Нагима ценою собственной жизни готова защитить бойца. Ни пытки, ни мучения не могут сломить ее волю, заставить предать человека. Пусть он не ее сын, но материнские чувства Нагимы распространяются и на него. Героиня рассказа «Материнский гнев» идет на все

мыслимые муки ради спасения единственного сына. Ее подвергают изощренным пыткам, она терпит и жестокость тюремщиков, и голод, и холод.

Идейной стороной романа Ч.Айтматова «И дольше века длится день» стала «Легенда о Манкурте». Эта легенда – гимн материнской любви и проклятия людям, посмеявшимся поднять руку на святое – память человека. Легенды о матери, не поверившей в гибель сына, нашедшей его, трагичны. Сына Найман-аны превратили в манкурта –

Человека, не помнящего прошлое. Этот получеловек, лишенный памяти, у которого не осталось ничего за душой, да и самой души, своими руками убивает родную мать.

Мы, дети – самое дорогое для матери. Счастье матери – это счастье детей. Она бывает строгой, взыскательной, потому что понимает свою большую ответственность за сына или дочь, желает им добра. Мать – первый учитель и друг ребенка, причем самый близкий и верный. Любовь матери еще и абсолютно бескорыстна, абсолютно искренна.

Как говорится в поэме «Берегите матерей»:
Песни мамы!... Сколько самых разных
Пелось в доме, в поле, у ручья...
Не было б на свете мамы-
Я бы не был, я бы не был я.
Песни мамы... Скромность и величие,
Сердце мамы – кладь тайных сил...
Завещал отец мне, умирая:
Душу дома, маму береги!

Мы в вечном, неоплатном долгу перед матерью, чья любовь сопровождает нас всю жизнь. Не всегда мы ценим труд матери, воздаем ей должное, выражаем глубокую сыновнюю любовь и благодарность. А ведь ничто так не согревает душу матери, ласковые слова сына или дочери.

МҰНАЙ САЛАСЫНА ҚАТЫСТЫ МЕМЛЕКЕТТІ РЕТТЕУДІ ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ФП-9-18 оқу тобының студенті
Рамберген Куанар

Қазіргі әлемде және Қазақстанда мұнай және газ саласында болып жатқан оқиғаларға байланысты Қазақстанда «мықты мемлекет және күші бар заң қажет» екені объективтік заңдылықтардың нәтижесінде туындайды. Бұл баяндама мемлекетімізді әлсіз және заңдарымызды күшсіз деп бағаламайды, керісінше мемлекетіміздің әрі қарай нығайтын және заңдарымыздың біркелкі орындалуы мен халықаралық мұнай компаниялары тарапынан құрметтелуін арттыруға байланысты автордың ұсыныстарын білдіреді. Енді толығырақ осы ұсыныстарды қысқаша келтіре кетейік.

Біріншіден, біздің ойымызша Қазақстан Республикасы бекіткен халықаралық шарттардағы мемлекетіміздің құқықтарын мұнай және газ саласын, сондай-ақ, стратегиялық маңызы бар салаларды реттейтін заңдарға енгізу қажет деп есептейміз. Дәлірек айтқанда, 12 желтоқсан 1974 жылы қабылданған «Мемлекеттердің экономикалық, құқықтары мен міндеттері хартиясында» көрсетілген мемлекеттің құқықтарын енгізу қажет. Атап айтқанда, жоғарыда аталған Хартияның 2-ші бабының 2-ші тармағында «Әрбір мемлекет: а) өзінің ұлттық мақсаттары мен бірінші кезектегі міндеттеріне сәйкес өзінің ұлттық және қаулыларына сәйкес шетел инвестициясын реттеуге және бақылауға; б) өзінің ұлттық юрисдикциясының әрекет ететін шекте өзінше бақылауға және осындай қызмет мемлекеттің заңдарына, нормаларына және қаулыларына қайшы келмеуі және оның экономикалық және әлеуметтік саясатына сәйкес келуі үшін шаралар қолдануға; с) шетел меншігін ұлттандыруға, экспроприация жасауға немесе басқа қолданған мемлекет өзінің заңдарын және қаулыларын ескере отырып өтемақы төлеуге тиіс. Кез-келген сәтте

өтемақы туралы мәселе дау тудырған жағдайда ұлттандырушы мемлекеттің ішкі құқығымен және оның соттарымен шешіледі». Біздің ойымызша, халықаралық нормаларды ішкі құқыққа енгізу арқылы екі мақсатқа қол жеткізуге болады, біріншіден мемлекетіміздің құқықтары кеңейеді және ол халықаралық құқықпен және ішкі құқықпен негізделеді. Екіншіден, әрбір инвестиция салатын компания мемлекеттің ішкі заңымен танысатыны белгілі, сондықтан бұл нормалар құқық бұзушылықтардың алдын-алу функциясын атқаратынына сенеміз. Халықаралық құқықты ішкі құқыққа енгізу тәжірибесі елімізде бар мысалға, «Мұнай туралы» заңның 36-5 бабы халықаралық теңіз құқығымен сабақтасып жатыр.

Екіншіден, мұнай және газ саласы еліміздің стратегиялық маңызы бар саласы болғандықтан, бұл салада жұмыс жасайтын компаниялардың қызметі халықаралық стандарттарға сәйкес болуы тиіс. Сондай-ақ, мұнай компанияларының жауапкершілігін халықаралық дәрежеге көтеруіміз керек деп есептейміз. Сонымен қатар, мұнай саласын реттейтін заңдардағы жалпылама талқылауға мүмкіндік беретін нормалардан арылуымыз қажет. Мысалы, еліміздің «Мұнай туралы» заңының 30-бабының 3-ші тармағында «Мердігер барлау мен өндіру кезінде Кен орындарын игерудің оң тәжірибесін алуға міндетті» делінген. Бұл норманы көңінен талқылауға болады, сондықтан оны болдырмай үшім, біздің ойымызша, еліміздің құзіретті органы әлемдегі мұнай компанияларының жұмыс жасауын зерттеп, бірыңғай тәжірибесін еліміздің заңдарына бекіткен дұрыс деп санаймыз. Сондай-ақ, жоғарыда аталған заңның 36-1 бабының 2-ші тармағында «Төңізде мұнай операцияларын жүзеге асыратын мердігерлер теңізде қоршаған ортаны қорғаудың ең таңдаулы практикасын басшылыққа алуға міндетті» делінген. Бұл нормада нақты талап қоя алмайды, өйткені «ең таңдаулы практика» еш жерде анықталмаған. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1997 жылғы 27 қаңтардағы №105 қаулысымен бекітілген «Қазақстан мұнай операцияларын жүргізудің тәртібі туралы ережеде» ең таңдаулы практика кездеспейді.

Үшіншіден қоғамның дамуына және ағымына сәйкес қоғамдық қатынастар күрделеніп келе жатқандығын ескере отырып, арнайы кодекстерді қабылдаған дұрыс деп санаймыз. Себебі, Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық кодексі және Қылмыстық

кодексі құқық бұзушылықтардың аз құрамын қамтыған. Біздің ойымызша, құқық салалар бойынша жасаудан пән бойынша жасауға көшу керек сияқты. Заң ғылымында құқық нормалары үш элементтен тұратынын білеміз, олар: гипотеза (болжам), диспозиция және санкция. Біздің заңдарымызда бұл элемент бір заңдан кездеспейді, сондықтан көбінесе норманың құрамын сілтеу және бланкеттік сілтеу жолымен толықтырып отырамыз. Бұл кейбір ережелердің үшінші элементісіз (санкциясыз) қалуына себеп болады. Мысалы «Мұнай туралы» заңның 30-3 - бабының 2-ші тармағында «мердігер құзіретті орган мен жер қойнауын пайдалану және қорғау жөніндегі уәкілетті органға Кен орындарын ашылуы туралы осындай ашылу кезінен бастап он күннің ішінде хабарлауға және кен орнын бағалау жүргізуге міндетті» деп көрсеткен. Дәл осы ережені бұзған нақты жауапкершілік ешбір кодексте көрсетілмеген. Бұл үшін тек ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық кодексінің «275-бабы Жер қойнауын пайдалану бойынша операциясын жүргізу ережесін бұзу» кездеседі. Бұл, әрине барлық ережеге ортақ бір жауапкершілік. Егер тарихқа қарайтын болсақ, біздің эрамызға дейінгі XVIII ғасырда Вавилонды басқарған патша Хаммурапидың заңдарының әрбір бабы осы құқық нормаларының үш элементінде бір баппен қамтыған. Әрбір баптың құрылымы қазіргі құқық теориясындағы құқық нормаларының құрылымын толық қамтиды. Құқық нормаларының құрылымы былай болу қажет: «Егер ... (болжам), онда... (ереже) әйтпесе ... (санкция)».

Төртіншіден, Қазақстанда кәсіпкерлік және кәсіпкерлік емес қызметпен айналысатын заңды тұлғалар мен жеке тұлғалар үшін «Іскерлік этика кодексі» қабылдау қажет. Біз мемлекет пен құқық теориясынан білетініміз қоғамда әр түрлі нормалар, әрекет етеді, атап айтқанда құқықтық нормалар, моральдік нормалар, діни нормалар, салт-дәстүр нормалары және тағы басқалары. Қоғамның толып жатқан қатынастарының барлығын құқықтық нормалармен ғана, заңдармен реттеу мүмкін емес. Сондықтан, құқықтық нормалар реттемеген кейбір қатынастарды моральдік нормалар реттейді. Бірақ осы моральдік нормалардың тиімділігін арттыру үшін мемлекеттік органдарға моральдік нормаларды бұзған жеке және заңды тұлғалар үшін әр түрлі шаралар қолдана алатындығы еліміздің заңдарында бекітілуі тиіс. Мысалы, шетел компаниялары Қазақстан азаматтары жұмыста әр түрлі кемсітулер байқалса (шетел азаматтары мен жергілікті азаматтың жалақысының айырмашылығы), онда уәкілетті орган бұндай кемсіту жіберген жеке және заңды тұлғаларға шетел жұмыс күшін тарту лицензиясын ұзартпауға не кері шақырып алу немесе басқа да экономикалық шаралар қолдану қажет деп есептейміз.

Бесіншіден, мұнай және газ саласы Қазақстан үшін стратегиялық маңызы бар сала болғандықтан және мемлекеттің даму теориясындағы «Sustainable development» немесе «тұрақты даму» теориясын ескере

отырып, болашақ ұрпаққа өз үлесін қалдыру мақсатында біз мұнай және газ, сондай-ақ стратегиялық маңызы бар салалардың заңдарының мәртебесін «арнайы заңнан» жаңа мәртебе, яғни «биліктік қатынастарды реттейтін заңдар» мәртебесін беруіміз керек деп есептейміз. Және де жоғарыда аталған ұсыныстардың қорытындысы ретінде стратегиялық маңызы бар салаларға заң нысанында емес «Кодекс» нысанында заңдар қабылдау қажет.

Қазақстан Республикасы өңірлерінің 2007 жылғы қаңтар-мамырындағы әлеуметтік-экономикалық дамуы. Өнеркәсіп. 2007 жылдың қаңтар-мамырында өнеркәсіп өндірісі көлемінің өсуі 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда республиканың барлық өңірлерінде байқалды. Ең көп өсімге Батыс Қазақстан (22.1%-ға), Жамбыл (15.8%-ға), Ақмола (14.5%-ға) облыстары мен Астана қаласында (20.3%-ға) қол жеткізілді. Жоғары өсу қарқыны Атырау және Оңтүстік Қазақстан облыстарында (тиісінше, 11.1%-ға және 10.5%-ға) байқалды. Сонда 7 өңірде өнеркәсіп өндірісінің республикалық деңгейден асып түсті. 2007 жылғы қаңтар-мамырда өнеркәсіп өнімі көлемінің өсуі (кемуі) (2006 жылғы қаңтар-мамырға, %-бен) Өнеркәсіп өндірісінің өсуі және өңдеу өнеркәсібінің серпінділік дамуы есебінен болды. Шикі мұнай өндіру (24.4%-ға), Атырау (10.8%-ға), Батыс Қазақстан (3.7%-ға), Манғыстау (5.6%-ға), Қызылорда (4.8%-ға) облыстарында өсті, осы кезеңде Ақтөбе облысында (5.8%-ға) төмендеді. Газ конденсатын өндіру Батыс Қазақстан (23.6%-ға) мен Жамбыл (10%-ға) облыстарында өсті. Маңғыстау облысында (14.6%-кеміді), Мыс кенін өндіру Шығыс Қазақстан облысында (9.5 есе) өсті, Қарағанды облысында теміркенді (9.5 есе) өсті, Қостанай облысында темір қорыту (73.9%-ға), Қостанай (52.7%-ға) және Павлодар (4.7%-ға) облыстарында өсті, Шығыс Қарағанды (8.7%-ға) кеміді. Өңделмеген Қазақстан облысында (13.4%-ға) кеміді. мырыш өндіру Шығыс Қазақстан облысында өсті, ал Қарағанды облысында (1.7 есе) өсті, ал Тазартылған мысты қорыту Қарағанды облысында (59.2%-ға) және Алматы қаласында оны өндіру (5.8%-ға) және Алматы облысында жолаушыларға Шығыс Қазақстан облысында шығаруы 36.0%-ға төмендеді. Шығыс Қазақстан облысында өндіру көлемінің ең жоғары арналған жеңіл автомобильдер (72.5%-ға), Астана қаласында артты. Электр энергиясын өндіру көлемінің ең жоғары өсімі Жамбыл облысында (17.5%-ға), Шығыс Қазақстан (30.6%-ға), Қызылорда (10.1%-ға) облыстарында тіркелді, ең көп төмендеуі Алматы қаласында (33.5%-ға) байқалды. Сары май өндіру көлемінің ең жоғары өсімі Оңтүстік Қазақстан (66.7%-ға), Алматы (5.3%-ға) облыстарында байқалды. Осы уақытта сары май өндіру көлемінің ең жоғарғы кемуі (7.8%-ға), Қостанай (72.7%-ға) және Батыс Қазақстан Астана қаласында (44.4%-ға), Солтүстік Қазақстан (59.5%-ға), Ақтөбе (44.4%-ға) облыстарында тіркелді. Тазартылған (39.6%-ға) майын өндіру Оңтүстік Қазақстан (2.7 есе), күнбағыс майын өндіру Ақтөбе (1.8 есе) облыстарында өсті. Қарағанды, Шығыс

Қазақстан және Қостанай облыстарында оны өндіру көлемі (тиісінше 41,2%-ға, 42,8%-ға және 40,8%-ға) төмендеді. Жеміс және көкөніс шырындарын өндіру 2006ж. қаңтар-мамырмен салыстырғанда Қостанай облысында (7,8 есе), Алматы облысында (2,1 есе) және Алматы қаласында (6,1%-ға) өсті. Жамбыл облысында (45,1%-ға) кеміді. Ауыл шаруашылығы. 2007 жылдың 1 маусымындағы жағдай бойынша өткен жылғы тиісті күнмен салыстырғанда тұтастай алғанда облыстар шаруашылықтарының барлық санаттарында ірі қара мал, жылқы, қой мен ешкі саны өсті.

2007 жылғы қаңтар-мамырда 2006 жылғы осы кезеңмен салыстырғанда ет өндіру көлемінің өсуі Маңғыстау облысынан басқа, барлық облыстарда байқалды. Ет өндіру көлемінің ең жоғары өсіміне Атырау (7,4%-ға), Солтүстік Қазақстан (7,3%-ға) және Қарағанды (6,8%-ға) облыстарында қол жеткізілді. Астана мен Алматы қалаларда және Маңғыстау облысында ет өндіру көлемі 2006 жылғы қаңтар-мамырдағы деңгейде сақталды.

2006 жылдың қаңтар-мамырымен салыстырғанда сүт өндіру көлемінің өсуі Маңғыстау облысынан басқа республиканың барлық облыстарында байқалды. Сүт өндіру көлемінің аса жоғары өсімі Ақтөбе облысында (9,2%-ға) тіркелді. Салыстырмалы жоғары өсу қарқыны Оңтүстік Қазақстан, Қарағанды (тиісінше 6,9%-ға; 5,9%-ға), Алматы және Жамбыл облыстарында (3,5%-ға) өндіру көлемі өткен жылдың тиісті кезеңіндегі деңгейде сақталды. 2007 жылғы қаңтар-мамырда 2006 жылғы осы кезеңмен салыстырғанда жұмыртқа өндірісінің өсуі Қазақстанның 11 өңірінде байқалды. Аса жоғары өсу қарқынына Жамбыл (32,4%-ға), Шығыс Қазақстан облыстары және Алматы қаласы (27,3%-ға) қол жеткізілді. Оның төмендеуі Ақмола (15,4%-ға), Қарағанды (7,3%-ға) және Қызылорда (2,2%-ға) облыстарында байқалды. Маңғыстау облысында және Астана қаласында жұмыртқа өндіру көлемі 2006 жылдың қаңтар-сәуіріндегі деңгейде сақталды. Инвестициялар. 2007 жылғы қаңтар-мамырда негізгі капиталға жұмсалған инвестициялар (жете бағалауды ескере отырып) 931 млрд. теңгені құрады, бұл 2006 жылғы осы кезеңдегіден 10,6%-ға көп. Инвестицияның өсуі республиканың 12 өңірінде байқалды. Ең көп өсуі Батыс Қазақстан (1,8 есе), Ақмола (1,6 есе), Жамбыл, Маңғыстау және Қостанай (әрқайсысында 1,5 есе) облыстарында тіркелді. Жоғары өсу қарқыны, сондай-ақ, Қызылорда (46,2%-ға) және Оңтүстік Қазақстан (26,1%-ға) облыстарында байқалды. Алматы және Астана қалаларында инвестициялар көлемі (тиісінше, 41,9%-ға, 18,1%-ға) өсті. Сол уақытта инвестициялар көлемінің ең көп төмендеуі Қарағанды (32,3%-ға) және Атырау (17,1%-ға) облыстарында тіркелді. Тұрғын үйлерді пайдалануға беру. 2007 жылғы қаңтар-мамырда тұрғын үйлерді пайдалануға беру көлемі өткен жылғы осы кезеңдегі деңгейден республиканың барлық өңірлерінде асып түсті, Жамбыл облысынан басқа, мұнда оның

деңгейінің (9%-ға) төмендеуі байқалды. Аса белсенді тұрғын үй құрылысы Астана қаласында (2,3 есеге өсу), Атырау және Қызылорда облыстарында жүргізіліп жатыр, мұндағы өсім – тиісінше, 2,3 есені және 1,9 есені құрады. Жоғары өсу қарқыны Қарағанды, Ақмола, Қостанай облыстарында және Алматы қаласында байқалды, мұндағы олардың көлемі 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда, тиісінше, 71,1%-ға, 74,6%-ға, 66,9%-ға және 57,9%-ға өсті. Белшек сауда тауар айналымы. 2007 жылғы қаңтар-мамырда белшек сауда тауар айналымының көлемі 681,9 млрд. теңгені құрады және өткен жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда (салыстырмалы бағада) 11,1%-ға өсті. 2007 жылғы қаңтар-мамырда өңірлер бөлінісіндегі белшек сауда тауар айналымы көлемінің өсуі өткен жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда (салыстырмалы бағада) республиканың барлық өңірінде байқалды. Ең жоғары өсуі Астана қаласында (36,8%-ға), Атырау (26%-ға), Жамбыл (26%-ға), Маңғыстау (21,3%-ға) және Ақтөбе (18,3%-ға) облыстарында байқалды. Солтүстік Қазақстан облысында белшек сауда тауар айналымының ең аз өсуі (0,1%-ға) байқалды. Тұтыну бағасының индексі. 2007 жылғы мамырда тұтыну тауарлары мен қызметтерінің бағасы 2007 жылғы сәуірмен салыстырғанда республиканың барлық өңірлерінде өсті.

Бағаның ең жоғары өсімі Алматы (1,3%-ға), Астана (0,8%-ға) қалаларында, сондай-ақ Қызылорда (1,0%-ға), Маңғыстау (1,5%-ға) және Жамбыл (1,0%-ға) облыстарында байқалды. Азық-түлік емес тауарлар бойынша бағаның өсуі барлық өңірлерде байқалды. Азық-түлік емес тауарларға бағаның ең көп өсуі Алматы (1,2%-ға) қалаларында, сондай-ақ Маңғыстау (1,5%-ға) және Жамбыл (1,0%-ға) облыстарында байқалды. Азық-түлік емес тауарлар бойынша бағаның өсуі барлық өңірлерде байқалды. Азық-түлік емес тауарларға бағаның ең көп өсуі Алматы (1,2%-ға), Шығыс Қазақстан (0,9%-ға) және Атырау (0,7%-ға) облыстарында байқалды. Республиканың барлық өңірлерінде, Алматы облысынан басқа, халыққа көрсетілетін ақылы қызметтердің бағалары мен тарифтерінің өсуі байқалды. Ең жоғары өсім Қызылорда (2,0%-ға) облысында, Ақмола (1,9%-ға), Солтүстік Қазақстан (0,9%-ға) және Павлодар (0,8%-ға), сондай-ақ Алматы қаласында бұл байқалды. Осы кезеңде Алматы облысында бұл көрсеткіштер 2007 жылғы сәуірдегі деңгейде сақталды. 2007 жылғы сәуірде Қазақстандағы халықтың жан басына шаққандағы орташа ақшалай табысы (бағалау бойынша) 22287 теңгені құрады. Атырау және Маңғыстау облыстары республиканың аса жоғары табысты өңірлері болып табылады, оларда табыс орташа республикалық деңгейден тиісінше 2,1 есеге және 1,8 есеге асқан. Астана және Алматы қалаларындағы халықтың орташа жан басына шаққандағы ақшалай табыстарының деңгейі орташа республикалық деңгейден (тиісінше, 2 және 1,9 есе) асты.

МАМАНДЫҒЫМ- МАҚТАНЫШЫМ

СП-17 оқу тобы
Нұрмағанбетова
Ақтолқын Алтынбайқызы

Мамандық таңдау жасөспірім шақтағы ең маңызды мәселелердің бірі. Жаңа өмірге аяқ басқан жастардың өзіне лайықты мамандық таңдауы жауапты мәселе десе де болады. Әлемде мыңдаған мамандық бар. Мамандықтың жаманы жоқ. Мектеп бітіріп келген түлектеріміз өз мамандығын, өз өмір жолын таңдағанмен бірдей екенін түсіну керек. Ең жауаптылықты қажет ететін мамандықты таңдағанда есеппен емес, кездейсоқ емес, тек қана жүрек қалауымен таңдау қажет. Себебі әлеуметтік педагогтың жұмыс бағыты жан-жақты болуы керек.

Мысалы: қиын бала, жасөспірім, даму мүмкіндігі шектеулі, күйзеліске ұшырағандар, жалпы алғанда қарттар, жасы ұлғайғандар, халықпен жұмыс жүргізу болып табылады. Қазіргі таңда бұл мамандық кең ауқымды дамып келе жатыр. Әсіресе шетелдерде көптен дамыған мамандық. Адам баласы бұл мамандықты оқи

отырып, қоршаған ортамен қалай қарым-қатынас жасау керектігін өзге адамдардың жанын түсініп, өмірден түңілген адамдарға немесе тығырыққа тірелген адамдарға қалай көмектесу керектігін үйретеді. Бұл мамандықта қай жастағы адамдармен болса да жұмыс жүргізуге болады. Адамды жан-жақты зерттей отырып, қандай нәрсеге мұқтаж, материалдық жағдайы ма, психологиялық жағдайы ма немесе отбасылық жағдайы дұрыс емес пе, оған қалай көмектесу керектігін ұғынып білесің. Кез-келген адам өз мамандығын сүйіп, ардақтағанда ғана болса келешекте жұмыс жасауы өзіне де өзгеге де тигізер пайдасы да мол болмақ.

Себебі, «Пайдасыз өмір сүру мерзімінен бұрын өсу» - дейді ғой халықта. Жақсы маман ешқашан далада қалмайды. Сондықтан оқу озаты болып, алға қойған мақсатыма жету үшін көп еңбек етемін.

ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫНДА ТУРИСТІК ҚЫЗМЕТТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ЭБ-9-18 оқу студенті
Омарбаева Гүлзира

Туризм - әлемдік экономиканың құлдырауды білмейтін ең тұрақты дамып келе жатқан кірісті және қарқынды саласы болып табылады. Сондай-ақ көптеген әлем елдерінде экономика мен қоршаған ортаға әсер ететін маңызды әрі кешенді фактор болып табылады. Туристік индустрия туризм жүйесінің бір жағын құраса, туризм жүйесінің екінші жағы - туристік рекреациялық ресурстар, яғни туристердің физикалық және рухани күштерін қайта қалпына келтіру үшін көмек беруге қабілеті бар объектілер болып табылады. Дүниежүзілік туризм ұйымының мәліметтерінше әлемдік экономиканың бір саласы туризм - жалпы ұлттық табыстың 10%, халықаралық инвестицияның 11 % құрайды екен. Бұл туризмнен түсетін пайданың мұнай мен көлік тасымалынан кейінгі үшінші орынды иемденіп отырғандығын көрсетеді. Ішкі және халықаралық туризмнің жалпы шығыстары әлемдік жалпы ұлттық өнімнің 12 % құрайды. Қазіргі таңда Қызылорда облысы рекреация мен туризмнің көптеген түрлерін дамытуға болатын туристік әлеуеті бар аймақ және облысымыз ішкі және сырттан келушілер туризмін дамыту үшін қажетті ресурстарға ие. Бүгінгі күні аймақ:

- экономиканың дамуының жоғары қарқыны;
- инвестициялық тартымдылық;
- тиімді геосаяси және географиялық жағдай;
- көліктік қолжетімділік;
- ойын-сауық индустриясы;
- бай тарихи және мәдени мұра;
- ғасырлық қонақжайлық салт-дәстүрге ие

болуымен сипатталады.
Облыс аумағында жалпы көлемі 1546369 гектар

болатын ерекше қорғалатын табиғи аумақ бар. Сырттан келушілер туризмі және ішкі туризм көлемін арттыру есебінен мемлекет пен халық табысының тұрақты өсуін, халықты жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету үшін бәсекеге қабілетті туристік индустрия құру мақсатында Қызылорда облысының облыстық мәслихатының 2007 жылғы 18 қазандағы № 13-184 - 3 шешімімен Қызылорда облысының Туристік саласын дамытудың 2007-2009 жылдарға арналған өңірлік бағдарламасы бекітілген. Қызылорда облысының Туристік саласын дамытудың 2007-2009 жылдарға арналған өңірлік бағдарламасын іске асыру жоспарында Қызылорда қаласының туристік имиджін қалыптастыру, халықаралық ынтымақтастықты дамыту, инфрақұрылымды дамыту, кадрлық саясатты жетілдіру, туризм саласында қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі бірінші кезектегі міндеттер қарастырылған. Бүгінгі күні облысымызда туризмнің қолданыстағы барлық түрлері бар деуге негіз бар. Туристік кластерді дамыту аясында облыста туристік кластер түрлері айқындалған. Олар төмендегідей:

- өңір ландшафтын пайдаланатын экологиялық туризм;
- қазіргі бар тарихи-археологиялық әлеует пен мәдени мұраны ашып көрсетуге бағытталған мәдени-танымдық туризм;
- жағажай туризмі

Туристік кластердің негізгі қатысушылары

1. Туристік рекреациялық қызметтерді пайдалану жөнінде қызмет көрсететін ұйымдар (туристік фирмалар);
2. Қосымша: бақылаушы - әкімшілік органдар (шекаралық, кеден, карантин қызметтері, полиция, банктер);
3. Спорт мекемелері (стадиондар, спорт алаңдары, бассейндер, теннис корттары), мәдениет кәсіпорындары мен мекемелері (мұражайлар, театрлар, кинотеатрлар, көрмелер, галереялар, би клубтар);
4. Орналастыру кәсіпорындары (санаторийлер, профилакторийлер, мейманханалар, демалыс үйлері);
5. Көлік қызметтерін ұсынатын кәсіпорындар болып есептеледі.

Дегенмен, туристік саланы дамытуда Қызылорда облысының деңгейі төмен. Облысымыздағы 8 ауданда орналасқан туристердің қызығушылығын арттыратын тарихи-мәдени ескерткіштер, ғимараттар, сауықтыру орындары мен объектілер, табиғи мүмкіндігі жоғары балық аулайтын орындар көп. Сондай-ақ апатқа ұшыраған Арал теңізі мен оның тұз басқан орны, «Кіші Арал» бөгеті, «Байқоңыр» ғарыш айлағы, «Барсакелмес» мемлекеттік қорығы, тарихи ескерткіштердің бірі Қорқыт Атаның мемориалды кешені сияқты объектілер тек Қазақстанға ғана емес, әлемдік мәдениетке туризмнің-танымдық, экологиялық, спорттық, ғылыми түрлерін танып білуге мүмкіндіктер

берумен қатар тұрғылықты халықтың және шет елдік туристерді де қызықтырмай қоймайды. Дегенмен, бұл компаниялардағы маман-кадрлардың тапшылығы, жарнаманың тиісті деңгейден төмендегі компаниялар болашағы үшін кері әсерін тигізіп келеді. Сонымен қатар республикамыздағы мамандандырылған орналастыру орындарының бірі - «Жаңақорған» емдеу-сауықтыру санаторийі - облыс аумағында орналасқан туристік қызметтің кең тараған түрі болып табылады. «Жаңақорған» санаторийіне келушілердің көбісін зейнеткерлікке шыққан адамдар құрайды, яғни мемлекет өз қамқорлығына алған тұлғаларға әлеуметтік көмек ретінде жылына бір рет демалуға жібереді.

Облыс бойынша туристік қызметтің негізгі көрсеткіштері:

Жылдар	Барлығы	Туристік фирмалар мен агенттіктер	Туристік қызметпен айналысатын жеке кәсіпкерлер	Келушілердің орналастырумен айналысатын кәсіпкерлер
2005	18	2	3	4
2006	22	3	5	3
2007	30	9	5	4
2008	40	14	9	6

Бұл аталмыш саладағы маман-кадрлардың тиісті деңгейден төмендігін, туризм қызметін ұсынушы фирмалар немес туристік бизнес кәсіпкерлері арасындағы бәсекелестіктің жоқтығын көрсетеді. Қазіргі ішкі нарықтағы туризм саласындағы болып жатқан өзгерістер қарапайым халықты бей-жай қалдырмайтыны анық. 2007-2008 жылдар бойынша туризм саласындағы өзгерістер:

	Барлығы	Сырттан келушілер	Сыртқа шығушылар	Ішкі туризм
Қазақстан Республикасы	1817402	304664	217961	1294777
Шығыс Қазақстан	168320	8434	3200	156686
Алматы	152593	971	32080	119642
Қарағанды	161477	14387	14164	132926
Қызылорда	15141	2020	746	12375

Алайда бұл мәліметтер салыстырмалы түрде қарасақ, облысымыздың деңгейінің төмендігін көрсетеді. Оның дәлелі ретінде аталмыш саланы дамытудың алдында тұрған өткір проблемалар бар:

- әкімшілік кедергілер (шекара маңындағы аймақтарға шекаралық рұқсатнамаларды алу рәсімінің созылуы, шетелдік туристерді тіркеу үдерісінің ұзақтығы);
 - маркетинг (туристік өнімді әлемдік нарыққа ілгерілетудің жеткіліксіздігі);
 - жеткілікті қаржыландырудың болмауы;
 - халықаралық талаптарға сәйкес келетін туризм инфрақұрылымының болмауы;
 - автомобиль жолдарының жағдайы нашар болуы;
 - коммуникациялар жоқтығы;
 - туризм инфрақұрылымын дамыту мәселелері бойынша ішкі салалық және ведомстволарлық қызметті үйлестірудің жоқтығы;
 - кадрлық ресурстардың (кадрлардың болмауы – туризм саласындағы білікті мамандар, тілді, сонымен қатар тарихты білетін экскурсоводтар) жеткіліксіздігі.
- Осының айғағы ретінде Қызылорда қаласының жергілікті тұрғындарының арасында сауалнама жүргіздім. Сауалнама нәтижесі бойынша жергілікті тұрғындардың облысымызда туризм саласын дамытудағы көзқарасы мынадай:
- 48% - облыста туристік объектілер саны бар болғанмен, мемлекеттік деңгейде қолдау қажеттігін;
 - 26% - туристік бизнес саласында жарнама мен маркетинг деңгейінің әлсіздігін, маман-кадрлардың тапшылығын;
 - 12% - егер 5-6 жылда туризм саласына мемлекет тарапынан көңіл бөлінсе, Қызылорда қаласы айтарлықтай нәтижеге қол жеткізетінін;
 - 9% - туризм саласындағы қызмет көлемін кеңейту;
 - 5% - аталмыш саладағы бизнес өкілдері үшін қолдау, арнайы гранттар жариялау қажеттігін айтады. Бұл туризмді облыстық бюджеттің қаржыландырушы көзі ретінде дамытуды көздейді, яғни мемлекеттік қолдауды қажет етеді,

Дербес ойланбайынша, ізденбейінше, ұстаз сөзінсіз ешқандай программа да, оқулық та, техникалық құралдар да түкке аспайды.

Сондықтан да бұл саланы облыстың негізгі қаржы көзіне айналдыру үшін Мен өз тарапымнан мынадай ұсыныстарды ұсынамын:

сырттан келушілер туризмі мен ішкі туризмді дамыту, көшіқон, визалық және тіркеу рәсімдерін, кеден және шекара бақылауын оңайлату мәселелері жөніндегі заңнаманы жетілдіру, белгіленген техникалық реттеу жүйесінің талаптарына сәйкес туристік және қонақ үйлік қызмет көрсетулердің сапасын арттыру;

мемлекеттік және жеке меншік секторлары арасында туризм саласындағы қызметті үйлестірудің ең жоғары деңгейін қамтамасыз ету;

туристік бизнес кәсіпкерлері үшін гранттар тағайындау және аукциондар ұйымдастыру. Аукционға түскен бәсекелес фирма, компаниялар, агенттіктер бәсекелестікті нарықта айқындалады. Мәселен, қызмет көрсететін туристік фирмалар арасында бәсекелестікті күшейтер болсақ, бұл жұмыссыздық мәселесін шешуде икемді саясат жүргізумен қатар, жұмыссыздар санын шектеуге мүмкіндік береді. Айталық, 250 адамнан аспайтын персоналды бар орташа кәсіпорындарда жұмыс істейтін жас маман 1,3% -ті құраса, біз осы көрсеткішке жұмыссыз жас маман тіркесек, мәселен 50 маманды қоссақ, бұл жұмыссыз жастардың азаюына әсерін тигізеді. Туризм инфрақұрылымын дамыта отырып, туристік объектілерді қайта қалпына келтіру керек деп ойлаймын. Ол ушш облыстың бюджеттен:

- туристік объектілерді салуға – 220607 мың теңге;
- туристік объектілерді қайта жаңғыртуға – 380450 мың теңге;
- туристік объектілерді күрделі жөндеуге – 128 656 мың теңге;
- туристік объектілерді ағымдағы жөндеуге – 281 820 мың теңге;
- материалдық-техникалық базаны нығайтуға – 362 918 мың теңге

жалпы құны 1 млн 374451 теңге көлемінде бөлінсе, менің ойымша алдағы 5-6 жылда облысымызда аталмыш саланы дамытып қана қоймай шет елдік туристер қызығушылығын арттыруға болады. Назарларыңызға көп рахмет!

КЯЛ-9-18 оқу тобының студенті
Оразов Жанболат

Жұмақ кілті аналардың аяғының астында,
Мың жыл өмір сүрсең де, боласың сен қасында
Аспан әлем орамал болып оралып,
Аппақ болып тұрғандай ана басында

Ашқан кезде бұл дүния есігін,
Ана жырын, ана әлдиін естідің
Болашағым, жарығым деп, ең алғаш
Періштем деп тербетеді бесігін

Асыл ана, аяулы ана ардақты
Ана есімі тіршіліктің тұтқасы
Тіл байлығы бастау алған анадан
Ана сөзі, өмірдің алғаш ұстазы

ТІЛ ТАҒДЫРЫ-

ЕЛ ТАҒДЫРЫ

Тіземнен сүріндірсен, сүріндір, тілімнен сүріндірме,- деп ата-бабамыз қазақ тілінің жай-күйіне ертеден алаңдап келген секілді. Әр адам дүние есігін ашқан сәттен бастап, анасының әлдіі мен ана сүтінің ақ уызы арқылы ана тілін меңгеріп, рухани мұрасын атадан балаға қалдырып келеді. Қазақ тілінің бай да шұрайлы екендігін өткен ғасырларда өзге ұлт ғалымдары да мақұлдаған. Бірақ қазіргі таңда мемлекеттік тіліміз өз тұғырына жете алмай, жетім баланың жәуентеген күйін кешіп келеді. Қазақ тілінің жай-күйін тек бізден басқа өзге ұлт өкілдері түсінбейді, өйткені олар өз алдына бір мемлекет, өздерінің мемлекеттік тілдері бар. Олар өз тілдерінің дамуы үшін қаржыларын аямай құйып жатыр. Біздің мемлекетіміз қаржы құйып жатса да, бірақ біздің тіліміз өз биігіне жете алмауда. Оның себебі, біздің қандастарымызда «Кіне өзімізден десек, көпшілік «Көпке топырақ шашпандар», - деп ренжитіндері де аз емес, оған қоса кінәнің бәрін жастарға артып қояуда. Бұған келіспес едім, өйткені кінә аға буыннан. Тіл мәселесі 2001-2010 жылдар аралығында қолға алынып отыр. Оған дейін тіліміздің қай дейгейде екенін біле алмай келдік пе? Біле тұра үндемедік пе? Әйтеуір осы уақытқа дейін біздің ағаларымыздың көпшілігі орыс тілінде білім алғандықтан, қазақ тілін жетік біле бермейді. Біз өзге тілдің бәрін білеміз деп, өз тілімізді құрметтеуден қалдық, яғни өз абыройымызды өзіміз айрандай төгіп алдық.

Тіліміз мемлекеттік мәртебеге сай болуы үшін ең алдымен заңдық деңгейде ресми қолданыс аясын кеңейтіп, «Тіл туралы» заңға өзгерістер енгізіп, заңға қатаң талап қою керек. Қазақ тілін білмейтіндерді мемлекеттік қызметке алмау керек. Егер де осындай талаптар қойылса, басқа жұрт та ойланар ма? Кім жеп отырған нанынан айрылғысы келеді. Мүмкін сол кезде өз тілдеріне оң көзбен қарар ма екен?

Оған қоса мектептердің жағдайы алаңдатпай қоймайды. Біздің мемлекеттен басқа қай мемлекетте қазақ мектептері бар?

Мысалға алып қарайтын болсақ, Ресейде қазақ мектептері бар ма? Болса да бірең-сараңшығар. Сол жақта тұрып жатқан қандастарымызға жағдай жасап қойып отырған жоқ қой.

Ал біздер өзге ұлт өкілдеріне орыс мектебін немесе аралас мектептерін ашып беріп отырмыз. Өзге ұлт

ЭБ-9-18 оқу
тобының студенті
Дастанқызы Жанбота

өкілдері өз тілдерін дамыта отырып, біздің тілімізге теріс ықпал тигізіп отыр.

Қазақстанда тұра ма? Тұрған соң, сол қазақтың тілінде білім алып, қазақтың тілін дамытсын. Біз өзге ұлт өкілдеріне неге жағдай жасап қоямыз керек? Осы жағдайды басшылық назарға алса екен дегім келеді. Тағы айта кететін жайт телеарналарда халықты жалықтырып алмайтындай деңгейде тілді үйрететін бағдарламалар саны көбейсе.

Қазақ тілін үйренем деген қандастарымызды қолдап, жағдай жасауымыз керек.

Қазақ тілінде білім беретін мамандардың білімін арттырсақ, тілді оқытуды отбасынан бастасақ, мүмкін көп ұзамай тіліміз өз тұғырына жетіп қалары сөзсіз.

Мемлекеттік тілдің қолдану аясын кеңейту мақсатында колледжімізде дөңгелек үстел өтті. Оған тілдерді дамыту орталығынан, жоғары оқу орындарынан ұстаздар қатысты. Осы дөңгелек үстелден кейін студент жастар алдағы уақытта өзіміздің тіліміздің қолдану аясын кеңейту үшін тілдерді дамыту орталығымен бірлесе жұмыс атқарғымыз келеді. Тіліміздің дамуы үшін күш-жігерімізді аямай, қолымыздан келгенше бір жеңнен қол, бір жағадан бас шығарып бірлесе ат салысамыз.

Бір ауыз сөз үйреніпсің бүгінде
Менің ана тілімде.
Қазақ болып туған соң, бөбегім,
Қазақ болып өлген жақсы түбінде, - деп Тұманбай Молдағалиев ағамыз жырлағандай, ана сүтімен келген ана тілімізді қадірлеуіміз керек.

ҚЫЗЫЛОРДАНЫҢ
ЖЫЛДЫҒЫ

Жұмағалиева Маржан ЭБ-9-38 оқу
тобының студенті

«Елу жылда ел жаңа, жүз жылда қазан» дегендей қаншама тарихи белестер, оқиғалар болды. Біз қазір тәуелсіз ел, дербес мемлекетпіз. Тарихымызды қайта зерттеп, оқып жазудамыз. Сондықтан туған жердің көне тарихына көңіл бөліп, деректерді көпшілікке баяндаудың үлкен тәрбиелік маңызы бар екендігі белгілі.

Тарихи деректерге сүйенсек, Сыр бойында Қоқан хандығының төмендегідей бекіністері салынды. Бұл бекініс Сырдария бойындағы қазақтарды бағындыру үшін салынған.

Жаңақорған маңайында оңтүстіктен солтүстікке қарай созылып жатқан төбе бар. Осы төбенің түстік жағында 200 метр жерде тағы бір төмпешік бар. Бұлар көне мекендердің орны, бұрын қалашық болған. Екеуінің де биіктігі 2x4 метр, ал ортасындағы қамалдың биіктігі 8 метрге дейін барады. Археологиялық зерттеулер барысында құманның, табақтың, керсеннің, күбінің сынықтары табылды. Бұл көне бұйымдар табылған жерде бұрын қалашық болғандығын дәлелдейді. Оның тұрғындары егін, мал өсірген. Бұл жерде 16-18 ғасырларда Дінқорған, Шепқорған деген мекендер болған.

Осы маңайдың оңтайлы шеп болатындығын жақсы түсінген қоқандықтар берік бекініс салып, оны Жаңақорған деп атап, сыр бойының төменгі құйылысындағы қазақ жерлерін басып алуға пайдаланған. Жаңақорған маңындағы қазақтар бектердің озбырлығына қарсы жиі наразылық білдіріп, көтеріліс жасап отырған. (1845 жылы)

1904 жылы Орынбор-Ташкент темір жолы салынған кезде Жаңақорған разъезд-станцияға айналады. Қазір аудан орталығы, Қызылорда облысының дамығын, келешегі мол мекендерінің бірі.

Жөлек-Сыр бойындағы ежелгі қыпшақ ауыл-мекені.

Жергілікті тұрғындардың айтуынша Жөлек деп аталуының себебі: ертеде бұл жерден Сырды жағалап керуен жолы өтетін, сондықтан ол мекенді «Жолмек», «Джолмек», «Джулик» деп атап келген. Жөлекті 1816 жылы қоқандықтар бекініс етіп нығайтып, Сырдың төменгі жағалауларын басып алуға пайдаланған. 1853-1854 жылдары патшалық Ресейдің қарулы күштерінен қайтарып алу үшін Жөлек пен Жаңақорғанды қоқандықтар қару-жарақ, әскер күшімен нығайтады. Бірақ бұл әрекеттері нәтиже бермеді, олар 1856 жылы Жөлекті тастап кетуге мәжбүр болды.

Қосқорған, Шымқорған, Күмісқорғандар туралы деректер И. Ф. Бларамбергтің естеліктерінде кең түрде баяндалған.

Қоқандықтар 1818 жылы Қуандария бойындағы қазақтардан қорғану үшін салынған. Бекініс өзеннің суы мол жағасына орналасқан. Көлемі шағын, бірақ дуалдары биік, 4 бұрышты, айналасы қоршалған, күзет мұнаралары бар, зеңбіріктер орнатылған жасақтар Қоқандықтар Күмісқорғанда жақсы қаруланған қазақ ұстаған. Олар Ақмешіт пен Қуандария арасындағы қазақ ауылдарын бағындырып, салықтар жинап отырған.

1852 жылдың 8 тамызы күні И. Ф. Бларамберг Күмісқорған бекінісін алу үшін Ақмешіт маңайынан шығып оңтүстік-батысқа қарай аттанады. 21,5 шақырым жүргеннен кейін Қуандария жағасына келіп бекіністі кездестіреді. Жергілікті тұрғындар қамалды алып талқандауға жәрдемседі. Сөйтіп, Сыр өңіріне зорлық-зомбылық орнатқан бекіністердің тағы біреуі жойылады.

Шымқорған – 1818-1819 жылдары Жаңадария бойына салынған қоқандықтар бекінісі. Бекіністің әр жағы 60 м-дей келетін, биіктігі 8 м-дей дуалы бар, төрт бұрышына мұнара орнатқан, айналасы екі қабат терең ор, сумен қоршалған, қақпасы биік өзеннің оң жағасына

БІЛІМ ИННОВАЦІЯ

тіреп, қорғануға өте қолайлы етіп салынған. Бұл бекініс – бір жағы Хиуаға қарай, екіншісі Сыр мен Жаңадария арасындағы қазақтарды бағындырып отыру үшін және Ақмешітке қауіп төнсе, кемекке келуге арналған бекініс. Бекініс ішінде зеңбірек, оқ-дәрі, қару-жарақ қоймасы бар, жүзден астам атты әскер сыятын қамал.

Орыстың қарулы күштері 1852 жылдың 4 тамызында бекіністің шығысына зәңбірек оғы жететіндей жерге келіп бекінеді. Бекіністің бастығына жергілікті тұрғындардан әкілдер жіберіліп, олардың берілуін талап етеді. Бекіністің бастығы оққа ұшып, қалғандары беріледі. Бекіністің ішіндегі мал-мүлік, оқ-дәрі алынады.

И. Ф. Бларамберг өзінің естелігінде «Қыздары мен әйелдеріне қауышқан жергілікті қазақтардың рақметі мен алғысы шексіз» - деп суреттелген.

Біздің заманымыздың 1 мыңыншы жылдығына облыс жерінде, әсіресе, Сырдың бойы мен Арал жағасында, Жанкент, Жент, Баршынкент, Асанас, Сығанақ, Өзгент т.б. қалалар болған.

Ақмешіт тарихында Сыр өңіріндегі батырлығы, батылдығы, даңқы шығып алты Алашқа аян болған – Бұқарбай батыр.

Бұқарбай Естекбайұлы 1812 жылдары қазіргі Қызылорда облысының Жалағаш ауданына қарасты елді-мекендердің бірінде дүниеге келген.

19 ғасырдың бас кезінде қожан. Хиуа хандықтарының Сыр бойын түгелдей жаулап алды. Осы өңірдегі Күмісқорған, Ақмешіт, т.б. қорғандарды әлгі хандардың бектері соқтырған. Олардың Сыр еліне жасаған қиянаты салған алым салығы өз алдына, ай сайын бір қой союды талап еткен.

Қоқандықтар мен Хиуалықтардың бұл зорлығына қарсы халық көтерілісін Сырдарияның орта тұсында Бұқарбай батыр ұйымдастырса, төменгі жағындағы көтерілісті Жаңқожа батыр басқарды.

1924 жылы 17 желтоқсанда С. Қожанов Қазақстан астанасы орыстың туы тігілген қалада емес, қаласы

жоқтан қазақтың кесіз аулында болса да, қазақ жұртшылығына жуық болуы керек, - деп жазды. Қазақ астанасы болуға Орынбор қаласы шетте болғандықтан ғана жарамайды емес, қазақ қаласы болмағандықтан, қазақ елі мемлекетінің ұлтшылдығына орда болуына қисыны жоқтықтан жарамайды. Қазақ ұлт мемлекетшілдігіне әдемі қала, ыңғайлы үйлер керек емес, жаман да болса, өз ордасы болуы керек. Орынбордан көшпей, қазақ ұлтының ішкі тіршілігі ондалып, қазақ еңбекшілерінің көпшілігінің қолына керекті шаралар іс жүзінде істелуі қиын.

Сол кезеңде астана туралы айтыс өрбіп, үміткер қалалардың қатарында Ақтөбе, Ақмола, Ақмешіт, Әулиеата, Семей, Шымкент қалалары аталған еді.

Уақыт уағызы мен ұлттық мүдде қай уақытта да қоғамдық кеңістікте өз үстемдігін құруға тиіс. 1925 жылдың сәуір айында Орынбордан шыққан пойыз Сырдария өзенінің иініне орналасқан шағын қаланың теміржол бекетіне келіп тоқтады. Арнаулы вагондардан С. Мендешов бастаған республика халық комиссарлары түсті. Олардың ортасында әзілін жарастырып «Еңбекші қазақ» газетінің тілшісі Сәбит Мұқанов та жүрді. Сол күндері Ақмешітке ісі қазақтың бетке шыққан маңызды мәйектері жиналды.

Сонымен 1925 жылдың 15 сәуірінде Ақмешіт қаласында бүкіл Қазақстан еңбек иелері өкілдерінің басын қосқан Қазақ АССР Кеңестерінің 5 съезі салтанатпен ашылды.

Бес күнге созылған съездің негізгі құжатының бірі қырғыз халқының тарихи дұрыс атын қалпына келтіру еді. Яғни, Кеңестердің бүкіл қазақтық 5 съезі «бұдан былайғы жерде «Киргиз» деп атау «қазақ» деп аталсын» деп қаулы қабылдады. Сонымен бірге съезд «Киргиз Республикасын» «Қазақ Республикасы» деп атауға, ал оның астанасы Ақмешітті Қызылорда деп атауға қаулы алды.

